



ישעיהו פונדק ומשפחתו

ב'ה

כ"ט ט"ז

29.3.2000 – 16.1.1912



ישעיהו פונדק ומשפחתו

כ"ו טבת תרע"ב - כ"ב אדר ב' תש"ס

29.3.2000 — 16.1.1912

תוכן העניינים

7	שער ראשון – בני משפחה מספרים
7	אבא... האיש הכי יפה בעולם
9	בית הורי – הייחוד והיעוד
12	אבא איננו
14	המלומד, המסורתי, החילוני, הציוני
15	לסבא ישעיהו
15	צריך היה מזל כדי לזכות בדך
17	שער שני – קורות חיים
17	ציוני דרך בתולדות ישעיהו פונדק
20	המלצה להענקת "ציון הוקרה"
23	הרקע להמלצה
26	דברי פרידה מלינה ארנון
27	שער שלישי – דברים עליו ואליו
27	לישעיהו מזל טוב!
28	לישעיהו ליום השלושים
29	ישעיהו מנהיג מדריך ומורה הדרך
31	דעות קוטביות זוכות להחלקה ופרושים רכים
32	בשורת "החלוץ הצעיר"
33	ישעיהו – גיבור ראשי ברומן רחב יריעה
35	לא היה כמהו נותן צל תמיד
36	מצא קרובים אבודים
37	חכמה של איש זקן, ותמימות של נער
39	אמרו חכמינו
40	גם ישעיהו וגם פונדק
43	שער רביעי – מכתבים ואמרות שפר
43	לחופשיה היקרה
44	צליל יקירתי שלום רב לך!
46	שלמהליה ודודו יקירנו
49	מכתב משרון:
50	לשרון נכדתנו היקרה שלום רב לך ולמשפחתך
54	פתגמי ומכתמים של ישעיהו
57	שער חמישי – כתבות בעלון ורשימות
57	בלב יערות
60	צידי הצפעים
62	מנדל פהאנר מסמיאטיץ'
65	פגישות בשדה עם חזירי הבר
67	בית האם
70	החבר עובדיה מקיבוץ שבעמק יזרעאל
73	נחשון מן הקיבוץ
74	ובקשר לשם נחשון
76	עזרא אנגיל - קשרי משפחה
78	מאותו גיל ולו רק צליל...

81	כתב היד
82	גרפולוגיה
83	שנים עשר(!) טווסים לאחר הגשם
84	סידור התפילה היהודי
85	תפילות הקבע
85	סידור תפילה כתוב
87	משהו על היצרים
90	מפנקסו של סבא
93	שער שישי – מנחם פונדק – הבן
93	יומן לידת מנחם
96	מנחם - אחי
96	חיהלה ומנחם
96	תש"ך 1960
97	מנחם – אחרי 36 שנה
98	נורית
99	שער שביעי – המשפחה מבית ההורים
99	מכתב של אמא לאה-פועה פונדיק
101	מכתב ממנחם לאמא לאה-פועה פונדיק
104	משה פונדק וביתו
108	מנחם פונדיק
109	מכתב מאבא משה
113	היית בעיני יותר מכל - איש ישר
114	היכולת למצוא בכל אחד ובכל מצב משהו חיובי
116	בנימין אחינו הצעיר – הטוב המטיב
117	מכתב מ משה רדז'ינסקי
119	למה לפונדקים באשדות גאוות משפחה?
122	חמישה דורות של משפחת פונדק – בארץ ישראל

שער ראשון – בני משפחה מספרים

אבא... האיש הכי יפה בעולם

נישאתי על כתפיים בתוך גלי נהר ירוק, ים של עלי בנות, לקול שירת "שיר החליל".
ע"י האיש הכי יפה בעולם, הכי חזק והכי גבוה בעולם. עם הקול הכי יפה בעולם – זה
הזיכרון הראשון שלי מאבא !

הרבה שנים עברו מאז אבל לא הרבה שינויים חלו בדעתי עלייך. בלחץ הסביבה הבנתי
שאתה לא הכי גבוה בעולם ובתמורה הבנתי שאתה אחד מהנבונים והשקולים שישנם.
בקולך העשיר היית מספר לנו מדפי עץ בספרים הכבדים שהכנת למעננו, על דוד המלך
שמגן על גדי חלש, על אלוהים שברא את האדם וניסה להפיח בו רוח חיים, ועל שושנה
יפיפיה עם אגלי טל. היית איש שהמילה הייתה בעלת משמעות עמוקה בעיניך, אבל
כדאי להבין אותך חשוב היה להבין מה אתה אומר בין המילים.

היית איש השפה היפה, אצלנו בבית **בזקו** מלח, וספרנו אחת ושתיים, **והואילו** לסדר
את הצעצועים. ויש לומר – **חן, חן** לבנות החן. ואם הצלחנו – קיבלנו **עוד**, ואם
התקשינו – קיבלנו **אשש**. ומעט שבחים – כדי שלא יגבה ליבנו. למדנו לקשור שיחה
והכי חשוב לשמור על קשרי משפחה, כי '**נפלאות הן בעינינו**' מה שקורה אצל בני דודינו.
אך בעיקר היה את מי לשאול וממי לקבל עצה ותמיד **לקוות לטוב**.

וכבר אין את מי לשאול וכבר איננו מצליחים לקוות באופטימיות שניזונה ממך, ואיננו
מבינים למה אינך? ואיך לא הכנת אותנו לכך. ואיך לא גילית את עינינו למצוא בכך את
הטוב, כי בלעדיך אנחנו לא יודעים למצוא הסבר לכך ואנחנו רק עצובים וחסרים...

כדי ללכת בדרכך ולדבוק באהבת התנ"ך שבך, אצטט קטע מישעיהו הנביא שבודאי
היה מרנין את לבך...

"והיה באחרית – הימים
וכיתתו חרבותיהם לאתים
וחניתותיהם למזמרות.
לא ישא גוי אל גוי חרב
ולא ילמדו עוד מלחמה!"
"לא ירעו ולא ישחיתו
כי מלאה הארץ דעה."



משפחת פונדק עם לידת דפנה – אדר ת"ש, אפריל 1940

ואולי תשרה עלינו רוח הדעה, הפיוס והאמונה בטוב, שניסית תמיד להאציל עלינו.
 ונאחל לך כדברי אמך: שתנשבנה רוחות טובות סביבך בכל מקום שאתה מצבא בו.
 ונדמיין לנו ששוב פגשת בה אחרי שנים רבות ואתה נח לך בשלווה לקול שיר הערש
 שאמך הייתה שרה לך – בעברית שם בגולה הרחוקה, את השיר ששרת לנו, אנו הרדמנו
 כך את ילדינו וגם הם שרים זאת לבניהם:

שור, שם כוכבי לילה	נומה ילדי קטני
מציצים אליך באפילה.	נומה פרח גני.
נום מחמדי	נום מחמדי
אני לבדי	אני לבדי
מיישנת אותך בני.	מיישנת אותך בני

(דברים שכתבה דפנה לאזכרה ביום השלושים. יום ה', כ"ב בניסן תש"ס. 27.4.2000)



אבא עם מנחם
קציר העומר
תרצ"ט - 1939

בית הורי – הייחוד והיעוד

אבא היה איש אשר האמין אמונה שלמה במעשיו ובדרך חייו - הקיבוץ. הוא היה נציג של דור אשר הולך ונעלם. דור של אנשים אשר טובת הכלל עומדת לפני טובת הפרט, השאלה מה אני יכול לתרום מקדימה את השאלה מה אני יכול לקבל. לאחר מותו של אבא עולות השאלות והתהיות מה קבלנו מה נשאר לנו להעביר לדור הבא. מצד אחד עולים זיכרונות ילדות כגון: יום שבת המלווה בטיול טבע בבריכות הדגים או ירידה לקומזיץ לגדות ערוץ הירדן הכולל, סיפורים לפני השינה מהתנ"ך אשר היו מרכזים סביבם ילדים רבים מסביב למיטתי בבית הילדים. ומצד שני בית הורי מה היה המיוחד בו?

אבא ייצג את האמונה בסוציאליזם ורעיונות הקיבוץ, התרומה לכלל לפני התרומה לפרט המשפחה, את הקו התובעני, לתת, להשקיע ולהצטיין. אמא הייתה הקוטב הנגדי, האהבה למשפחה ולילדים עמדה לפני כל דבר אחר.

האמונה של אבא בצדקת דרכו באה לידי ביטוי בצורך לתת להשקיע בכלל הן מצדו והן הדרישה שלו מצדנו הילדים – להתנדב, להיות שותף בתהליכים מרכזיים בקבוץ. הוא התעניין בשלומם של כל האנשים הסובבים אותו חברי קיבוץ, בני משפחה וסתם עוברי אורח. הייתה לו סקרנות כמו של ילד קטן ללמוד לשמוע פרטים מכל אחד ואחד. חולשתו הגדולה הייתה לגלות את הקשר היהודי בכל איש מפורסם "מדען, סופר, שחקן קולנוע, ספורטאי וכו... את המסרים שלו הוא העביר דרך סיפורים אשר החלו עם מנחם דרך כל הבנים ובהמשך לנכדים. הסיפורים היו עם מוסר השכל וצידה לדרך. לא פעם מצאתי את עצמי כבוגר מספר סיפורים אלו לבני משפחתי או לאנשים אחרים. העובדה כי מנחם ואני עזבנו את הקבוץ בתקופות שונות, בזמנים שונים ומסיבות שונות, נתפסה על ידו ככישלון מסוים אם כי הוא כיבד את החלטה, ניכר היה בו שלא אהב את הרעיון.

אמא לעומת זאת הביאה את הצד האוהב, הרך של המשפחה בכל מצב ובכל תנאי, ידעתי כי בעיניה, אני הכי טוב והכי מוצלח שיש. תמיד ידעתי כי בכל אשר אלך ובכל אשר אעשה אי שם בעמק הירדן יש מישהי שאוהבת אותי, שמקבלת אותי וסולחת לי. גישתה זו שהייתה לכאורה לא מחנכת, לא מלמדת ולא מובילה להסקת מסקנות, נתנה לי כוחות במצבים בהם נדרשתי להתמודד עם קשיים. עם הלימודים, המסקנות וההחלטות הסתדרתי באופן עצמאי.

הייחוד בביתנו היה הדגש על לימודים, הצטיינות, תרומה לכלל והשגיות בכל תחום בו נגענו. אין ספק כי לבית בו גדלנו, יש השפעה עצומה על העובדה כי לכל האחים הישגים אקדמיים כאלה או אחרים. אבא מעולם לא הסתפק בציונים שהבאתי וגם אם היתה לי תעודה שמלבד מוסיקה ואמנות הכל היה טוב מאוד, הוא לא שכח להזכיר לי כי יש טובים ממני בשירה ובציור.

אמא לעומת זאת היתה מאושרת מכל הישג ומעשה שלי ולא חשוב איך בית הספר הגדיר אותו או חיווה דעתו עלי באמצעות מספרים. התובענות והדחיפה של אבא התמיכה והאהבה של אמא, נתנו לנו את היכולת להתמודד עם האתגרים בחיים.

כך מנחם, אשר סיים תיכון בשנת 1955 בזמן בו לא עשו בגרויות בבית ירח ואיש לא יחס לכך חשיבות, החליט באופן עצמאי ללמוד לבחינות הבגרות בתקופה שבין סיום הלימודים לגיוס לצה"ל. וזה כמובן לא על חשבון שעות העבודה שצריך היה לתת למשק.

מעבר ללימודים ולתרומה לקיבוץ שהיו הדגשים המרכזיים בבית שלנו, הצליחו הורינו כל אחד בדרכו ולשיטתו, ליצור חיבור וגיבוש בין האחים, באופן שהוא אולי קצת שונה מבתיים אחרים בקיבוץ. לאבא היה חשוב כי יהיו לנו פעילויות משפחתיות ומפגשי אחים. אבא נתן למפגשים אלו את הפן הרוחני ואמא תרמה את האהבה ללא תנאי. שניהם נתנו לנו כל אחד בדרכו הוא את החשיבות לקשר המשפחתי אשר הוא משענת, מקור כוח ועצת אוהבים עד היום הזה.

מל"ג בעומר 1964, עננה מלווה את ביתנו בכל אשר נלך. נפילתו של אחי מנחם וההתמודדות עמה היתה ומכאיבה כמו בכל "במשפחת השכול" – (בטוי איום ונורא בעיני) הכאב והאובדן חידד את ההבדלים בין ההורים. לאמא לקח שנים לצאת מתוך ים הדמעות, אבא התכסה בשתיקה עמוקה ועצובה. אבא אשר הצטיין בנאומים מיעט להשמיע דברים באזכרות למנחם.

שניהם כל אחד בדרכו מצאו תעצומות נפש לשמוח שמחה מלאה עם הולדתו של כל נכד או ניין ולהיות שותפים מלאים בימים יפים של כל אחד מאתנו. המסירות של ההורים אלינו באה לידי ביטוי גם בשנים האחרונות כשכבר לא היו במיטבם. הם לא הכירו "לא" כתשובה בעת רצון של הנכדים להתארח או רצון שלנו לשלוח אותם לחופשת קיץ. אבא אשר התרכז עם השנים המשיך להיות המחנך, מספר הסיפורים ואימא נתנה אהבה נטו.

אוריין ידעה כבר בגיל 4 לצלצל לסבתא צילה ולשמוע כי היא אוהבת אותה כאשר ננזפה על ידי הוריה. ובגיל בית הספר לצלצל לסבא כדי לדון בנושאי הלימוד. הטלפון האחרון לסבא היה בנושא עבודה על חברת החשמל בנהריים אשר נבחר רק בגלל סבא.

שלמה

**אבא עם שלמה קציר
העומר תש"י - 1950**



אבא אינו

- הילד בן השש, שהפליא לשחק דמקה עם אחיו הצעיר, כבר לא ישחק יותר.
- הזאטוט הסקרן, שבדק את שיניו של דג זאב ואצבעו נחבלה, כבר לא יחקור יותר.
- הנער, שיצא לסמינר המורים היהודיים בורשה, והתפעם מהשפה העברית והפליא לעשות בה מטעמים, כבר לא יבטא את מחשבותיו בה.
- העלם, אשר התגעגע כל ימיו אל אמו, ובכל רכבת עוברת שמע את קולה קורא לו "שעיהלה" שעיהלה' " כבר לא יתגעגע אליה. מי ייתן ועכשיו הם כבר יחד, אחרי יותר מ- 67 שנים שלא נפגשו.
- המנהיג, אשר יצא לגליל וילנא, ובלהט עשייה בלתי פוסקת הצליח להובילה מארבעים סניפים לשמונים סניפי החלוץ הצעיר, כבר לא ישא את דברו ברמה, ומאות בני נוער לא יאזינו לו ברטט.
- החלוץ, אשר הגשים את כל מה שאמר והאמין בו, שחפר וסלל, הציב קורות ונהג בפרדות, כבר לא יגשים יותר.
- האב, אשר נשא את ילדיו על כתפיו ושר להם בהתלהבות בהטעמה תוך פרוש כל מילה ותג, את "כבה השמש שיקד" ו"החליל", כבר לא ייקח את ניניו לסיבוב בנדנדות וברפת.
- מדריך הנוער, שהוביל אותם אל פינות קסומות בארץ ישראל ולימוד אותם שירי מולדת בבקרים קרים, כבר לא יזמר עימנו.
- כותב הברכות לחגים, הקריין הנלהב שקולו החגיגי פתח חגים רבים באשדות, כבר לא יזכה אותנו בקולו החם והצלול.
- המספר הנלהב, שהטיב לדובב אנשים ולפתוח את סגור ליבם, כבר לא יכתוב ליומן את סיפורי הטרמפים שלו, בדרכו אל אחיו בעין-חרוד.



ישעיהו מדריך בגלבווע - 1940

- המורה לחוג תנ"ך, אשר לא הניח את ספר הספרים מידו במשך כל שנות חייו הארוכות והפוריות, כבר לא יחדש חידושים ולא יתפעל מהעומק האינסופי של מורשתנו.
- היהודי הגאה במורשתו היהודית, המאמין בה לפי דרכו המיוחדת והחריפה, לא יוסיף להתפעל מבני עמינו המצליחים להגיע לשיאי יצירה, כאן בארץ ובעולם כולו.
- בן-הזוג הנאמן לאימי, הסועד אותה מראשית הדרך ועד סופה, כבר לא יגיש לה כוס תה, לא יעזור לה בצעדיה, ולא ידאג לכל סידור ועניין.
- אבא, סבא, רב-סבא האדם ברוך הכשרונות היוצר אופטימיות מפוקחת וחכמה, שבאים אליו לשמוע עצה מחשבה חידוד חידוש או ברכה מלבבת, כבר לא יזכנו בכל אלה.

"גדולה המכה אשר הוכנו", כך פתחת אבא את הספדך, כשליח ציבור, לפני 32 שנה לחללי אסון המוקשים. התחושה הקשה ההיא שבה ופוגעת בי שוב – "גדולה המכה אשר הוכנו". כל כך הרבה נתת לנו אבא, באהבה ובחכמה. אנחנו, בני משפחת פונדק, אמא, בניך, נכדיך וניניך, חבריך ואוהביך פה באשדות, שכה אהבת ובנית, כבר חסרים אותך ומתגעגעים אליך.

דודו

המלומד, המסורתי, החילוני, הציוני

ישעיהו בעיני הוא היהודי המלומד, המסורתי, החילוני, הציוני. כל מה שקשור במקורות היהודיים היווה את עיקר מחשבתו, ושפע ממנו בכל הזדמנות בדיבור ובכתיבה. לישעיהו היה כשרון נדיר לקשור שיחה עם כל אחד ולתת משמעות לכל שיחה כזאת. כאילו גילה דרכה עולם ומלואו. קשר קשרים ומצא מוסר השכל לחיים בכלל.

ישעיהו כלא את רגשותיו בתוכו. הרגשנו כי הוא אוהב אותנו, אבל אצלו זה התבטא בכך שהתגאה בנו, בילדנו ובהישגים שלהם. לא יכולתי לחוש ברוך מצדו, זכור לי משהו שהרשים אותי במיוחד בקשר לכך. מיד לאחר שמנחם נהרג, ישעיהו ארגן פגישה משפחתית בבית ירח. היה עסוק בעשייה ולא נתן לכל ביטוי למה שקרה לו זה מקרוב לצאת החוצה.

ישעיהו הקפיד לבקר את אבי ב"בית הדר" עד ממש ליום מותו שלו. הוא נהג לנסוע לעין-חרוד בחמסין הכי חזק או ביום גשום וכל זאת בטרמפים, בהם גם ליקט חומר לעלון הקיבוץ. הביקורים שלו מאוד שימחו את אבא שלי. ישעיהו התכתב עם עליזה חמותי, אמא של יוסקה. היא שלחה לו סיפורים על ירושלים של פעם, שכתבה בשנותיה האחרונות והוא ענה בעידוד, בהערכה ובדברי חכמה ששפעו ממנו כמעין.



מאוד התפעלתי מהיחסים המיוחדים, היפים והחמים שהיו בין שלושת האחים – ישעיהו, זרובבל, ובנימין – שארית של משפחה יפה שנכחדה בשואה.

יהי זכרו של דוד ישעיהו ברוך...

נורית גדעוני
בת אחיך זרובבל

לסבא ישעיהו

צריך הרבה מילים כדי לתאר אותך. אדם טוב ונחמד, אדם צעיר בנפשו, אדם שאוהב לעזור, אדם שמכניס אורחים, אדם שהוא סבא שלנו. ב- 85 שנות חייך הספקת הרבה מאוד, נולדת בארץ רחוקה בתקופה של אנטישמיות, הייתה לך ילדות ארוכה ומלאת חוויות. עלית ארצה במאמץ רב, כאן פגשת את סבתא, ביחד הקמתם משפחה גדולה ומפוארת. וכיום כשאתה בחצי העשור התשיעי של חייך, לאחר שמאחוריך דרך ארוכה, אתה עדיין מביט קדימה באופטימיות ומקווה לטוב.

אז לנו סבא נשאר רק להיות מאחוריך ולתמוך בך.
(ברכה שכתב גלעד לסבא ב- 7.1.1997 לכבוד יום הולדתו ה- 85)

כ"ח אדר תשס"א פרשת "ויקהל-פיקודי" 23 מרץ 2001

צריך היה מזל כדי לזכות בך

הטבע שוב פורח בזהב חרציות, ורוד רקפות ולובן נרקיסים, המסתירים את היובש והחום הלוחט של הקיץ. אבא, הצלחתך בטוב מזגך לשמר את היופי הזה גם לימים הצורבים ביותר של השנה. הלכתך לעולמך מותיר אחריך רגעי קסם רבים וצידה שתספיק לנו, לבניך, לנכדיך ולניניך אחריך.

אבא, כל יום בחרת מחדש בחיים וידעת לתארם בדרך אופטימית, בהיבטים שיש בהם תקווה גם ברגעי קושי גדולים. במצבים המורכבים ביותר שיש בהם כאב וחוסר מוצא מצאת יופי ואור. כילד שמן אני זוכר אותך מזדהה עמי ומתקשה לקבל את חולשתי, הן גם היית בסרט הזה, וקיווית שבדרך נס אפסח על מסלול המכשולים שנכון לי. כנער שמנמן וממושקף לא הצלחת להגיע להישגים במגרש הספורט, בדומה לאחייך הצעיר זרובבל. מתוך הקושי בחרת לבנות את נקודות החוזק שלך. היית כתבן בלתי נלאה. כמעט כל חוויה שפגשת דאגת לתעד. חוויות מבית הספר, לימודים בסמינר המורים בורשה, פעילות בחלוץ הצעיר, ביקורים בסניפים, יציאה לעבודה והתמודדות עם בעיות חברה, חוויות של אב צעיר, הדרכה של בני נוער, הגיגי נפש על פעילות בתנועה, וגעגועים אל אישה, שיחות קיבוץ ואנשים שצריך לומר עליהם מלה טובה, או נהגים שאספוך בטרמפים.

במהלך השנים שיפרת אבא עוד כמה יכולות, שתיים מהן היו מופלאות בעיניי: יכולתך לספר סיפור ויכולתך לשיר שירים. בדרכך ידעת לרתק אותנו והיינו שומעים בצמא את סיפוריך, כאשר כל מילה זכתה להיגוי נאות. במהלך הסיפור הכנת לנו מארבי מתח מיוחדים, כמו בסיפור על דוד הרועה המציל את הטלה מציפורני הדוב והאריה. במשך השנים התחלפו סיפורי התנך בסיפורי התיישבות ופעילות בתנועה, סיפורי בע"ח ובני משפחה.

צילום משפחתי עם דודה
חווקה – 1957
מאחור: ישעיהו, דפנה, צילה,
חווקה.
לפנים: שלמה, דודו



צריך היה מזל כדי לזכות בך, אבא, סבא עשיר ומעשיר. ידעת לצייד אותנו בכל-כך הרבה רצון לדעת וכוחות נפש כדי להתגבר על קשיי היומיום. שנה חלפה ואין יום שאינני נזכר בך אבא או עוצר להרהר בדרך שבה היית מתמודד עם מורכבות החיים שלעולם אינם חדלים להפתיע.

דודו

שער שני – קורות חיים

ציוני דרך בתולדות ישעיהו פונדק

(1912 – 2000)



ישעיהו בן 14 - 1926

1912 – נולד בעיירה סימיאטיץ'.

1924 – מתחיל את פעילותו "בחלוץ הצעיר" סניף סמיאטיץ'.

1926-1929 – עובר ללמוד בורשה בסמינר למורים. בין מייסדי "חוג מגשימים" שחבריו הם תלמידי הסמינר למורים ותלמידות הסמינר העברי לגננות בורשה. החוג עוסק בפעילות ציונית. חבר פעיל בסניף "החלוץ הצעיר" בורשה.

1929 – מצטרף למזכירות הפעילה של "החלוץ הצעיר" בפולין, ויוצא לביקורי הדרכה בסניפי התנועה.

1930 – משתתף בסמינר מדריכים עולמי של "החלוץ", לאחריו נשלח לרכז את גליל וילנה של "החלוץ הצעיר".

1930-1933 – מרכז את פעילות "החלוץ הצעיר" בגליל וילנה. כאשר הגיע אל הגליל היו לחלוץ 40 סניפים. בסיום פעילותו יש בגליל וילנה 80 סניפים של "החלוץ הצעיר". בסניפים אלה התרחשה פעילות ציונית ענפה, וחבריהם חיכו לתורם לצאת להכשרה שהיתה תנאי לעליה.



ישעיהו, כמרכז
גליל וילנה ב"חלוץ
הצעיר בזמן ביקור
בסניף יודובנה.
יושב במרכז
בחולצה כהה
ממושקף -
1930

1933 – נשלח לקרפטורוס בצי'ה כדי להקים את תנועת החלוץ הצעיר.

אוקטובר 1933 – עולה ארצה ומתיישב בקיבוץ גבעת חיים.

1935 – בני מהרשק ז"ל מגיע לאסיפה הכללית של גבעת חיים כדי לגייס את ישעיהו פונדק לפעילות בנוער העובד כמחליפו של המזכיר דוד כפרי. מרכז את סניף ירושלים של הנוער העובד.

ב. כנולסון
מזכיר ת"ת
קולנוע ו"ה צמח
א. מ. 13, כמאן, המוסד א"מ גר מ"מ, א"מ ו"מ א"מ
א"מ ו"מ גר מ"מ, דא"מ ו"מ גר.
כ"כ
2. כנולסון
כ"כ מ"מ א"מ ו"מ דא"מ ו"מ גר?
ר"מ א"מ ו"מ גר - 19.5.1935 - ק"מ א"מ ו"מ גר, י"מ.



ישעיהו וצילה בגבעת חיים - 1935

1937 – עובר לקיבוץ גשר ונושא לאישה את צילה לבית ברו.

1940-42 – מדריך של חברת הנוער שחבריה הקימו את "בית הערבה".

1942-1944 – פעיל בנוער העובד בסניף ת"א. שותף בגיוס בני הנוער לפלמ"ח.

1946 – חבר מזכירות "התנועה המאוחדת", שהיתה מיזוג של "מחנות העולים" ותנועת "גורדוניה". ממקימי הסניף הירושלמי של "התנועה המאוחדת".

1946-1948 – מדריך את חברת הנוער "התורכית",

שהקימה את קיבוץ נחשולים.

1948-49 – מדריך את נוער ח', חניכיה התגייסו לנח"ל.

1954-56 – מדריך את חברת הנוער "הפרסית".

1958-60 – מזכיר קיבוץ אשדות יעקב איחוד.

תצלום
משפחתי
אשדות יעקב
1957



1961-62 – פעיל בתנועת איחוד הקבוצות הקיבוצים, מדור עלית הנוער.

1963-70 - מרכז מדור תרבות במזכירות הנוער העובד.

מאי 1964 – בנו בכורו, מנחם פונדק ז"ל, נהרג בתאונת אימונים בדרום הארץ, בהיותו מפקד קורס נווטים, בחיל האויר.

1970 - 1973 – מרכז את השקיית הבנות בשטחי ה"זור".

1971 – מדריך את גרעין ה"בונים" מאנגליה שעלה להתיישבות במבוא-חמה.

1973 – עד היום – פועל בבית החרושת "לוג".

1973 – 1980 – עורך עלון קיבוץ אשדות יעקב איחוד. הכניס אמות מידה חדשות ליומן, פיתח בו מדורים רבים, מקפיד על הופעת היומן מדי שבועיים ללא שום הנחות או פשרות.

1970 – 1995 – במשך כל השנים הללו מקפיד ללמוד חצי יום בשבוע במכללה האזורית עמק הירדן, והופך לותיק הסטודנטים במכללה.

1983 - 1997 – מרכז חוג תנ"ך בקיבוץ אשדות יעקב בהשתתפות 12 חברות, במשך 14 שנה.

המלצה להענקת "ציון הוקרה"

אל: מועצה אזורית עמק הירדן / ועדת פרסי עמק הירדן לשנת תש"ס

מאת הממליץ: יונתן אלתר תפקיד: רכז משאבי אנוש

הישוב: אשדות יעקב איחוד

חבר קיבוץ אשדות יעקב איחוד

אנו ממליצים להעניק ל: ישעיהו פונדק

"ציון הוקרה" על מפעל-חיים בתחום חברה חינוך ותרבות.

הנמקות:

במשך 67 שנותיו כחלוץ יהודי בארץ ישראל שקד ישעיהו על שילוב פעיל של ערכים ציוניים: עבודה פשוטה, פעילות תנועתית, למידה בלתי פוסקת, מעורבות אישית עמוקה בחיי הקהילה הקיבוצית, מעורבות עמוקה בפעילות תנועתית ותרבותית בארץ.



שילוב זה אפשר לישעיהו להגיע לגיל 88 והוא עדיין פעיל ומעורב בנעשה בקיבוץ ובארץ, שומר על פעילות גופנית ונפשית אינטנסיבית שלא היתה מביישת צעירים ממנו. ישעיהו ראוי להיות מופת לבני העמק בדרכו המסורה בכל תחומי הפעילות הקיבוצית הן בעבודה והן בחיי הרוח והחברה.

פעילותו של ישעיהו בתנועת הנוער הציונית התחילה עוד בפולין. בגיל 18 כחבר מזכירות "החלוץ הצעיר" הפקידו בידיו את גליל וילנה, כדי לקדם בה את הפעילות של תנועת הנוער ולהכשיר בני נוער לקראת עלייתם ארצה. במשך שלוש שנים נסע ישעיהו ללא הפסק בכל רחבי הגליל ושקד על גיוס צעירים לתנועה הציונית. במהלך פעילותו בגליל וילנה הצליח להכפיל את מספר

ישעיהו מגשים את אחד מחלומותיו - פועל פשוט בארץ ישראל. סולל כביש ב- 1938

צעירים לתנועה הציונית. במהלך פעילותו בגליל וילנה הצליח להכפיל את מספר

הסניפים ולהגדיל ולחזק את הסניפים שמצא בבואו. משה בוגומולסקי כותב ב"דפי עדות": "הליכתי לתנועה היתה מקרית. שייקה פונדק, איש החלוץ בא אלינו בערך בסוף 1932 כדי לארגן חברים להחלוץ הצעיר ולהחלוץ. היו מודעות בעיר. באנו לשמוע אותו והשתכנענו כי טוב לצעיר יהודי לחיות בתנועה..."

יכולתו של ישעיהו כפעיל בתנועה היתה ידועה גם בארץ, בחוג הפעילים של הקיבוץ המאוחד. לכן, לא פלא שלאחר שנתיים בארץ הופיע בני מהרשק וביקש אישור מאספת קיבוץ גבעת-חיים, שבה היה ישעיהו חבר, לבחור בו כמזכיר הנוער העובד. בעקבות יציאתו לפעילות בתנועה ריכז ישעיהו את סניף ירושלים והדריך בני נוער רבים בניהם, שלום לוי לימים ראש הסתדרות המורים, בהמשך יצא ישעיהו למספר תקופות נוספות של פעילות בתנועה ובמזכירות איחוד הקבוצות והקיבוצים והוביל עשייה ענפה בתחום התרבותי.



בפעילותו הקיבוצית שילב ישעיהו עבודה פשוטה בשדה עם פעילות חינוכית תרבותית. מהלך חייו הדריך ישעיהו חמש חברות נוער: נוער ב', נוער תורכי, נוער פרסי, נוער ח', הנוער הטורנסילבני. העבודה עם חברות הנוער היא עבודה הדורשת התמסרות מעבר לכל מסגרת זמן וישעיהו היטב בעבודתו זו. ישעיהו בלט גם בחגים ובאירועים חברתיים. במסיבות וחתונות הוא ברך את הציבור והביא את דבר אשדות בכנסים של התנועה. להבדיל ישעיהו כתב גם הספדים על חברי קיבוץ שהלכו לעולמם והצליח בדרכו המיוחדת למצוא בכל אחד מהם את הטוב והחיובי. מזכירים רבים פנו אל ישעיהו שיכתוב להם את נאומי הברכה לקראת כנוסים קיבוציים, אזוריים או תנועתיים.

**ישעיהו מקריא בראש השנה
תשמ"ט – קריאה צלולה וחגיגית**

במהלך השנים הפך ישעיהו לחבר קיבוץ שאליו פונים בעניינים מורכבים הדורשים שיקול דעת, במיוחד ביחסים שבין חבר לקהילה. פקחותו של ישעיהו, רוחב ידיעותיו, יכולתו להקיף עניין מצדדים שונים, האופטימיות שלו שלא ניתן לערערה, מוכנותו להיחלץ למשימות קיבוציות גם כאשר רבים כבר נואשו מרוח הקיבוץ, עשו אותו לאדם שאליו ניגשים לקבל עצה ברגעי קושי ומשבר.

תרומתו לתנועה באה לידי ביטוי במאות חניכי חברת הנוער שחינך, בדוגמא האישית שנתן כחלוץ מגשים בקיבוצו אשר משלב עבודה קשה עם נושאי שברוח. איש ספר שלא חדל לקרוא להתעניין ולהיות שותף ב"חוג לספרות" האזורי. דברים שנשא במפגשי החוג לספרות זכו להדים חיוביים של משתתפיו ותמיד היה מוזמן להיות בין הדוברים ע"י מארגני החוג.

ישעיהו לא חדל במשך כל שנותיו לתרום לפעילות הרוחנית חברתית בקיבוץ, הוא התמיד בכתובת רשימות לעלון הקיבוץ במשך ארבעים השנים האחרונות רשימותיו כיסו נושאים רבים, אך במיוחד הקפיד לשלב בכתביו נושאים הקשורים למסורת היהודית: פרשנות לקטעים מסדור התפילה, סיפורת על הוגים יהודים, תולדות העם בתקופת המקרא, סיפורי חסידים ועוד. בדרך זו הביא ישעיהו לידי ביטוי את הקשר המיוחד שיש לנו עם המסורת היהודית וחיוניותו של קשר זה.

בדרך פעילותו המיוחדת של ישעיהו ובמזיגה המרשימה שבין עשייה מגשימה לבין חיי רוח ותרומה מתמדת לקהילה לאורך עשרות שנים, ראוי לדעתי להעניק לישעיהו "פרס הוקרה" על מפעל חיים בתחום החברה החינוך והתרבות.

יונתן אלתר.

הרקע להמלצה

רקע ילדות ונעורים – נולד בסמיאטיץ – עירה ב"רוסיה הלבנה" שבפולניה. בן למשפחה ציונית, אשר חינכה את בניה לאהבת ארץ ישראל ולדיבור בלשון עברית.

רקע בתנועות נוער, בטרם הצטרפותו לישוב בעמק הירדן – התחיל את פעילותו ב"חלוץ הצעיר" בסמיאטיץ ואח"כ בסניף וורשה, בשפעת קיבוץ הכשרה – משק חקלאי "שחריה", בקרבת העיירה. הקיבוץ נוסד ע"י חברי סניף "החלוץ" בעירה, בהנהגתו של מנחם פונדק ז"ל (אחיו של ישעיהו), שהיה חבר מרכז "החלוץ" בפולניה. בזמן לימודיו בסמינר המורים בורשה מקים ישעיהו יחד עם חבריו את "חוג מגשימים" המשותף להם ולסמינר העברי לגננות. במאי 1929 מפסיק את לימודיו בסמינר ויוצא להכשרה ליד גרודנו. לאחר תקופת ההכשרה הוא "מאושר" לעליה. ב-1930 מצורף למזכירות "החלוץ הצעיר", מטעמה נשלח לרכז את גליל וילנה. בגליל וילנה זוכה ישעיהו למעמד של מנהיג עממי, הוא מגלה כושר ארגון ויכולת ביטוי יוצאי דופן. אישיותו סוחפת בני נוער ומבוגרים והוא זוכה להקים עוד 40 סניפים של התנועה בנוסף ל-40 שהיו לפני בואו. בשל הצלחתו בגליל וילנה מתבקש ישעיהו לייסד את תנועת "החלוץ הצעיר" בקרפוטרוס שצ'כיה. הוא עוסק בכך במשך מספר חודשים, עד רגע פקיעת תוקף הסרטיפיקט שבידו, ואז עולה ארצה.



תפקידים ופעילות בקיבוץ – במשך שנות

פעילותו בקיבוץ שילב ישעיהו בין עבודה כפועל בענפי: מספוא, מדגה, בננות

1938 – מצטרף להגנה, בתמונה יחד עם כיתה מחברי אשדות יעקב. ישעיהו כורע מימין. עומדים (מימין לשמאל): יהודה בן-דוד, יהודה וייס, פנחס אורן, ישראל אלתר.

לבין פעילות חינוכית תרבותית. ישעיהו הדריך במשך שנותיו בקיבוץ בחמש חברות נוער. ריכז את הפעילות התרבותית ותרם לה רבות בכתיבה של מסכות, ברכות וסדרי חגים. במשך שבע שנים ערך את עלון הקיבוץ ועיצב את מבנה העלון הנהוג גם היום. במשך 40 שנה כותב ישעיהו באופן קבוע בעלון הקיבוץ, תוך שמירה על הזיקה והקשר אל המסורת היהודית. בכתבתו הוא מקפיד להבליט את הצד האופטימי והיפה של חיי הקיבוץ, הדבר בא לידי ביטוי בין השאר במדורו "נעים לומר זאת" שבו הציג את הפנים היפות של חברי הקיבוץ בעבודה, בחיי החברה, ובקשרים שבין אדם לרעהו. ישעיהו כיהן כמזכיר הקיבוץ במשך שתי קדנציות. במהלך השנים ריכז ישעיהו מספר פעמים את הועדה לעניין הפרט, ועסק בפתרון בעיות מורכבות הקשורות ליחסי חבר קהילה. ב-1.4.77 כותב אליו מזכיר הקיבוץ אורי פלג "אני רואה כחובה נעימה להודות לך בשם המזכירות וכל חברי המשק על התמסרותך הרבה, התמדתך והישגך בהוצאת יומן המשק. היומן שלנו משמש לא רק ראי נאמן של חברתנו, אלא גם כלי לעידוד החברים כפרטים, והחברה הקיבוצית ככלל. הוא נושא לגאווה של בית אשדות".

תפקידים ושליחויות תנועתיות – ישעיהו בנפשו ולאורך כל שנות חייו הוא שליח התנועה, אין פלא כי חלק נכבד מחייו הקדיש לפעילות התנועה כמרכז הנוער העובד בסניף ירושלים ובסניף ת"א. הוא היה חבר במזכירות האיחוד ובוועדת עלית הנוער. ישעיהו היה פעיל בנוער העובד וריכז את הפעילות התרבותית של התנועה.

פעילויות נוספות – במשך 14 שנה קיים ישעיהו חוג תנ"ך לחברי הקיבוץ. בחוג זה

הפעיל את בני גילו וצעירים ממנו, סביב ספר הספרים. חברות מספרות עליו:

קלרה: "ישעיהו מעביר את השיעור בצורה כל-כך מעניינת שזו ממש חוויה... לישעיהו יש כל-כך הרבה סבלנות, והוא משקיע בזה המון... ההסברים שלו הם ממש תענוג".

מרים: "ישעיהו, בסבלנותו הרבה עמד על כל פרט, אם זו מלה לא ברורה או פרק קשה יותר, הרחבנו בשיחה על אותו נושא באותה תקופה".

גנסיה: "ישעיהו היה מכין לנו כל מני דברים כמו: מפות, רישומים, שירים מספר האגדה. היה מקדים ובא לפנינו, מסדר את השולחנות, מנקה וכותב על הלוח. אני זוכרת שלפעמים אפילו כאשר הרגשתי לא כל-כך טוב הייתי בכל זאת קמה והולכת לחוג, לא מוותרת".

גי'נה: "ישעיהו בשבילי מלאך, אדם מקסים. כשבאתי לא כל-כך ידעתי לקרוא ואפילו לא השתתפתי בקריאה. עצם זה שהייתי בכתה ושמעתי את הסבריו, והבנתי – זה היה נפלא!"

במשך ארבע שנים היה ישעיהו קשור בקשר מכתבים עם הסופר היהודי דב גפנוב. ישעיהו היה כותב לדב גפנוב על הנעשה בארץ ובקיבוץ ומעודד את רוחו. באותן שנים תרגם דב גפנוב את ספרו של הסופר הלאומי הגרוזיני שוסטה רוסטבלי "עוטה עור הנמר" לעברית. הקשר החם שבין הסופר לבין ישעיהו תועד ע"י שאול אביגור בספר שערך "מכתבים מעבר הקאוקאז". במכתבו מיום 27.6.67 כותב דב גפנוב לישעיהו "מאד עניינת אותי בדבריק על 'הכנסת כלה' לעגנון – וכאילו נכחתי בחוג לספרות שלכם ושמעתי הרצאה מפיך! אתענג לקרוא את יצירותיו, אם יעלה בידך להסב לי עונג זה... אני אוהב אהבה נלהבת את השנינות, הרעננות והמקוריות שבמשנה ובמדרשים – אע"פ שאיני למדן אך אם אין נביאים הם – הרי בני נביאים הם".

דברי פרידה מלינה ארנון

עם סיום שנת הלימודים תשנ"ח בחוג לקבלה, ב"ביתנו" – בית הקשיש בעמק הירדן, בהדרכת מורתנו וחברתנו האהובה לינה ארנון. לינה שקודה כנמלה, זריזה כאילה, להביא דבר תורה וחידושיה, לתלמידיה הצעירים-קשישים-אוהביה. שופעים כמעין כשרונה ואמריה, ומשיבת נפש כרוח רעננה, יקירתנו לינה ארנון, נספר לכבודך את האגדה התלמוד על "אלישע בעל הכנפיים".

פעם אחת גזרה מלכות רומי גזרה על ישראל שכל המניח תפילין על ראשו יקרו (ינקרו) את מוחו. והיה אלישע מניח תפילין ויצא לשוק, ויצא לשחוק, וראהו קסדור (פקיד) אחד, ורץ מלפניו (אלישע ברח) – ורץ (הפקיד) אחריו. כיוון שהגיע (התקרב הפקיד) אצלו, נטל (אלישע) מראשו ואחזן בידיו. אמר לו (הפקיד הרומי): מה בידך? אמר לו: כנפי יונה. פשט (פתח) את ידו ונמצאו בה כנפי יונה. לפיכך היו קורין אותו: אלישע בעל הכנפיים".

ולמה אמר לו "כנפי יונה" ולא אמר לו שאר עופות? משום שנמשלה כנסת ישראל ליונה, שנאמר "כנפי יונה החפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ" (תהילים ס"ח 14). "מה יונה זו כנפיה מגינות עליה אף ישראל - מצוות מגינות עליהם".

(שבת ק"ל: ילקוט שמעוני, תהילים ס"ח)

בשעוריד המעניינים, לינה יקרה, את ממריאה אל על ולוקחת אותנו איתך בשיעור, ועם סיומו אנחנו מרגישם שגם לנו צמחו כנפיים; ועל כך תודתנו הנאמנה לך. שנמשיך כך בבריאות ובהרגשה טובה עוד שנים רבות. אוהבים אותך.

ותודה מיוחדת לאנשי בית הקשיש על אוירתו המיוחדת, כאכסניה נלבבת לתורה ולחברה. לכולם, חברי החוג, ברכה ותודה על חברה נעימה.

ישעיהו פונדק

כ"ב סיון תשנ"ח – 22.6.1998

שער שלישי – דברים עליו ואליו

לישעיהו מזל טוב!

87 לא יאומן!



1989 - באשדות יחד עם זוגתו צילה גדלים
הנכדים, המקפידים להגיע לביקורים קבועים.

בשורה מאחור (משמאל לימין)
ברכה, גולן, דודו
קדימה: ירדן, ישעיהו, צילה, גלעד.

יבאו המילים למרקם השיר

וההרגשה ההיולית שהרגשתי סביבותיך

תקדם קשת צבעים

בשבילי הבית.

ויבואו הילדים והנכדים

להיות עמוד התיכון לבית,

ויבואו התמונות והחברים

להפיץ אור בבית,

ויבואו מלות הנשמה היתרה,

בזכותה של זוגתך

ילדיך, נכדיך

והבית איתן.

זכית בחוכמה – מאור פנים,

סקרנות, בינה, עקשנות,

ואני זכיתי – לגעת מעט באורך, בטובך!

ועל כך הברכה.

מי ייתן וימיד ימלאו צחוק אור שיר

וטוב

לינה ארנון

לישעיהו ליום השלושים

... אני אומרת באמונה שלמה
שהתפילות קדמו לאלוהים
האלוהים יצר את האדם –
והאל יוצר תפילות –
שיוצרות את האלוהים שיוצר את האדם.

אתה, ישעיהו, עזבת את הארץ
והותרת אותנו יתומים –
מה יעשו הבנים שאביהם עזב?
זיכרון, שעשועי שכחה
לחם געגועים. געגועים אליך...
האם הספיקה המשפחה לשיר? - -

גם לתפילת יחיד צריך שניים:
תמיד אחד שמתנועע
והשני שלא נע – הוא האלוהים - -
ואתה. ישעיהו. עמדת זקוף והכרחת את אלוהים לנוע
כמו סוף... ואת אשתך, בניך ובתך, משפחתך –
לבקש בשקט רגוע להתחבר עם זכרך...

הכל כוסף... כיסופים...
ידי האדם. שהחזיקו בהם.
מזמן בתוך האדמה. מנותקות.
אך נדמה שהן עומדות כגביעי קידוש.
כמו שורות גביעים של ריצת הדורות.
חיוך עדין על שפתך, כמעשי מחשבת עדינים...
ואלוהים – כמו קוסם שעושה מעשי קדם
בתחבולות ראשיתו, שמפריח יונים מכיסיו...

דמותך האצילית, מאור הפנים, החיך, הביטחון, ההקשבה שנטעת בי...
ילוו אותי בהמשך הדרך...
וכל מי שהותרת, יתעטף כמו חופה, כמו מצנח
וישמר את מה שהשקעת בו...
כמו כנפיים לעוף – יפרח עם הרוח שנטעת, אתה.
יהי זכרך ברוך...

בהוקרה

לינה ארנון [תלמידך]

ישעיהו מנהיג מדריך ומורה הדרך

את בן דודי ישעיהו הכרתי לראשונה כתלמיד בבית-הספר העברי "קדימה" בעיירה היהודית סמייטיץ' בפולין. ישעיהו היה בוגר ממני בכמה שנים. אביו של ישעיהו, משה, היה מראשי הקהילה היהודית בסמייטיץ', ציוני נלהב שחינך את ילדיו לעליה. בהיותו יהודי מסורתי ומתרחק מפאנטיות דתית, התייחסה אליו הקהילה בהסתייגות מה, אך הוא התמיד בדרכו הציונית. אמו, פועה-לאה, נחשבה ליפה בקהילה. למשפחה היתה חנות ספרים עבריים שממנה התפרנסו. נהגתי לבקר בחנות, מדי פעם, כדי להשאל ספר של סיפורי ילדים, ושם פגשתי שוב את ישעיהו.

כילד בן 10 שמעתי שמשפחתו של ישעיהו כבר עלתה פעם לארץ. קשוי המחיה בארץ אילצו את המשפחה לחזור לפולין, יחד עם בנם הבכור מנחם. לימים חזר מנחם לארץ בראש קבוצת "שחריה", התיישב במגדל ושם מצא את מותו, כאשר טבע בכנרת ב-1930. לאחר המהפכה הבולשיביקית הפסקתי ללמוד בבית הספר "קדימה" והקשר עם ישעיהו נותק זמנית.



ישעיהו – מרכז גליל וילנה של
"החלוץ הצעיר" - 1937

משפחתי התגוררה בעיירה קטנה בפולין בשם נוג'ץ ובה מספר משפחות יהודיות שלהן כתריסר ילדים, ללא שורשים יהודיים, אובדי דרך. למדנו בבית-ספר פולני, ואת החינוך היהודי קבלנו מרבי שפעל בקהילה באופן חלקי. בסוף שנות העשרים הגיע ישעיהו לעיירה שלנו והציע עצמו כמורה לעברית לילדים יהודיים. המשפחות הציוניות שמחו לבואו ולהעסיקו. ישעיהו התאכסן בביתנו, בהגיעו אלינו היה ישעיהו ציוני בכל רמ"ח אבריו. ישעיהו השתייך לתנועת "החלוץ הצעיר", סיים הכשרה חקלאית בחוות החלוץ ב"קיינקה" והתכוון לעלייה. תוך עבודתו בתנועת החלוץ הקים כמה קיבוצי הכשרה. כאשר אושר לעליה לא היו בידו אמצעים, ולכן בא לעיירתנו כדי עבוד ולהרוויח את הכסף.

זוכר אני את ישעיהו כעלם יפה תואר, בעל בלורית מתנפנפת ברוח, על פניו נסוך חיוך תמידי, בחור גאה, מנהיג לכל דבר. כמה שונה נראה לנו ישעיהו מהרבי המסורתי שהכרנו. כבר בהופעתו הראשונה רכש את ליבנו. ישעיהו לימד את ילדי היהודים עברית ותוך כדי כך חינך אותם לציונות ועלייה. הוא הסביר לנו כי סיסמת הרבנים בפולין, שעל היהודי למות על קידוש השם, היא סיסמת התאבדות. לטענתו ליהודים בפולין אין עתיד ועליהם לעלות לישראל כי שם עתידם. סיסמתו היתה, לחיות על קידוש השם למען העם והמולדת. בלענו בצימאון כל מלה שיצאה מפיו. התחלנו להתרוצץ עם הקופסה הכחולה של קק"ל כדי להתרים למען ישוב הארץ. מתרשמים מסיפוריו על ישראל המתחדשת ראינו את עצמנו בהכשרה קיבוצית, עולים ארצה.

בעזרתו של ישעיהו, כאשר הייתי בגיל 16, הקמנו קיבוץ קטן בעיירה ועבדנו בעבודות מזדמנות. ישעיהו היה המנהיג המדריך ומורה הדרך. ביוזמתו פנינו לתנועת "החלוץ" וביקשנו שיכירו בקיבוץ שלנו, אך הם סרבו כי היינו קיבוץ קטן עם הוצאות מרובות. כל עוד שהה ישעיהו בעיירה התקיים הקיבוץ, אך כאשר הצליח ישעיהו לחסוך את דמי הנסיעה לארץ, נפרד מאתנו ועלה ארצה. לאחר עוזבו, התפרק הקיבוץ שלנו וחבריו הצטרפו לקיבוצים גדולים יותר.

היה זה ישעיהו פונדק ז"ל שחינך אותנו לאהבת ישראל והציונות ובכך הציל אותנו מהשמדה בפולין בתקופת השואה. סיימתי את ההכשרה בקיבוץ, עליתי ארצה, אחי חנן היה גם הוא בהכשרה והצטרף אלי ואת אחי הצעיר יעקב הבאתי ארצה בסרטיפיקט. דמותו של ישעיהו ליוותה אותי בכל התפקידים שמילאתי בארץ.

תא"ל (מיל) יצחק פונדק

דעות קוטביות זוכות להחלקה ופרושים רכים



מסיבת פורים באשדות – עומדים מימין לשמאל:
יהודה, דפנה, ישעיהו, חיל'ה ומנחם. יושבים: יהודה
בן-פורת וצילה. 1960.

כשאיש בורא לו עולם.
בחיים נכונים בסבלנות רבה,
באופטימיות אין קץ,
בעמל רב ובהצלחה.
נימלא ברב נחת
גם אם לא הכל כשפילל,
הסוף הוא לטובה.
גם אם לא ליקיריו.

לי היה ישעיהו סמכות אבהית, מורה דרך ומחנך מלא ידע והבנה בתחומים רבים אשר הביאו לשילוב נכון של חיי רוח חברה קיבוצית, לאומית, תרבות יהודית ופעילות גופנית.

לפנים, כשהיינו נפגשים לארוחות הבוקר, ישעיהו היה מקבץ סועדים לשולחן, והיה רוח חיה להעלאת נושאים לדיון. מביא סיפורים ופרושים, אנקדוטות משעורי התנ"ך שהיה מכין. סיפורים ואמרות של סופרים ואנשי שם יהודיים, אשר מוסר ההשכל הוכחה ניצחת לגניוס היהודי. דעות קוטביות, כשהיו נשמעות היו זוכות להחלקה ולפרושים רכים עד להתרצות. אין לסיים ארוחה ללא דברי תורה נשמעים.

בין המשימות הגדולות שנזכרו נטל על עצמו ישעיהו אחת קטנה, איש השקיה בבנות. בגיל מבוגר מסתובב עם טוריה ועיתון במטע הבנות, כשההשקיה עדיין היתה בהצפה. אני זוכר את העייפות שתפסה אותי אחה"צ אחד, כאשר ניתן לי להשקות שתי ערוגות ארוכות של בנות ורצתי עד חשכה עם הטוריה, וסתמתי פרצות בעבודה קשה.

בשנים האחרונות היינו נפגשים בבקרים במפעל, בערבים על המדרכות והכביש במסלולי הכושר הגופני, ובלילות להרצאות בבית גבריאל. תמיד היה ישעיהו נעים ומעודד לחשיבה, מפתיע בידע ומעניין בחוות דעתו. לאחרונה פגשתי על המדרכה

יומיים לפני פטירתו בשעת ערב, אופניו בידיו. לשאלתי "מה נשמע?" ישעיהו הפטיר "נקוה לטוב", ולא כהרגלו "על כל בית ישראל".

יהיה זכרו ברוך

אברהמיק חזן

בשורת "החלוץ הצעיר"

ביוני 1933 בא למונקאץ' ישעיהו פונדיק, כשליח "החלוץ הצעיר" מפולין, במטרה מוגדרת: למסור לי שיטות הארגון והפעולות החינוכיות וכן המסכת הרעיונית של התנועה, כפי שהתגבשה בוועידתה השנייה בדומצ'בה. הוא הביא חומר הדגמה מהוצאת

התנועה בפולין ואת דו"ח הוועידה הנ"ל, אחרי שהיה מוסכם בינינו, שאני מקבל עלי את ריכוז המזכירות אשר עליה להקים את הסניפים וללוות אותם, להוציא חומר הדרכה ולהכין מפעל מרכזי (מושבה או סמינר מדריכים) בקיץ.



ישעיהו כחלוץ צעיר בארץ ישראל
מיד לאחר העליה – 1934.

ישעיהו לימד אותי המנון "החלוץ הצעיר", ומסר את סמל התנועה: הפטיש המכה על הסדן ושבעת הכוכבים (של הרצל) ניתזים ממנו, עם הכתובת "עלה חלוץ". כמו כן הסביר את יתר סמלי התנועה: מתי לובשים חולצה אפורה עם שרוך אדום, מתי חולצה כחולה או לבנה. חשבת, נוער זה שעתיד לאכלס את סניפי התנועה, הלוואי ושיג את החולצה הכחולה ודי לנו בזאת.

נפרדנו מישעיהו הטוב, המאמין, שמסר, כביכול, אביזרים חיצוניים בידי, אבל נשמת "החלוץ הצעיר" קרנה באותן השעות...

בית השיטה
מנחם אורן (ברגנבאום)

ישעיהו – גיבור ראשי ברומן רחב יריעה

ישעיהו היה כמי שיחיה לעולם – ואם לא באופן פיסי – לפחות זכרו יחיה לעולם – ובעיני כגיבור ראשי ברומן רחב יריעה.

גיבור – כי כזה היה בקורותיו, בעמדותיו, בחייו ובמותו.

גיבור ראשי – כי הוא ניווט את חייו ועשה בחירות שוב ושוב.

ברומן ולא בספר היסטורי כי אישיותו המורכבת יכולה להיות מתוארת רק ברומן – בדרכים רבות, מנקודות מבט שונות, בעיני שחקנים שונים ומתפתחת לאורך ולרוחב העלילה.

וידוע לי שרב עבורי הנסתר מן הגלוי – כי כלנו מתגלים בחלקים שונים שלנו במקומות ובהקשרים שונים, וחלקים רבים ידועים רק לנו וגם יש חלקים שלא ידועים לנו כלל (יש לפעמים מי בסביבתנו הקורא אותנו טוב יותר מאתנו ורבים אחרים הבטוחים, בטעות, שהם כאלה).

אכתוב רק מעט – כי בכל מקרה לא ניתן לתאר הכל – פכים קטנים מדמותו של גיבור ראשי ברומן רחב יריעה.

בשבילי ישעיהו היה בעקר "דוד ישעיהו" אבל לא רק – כאדם וכאשה יכולתי לחרוג מעבר להקשר המשפחתי ולחוש במורכבותו יוצאת הדופן: דעתן ומקשיב, איש העולם ואיש משפחה, מחשיב יוקרה וצנוע, חייו צבועים בשכול ואין כמוהו לעודד אחרים, השכול בודאי נכח אך לא נתבע מחירו בגלוי. צמא דעת בכל תחום, קשור בקשרים מסועפים עם המון אנשים חוצי גיל, מין, ארץ, הקשר.

לא צריך לנחש שאיש כה מורכב איננו איש קל – האם הכביד?

האחוה בין שלושת האחים – שהקימו ביתם בארץ ישראל ואבדו הורים אח ואחות בשואה – אחווה בין שלושה אנשים דומים ושונים העמידה לי מודל אפשרי (עובדה שעבד) וקצת בלתי אפשרי (כי יוצא דופן כל כך).

הצעיר משלשתם – אבא שלי היה חזק ומאופק, אומר דעתו וסובלן אמיתי. זרובבל האמצעי – רוחני ושביר, מביע דעתו חרישית ובנועם אין קץ. ישעיהו הבוגר מכולם – פיסי מאד, סקרן, איש אשכולות, דומיננטי (ניסה ל"חנך" קצת את ההורים שלי?) ומפתיע שוב ושוב.

הקשר ביניהם היה שקט ובטוח כמו מעט מאד דברים בחיים. ישעיהו של שנות הששים (שנות הנעורים שלי) התפתח (קטונתי לשפוט אבל עצם הכתיבה כאן היא העזה מסויימת) לישעיהו של שנות התשעים וכמה שהיה רב פנים אז התעשר ונעשה רב פנים עוד יותר.

אני לא אוהבת נוסטלגיה וכמעט נוטה להאמין שהיום יותר טוב מפעם – עם זאת אני לא יכולה להיות עוורת לעובדות מוצקות: קשרי שלושת האחים – קשרים שקטים, אמיצים, מעבר לכל האירועים יצרו יחסי דודים-בני דודים ויחסי בני דודים-בני דודים שפשוט הולכים ונעלמים.

ורק אזכיר את הטיולים המוקפדים על כל הכללים לירמוך, לירדן וסביבותיהם – אהבה לטבע, לאשדות, לאנשים ולנו – בני אחיו.

בגלל הריחוק המסויים אני מרשה לעצמי לשרטט דיוקן שלא הייתי מעיזה לשרטט להורי – כי כשהקרבה גדולה ורואים מקרוב (תרתי משמע) הדברים מורכבים כך שלפעמים אפשר לאמר דבר רק בתנאי שבאותה נשימה אמרת גם את היפוכו.

נדמה לי, מהמרחק שמתאפשר לי, אם כן – שישעיהו בחר אבל גם שלם מחיר אולי גבוה על בחירותיו. לדוגמא: בשנים מסויימות היה פעיל בנוער העובד – שליחות שבדאי בעיני חלק מן החברים נתפשה כעסקנות. בשל אותן שנים נדמה היה כאילו ישעיהו מתעקש לעשות עבודה גופנית כדי להוכיח משהו ואת אהבתו (דוגמאות להלן) לעבודת הרוח העביר לשעות הפנאי. על קצת מפעילויות ידוע לי ככלי שני אבל את המעט המכיל את המרובה שבשורות הבאות אני יודעת.

בנובמבר 1992 (ביובל למות הוריו – סבא וסבתא שלי – משה ולא-פועה – כך ציין בראש הקטע המצולם), שלח לי ממנו ומצילה תדפיס של "לאה" – מאת עדין שטיינזלץ. הקטע שופך אור אחר על דמותה של לאה המקראית (אולי זכר ואולי לא שבילדותי נעלבתי עד עמקי נשמתי מהפסוק "ועיני לאה רכות" ולקחתי את זה מאד מאד אישי). הקשרים בין דורות, הסמליות שחפש אולי, הקשר שבאמצעות הרוח, המילים, הדברים הנרמזים.

המתנות שנתן לתאומתי ולי באירועים שונים היו ספרונים מסדרת הקיבוץ המאוחד, תמיד עם הקדשה קצרה בכתב ידו המיוחד בשמו ובשם צילה:

דליה רביקוביץ – "כל משברייך וגלייך" – ובהקדשה – "ללאיק וגיוורא היקרים – עם הלה (סניף תשל"ג, ינואר 1973).

ע. הלל – "הודיה" ובהקדשה – "ללאיק היקרה ללבנו – עם שובכם הביתה" (אשדות יעקב איחוד, אלול תשמ"ב, סוף אוגוסט 1982).

משה טבנקין – "נגוהות אהבה ושכול" (ל"ג בעומר תשמ"ג, 1.5.1983) – האם נדרשה כאן הקדשה?

ל"ג בעומר ההוא (לא בתשמ"ג) היה היום העצוב ביותר – ויתכן שישעיהו בחר לבטא יגון זה בדרכו המיוחדת.
פכים קטנים לאיש ענק.

לאיק דיזון, ירושלים, ט"ו בשבט תשס"א.

לא היה כמוהו נותן צל תמיד

מעכשיו שאבוא לאשדות יעקב יחסר בחורשה היפה הזאת עץ גדול. עץ ותיק, ירוק עד, שנתן את פריו בעונה שנה שנה, חודש בחודשו בשבת וביום חול. ישנם והיו בה בחורשה עצים גדולים ממנו, עצים ענפים ממנו, אבל לא היה כמוהו נותן צל תמיד, מזמין לשבת ולהאזין. אור היה בוקע ממנו לא ברקים מנצנצים של דרגות ומדליות, לא אורות מסנוורים של הוללים ופקחים, אלא אור בהיר ורך של איש חכם ואנושי.

באמצע הלילה נבל העץ הגדול בשקט אבל מראה הנפילה בבוקר עדיין מהדהד בקול גדול, בצער רב של כאב.

ישעיהו איש ששילם את חובותיו במלואם לחברה, למשפחה ובמיוחד את כל החובות שהטיל על עצמו.

אהוד אבירן.

מצא קרובים אבודים

באחד מימי החום של תחילת אוגוסט התיישב ישעיהו כהרגלו על הכיסא בגינה והחל לעלעל בדפי "מעריב", בין המאורעות הפחות משמחים, זינקה לעיניו ידעה קטנה מאת כתבנו בדרום. סופר שם על עולה חדש מאוקראינה, **אלכסנדר פונדיק**, שטבע בחוף אשקלון. אצל ישעיהו נדלקה נורה אדומה. לפני שנים חדל לחפש את קרובי משפחתו, והשלים עם העובדה שלא יזכה לראותם לעולם. המשפחה נפרדה עוד בשנת 1920. ישעיהו עלה לארץ ואילו בן-דודו אליעזר נותר באוקראינה. ישעיהו ניסה מדי פעם להשיג מידע על גורל קרוביו, אך מעבר למסך הברזל הגיע רק טפטוף לא מהימן. כשהחלו גלי העלייה מרוסיה בראשית שנות השבעים, שוב עשה ישעיהו את דרכו אל מדור חיפוש קרובים במשרד הקליטה, ושוב חזר לעמק-הירדן במפח-נפש. חלפו עוד עשרים שנה, עד שהופיעה הידיעה בעיתון. להפתעתו הרבה גילה ישעיהו כי בארץ חיים שני ילדיו של אלכסנדר פונדיק שטבע, **נחום ולנה**. ההתרגשות גברה כאשר אישרו השנים כי אביהם, אלכסנדר ז"ל, היה בנו של אליעזר, בן דודו של ישעיהו מאוקראינה. תוך ימים ספורים אורגן מפגש באשדות יעקב. האורחים התוודעו לראשונה בחייהם לבן דודם האובד וגם לכנרת.

ישעיהו איך היה מהמפגש?

היה מאוד מרגש, הופתעתי מאוד לראותם והרגשתי מייד שאין מקום להטיל ספק בקרבת המשפחה שלי. מדובר באנשים בלתי רגילים. בדמויני שחזרתי עשרות פעמים את המפגש שיהיה לי עם משפחתי האבודה, והמציאות עולה על כל דמיון.

להם לא היתה אינפורמציה עליך?

לא, כנראה הסבא שלהם לא הספיק לספר להם על החלק הישראלי של המשפחה. כך, שהם לא ידעו עלינו כלום. לולא האסון לא היינו נפגשים.

הם הסתדרו בארץ?

כן, בהחלט. נחום, הבן של אלכסנדר, עובד בתוך חשמלאי בקיבוץ נחל-עוז. הוא מהנדס חשמל במקצועו. אחותו לנה היא מהנדסת תעשייתית באזור התעשייה באר-טוביה. שניהם מדברים עברית טובה ומרגישים פה טוב. אני מקווה שעכשיו יהיה טוב לכולם, לאחר 70 שנה ללא קשר.

בראש השנה באו הקרובים החדשים לאשדות והביאו עימם עיתון ישן ברוסית, "אורטישסריה פראבדה" מה- 4.8.45 בו סופר על שובם של הלוחמים שבאו לעיר סימיפולטיס שבקזחסטאן, להחזיר את משפחותיהם לאוקראינה. ביניהם לזר אוסיפוביץ' פונדיק. לזר היה חייל מצטיין וקיבל מדליה על אומץ לב בקרב. גם בנו, סרן בצבא האדום, הגיע לברלין, אך הם לא נפגשו שם.

שחר בן הלוי עיתון קיבוץ כ' תשרי תשנ"ד 5.10.93

חכמה של איש זקן, ותמימות של נער

זה קרה בימים קשים בשביל המשפחה שלנו. בלב אוגוסט צילצל טלפון, בן אדם די מבוגר פנה אלי, אמר ששמו ישעיהו פונדק, והוא קרה בעיתון על האסון שקרה באשקלון. ב- 6 באוגוסט טבעו בחוף אשקלון שלשה אנשים, וביניהם אבא היקר, פונדיק אלכסנדר. זאת היתה הירושה שהותיר אחריו אבא. כך דרך האסון הכרנו אחד את השני.

בפעם הראשונה הגענו לקיבוץ בסוף אוגוסט 1993. הכרנו בן אדם נחמד, חכם,

ומהרגע הראשון הרגשנו את החום שלו, ואת יחסו החם אלינו. התברר שישעיהו חיפש את בן דודו אליעזר במשך 70 שנה, וזה היה הסבא שלנו – אביו של אלכסנדר ז"ל.

בתמונה:

**משמאל: נחום ולריסה
פונדיק, ישעיהו, אולג.**

מימין: ולרה, לנה פונדיק.



למרות שאין בינינו קירבת משפחה כל כך קרובה, תמיד היינו קרובים בלב. כאשר ישעיהו היה מזמין אותנו לקיבוץ – היינו מחכים בקוצר רוח לביקור הזה. לעולם לא נישכח את הטיולים שלנו בקיבוץ, את הסיפורים והבדיחות שלו. הוא הצליח לשלב בתוכו את מה שנראה כבלתי ניתן לשילוב – חכמה של איש זקן, ותמימות של נער, הדיבור והשפה שלו היו כמוזיקה בשבילנו. היופי של העברית שלו בלתי נשכח. בן האדם הזה משך אותנו מאוד.

ישעיהו ביקר אצלנו רק פעם אחת. מספר פעמים הוא התכוון לבוא, אבל זה לא יצא לפועל. בפעם האחרונה הוא רצה להגיע בפורים של שנה שעברה. אבל זה כבר לא יכול היה לקרות. אבא שלנו, סבלי, חלה, כאילו מישחו מלמעלה רצה שישעיהו יעביר את ימיו האחרונים בביתו. בדיוק ביום של הביקור המתוכנן הגיע סבלי לבית החולים, ואת הביקור נאלצנו לדחות בשבוע. וכמו שהתברר שבוע אחרי זה היה כבר בלתי אפשרי. כעבור שבוע כבר הגענו לקיבוץ כדי לומר לישעיהו שלום.

אנחנו מאוד אוהבים אותך, ולעולם לא נשכח אותך. היית לנו לקרוב משפחה יקר מאוד.

משפחת פונדיק

אשקלון.

אמרו חכמינו

הלומד מחברו פרק אחד, או הלכה אחת, או פסוק אחד, או דיבור אחד, אפילו אות אחת, ... צריך לנהוג בו בכבוד. (מסכת אבות).



ואנחנו, כל תלמידותיך, למדנו ממך, ישעיהו, הרבה, הרבה יותר מכל אלה. לוינו את שושלת בית יהודה ובית ישראל, הצצנו בדברי הימים, קראנו את מגילת רות ופרקים בנביאי התקופה. ועל כל אלה הרבה, הרבה תודות ויישר כוח. כולנו מצפות בתקווה להמשך בשנה הבאה.

תלמידותיך, מחוג לתנ"ך

אשדות יעקב, כ"ט בסיון תשמ"ה

18.6.1985

גם ישעיהו וגם פונדק

ישעיהו פונדק אשר אהבנו - שמו נאה לו והוא נאה לשמו. היה גם ישעיהו וגם פונדק.

ולא מקרה הוא שלא קיצר את שמו. לא עשה מזה לא "ישעיה" ולא "שייקה". כי השם ישעיהו במלואו - הוא השם המחבר אותנו אל עברנו, אל גדול הנביאים בעולם, שפעל בירושלים. אל ישעיהו בן אמוץ, שפסוק משלו, חזון השלום, נבחר ונחקק בכותל הכניסה לבניין האומות המאוחדות בניו-יורק.

"בשנת מות המלך עוזיהו" - כך מתאר ישעיהו הנביא את המעמד בבית המקדש, על הר הבית, המעמד שישעיהו קיבל עליו את השליחות: "בשנת מות המלך עוזיהו, ואראה את ה' יושב על כסא, רם ונישא, ושוליו מלאים את ההיכל. שרפים עומדים ממעל לו, שש כנפים שש כנפים לאחד, בשתים יכסה פניו, בשתים יכסה רגליו, ובשתים יעופף..." ישעיהו בן אמוץ חשב כי חטא בכך שראה את המראה, אך מלאך נוגע בשפתי ישעיהו כדי לכפר... "ואשמע את קול אדוני אומר: 'את מי אשלח, ומי ילך לנו?' ואומר 'הנני, שְׁלַחְנִי'" (ישעיהו, ו, א-ח)

גם ישעיהו פונדק כך. "הנני, שלחני!" לכל משימה, למען עם ישראל ולמען ארץ ישראל. עוד בטרם פורטה המשימה, ישעיהו פונדק, כמו ישעיהו הנביא, רותם עצמו אליה. ובזכות ההתנדבות והחלוציות של ישעיהו פונדק, היה ליהודים לאן לבוא כשהתגשמה נבואת ישעיהו בן אמוץ. שהרי ישעיהו הנביא (ו, יא) מדבר על שואה: עד אשר אם שָׁאוּ ערים מֵאֵין יושב ובתים מאין אדם, והאדמה תִּשָּׁאָה שממה."

אבל הנשארים יהיו "כְּאֵלָה וְכְאֵלֹון, אשר בשלכת מצבת בם" (ו, יג), כמו האלה וכמו האלון, העצים של ארץ ישראל, שאינם קלים לעולם. ישעיהו פונדק היה כמו ישעיהו הנביא, בקבלת השליחות מיד, ועד תום... והוא היה כמו האלה והאלון בנבואת ישעיהו, האילנות האיתנים של ארץ ישראל.

וגם השם פונדק מתאים למהותו הנפלאה של ישעיהו פונדק - זֶכֶר לנשמה היתרה ולפתיחות הגדולה של אברהם אבינו. בגן הילדים של בנו הקטן, יהודה, בתל-אביב, כשלמדו הילדים על אברהם אבינו בפרשת השבוע, הביא יהודה הביתה אוהל ולו ארבעה פתחים, לארבע רוחות השמים. לכבוד אברהם אבינו, המכניס אורחים. ומה עניין "פונדק" לכאן?

על סמל העיר באר שבע חקוקות ארבע מלים, הקושרות את העיר לאברהם אבינו: "ויטע אשל בבאר שְׁבַע" (בראשית, כא, לג). לימים שואלים חכמי התלמוד: מה הרבותא? מה ההתלהבות? מה כל כך מיוחד שאברהם אבינו נטע עץ אחד? משיב ריש לקיש, שהאשל הזה היה "פרדס, ונטע בו כל מיני מגדים". ואומר רבי נחמיה, שהאשל הזה היה פונדק. מסביר שם רש"י, מדוע אשל הוא פונדק: אש"ל - ראשי תיבות, "אכילה שתיה לוי", שהיה מאכילן, משקן, ואחר-כך מלווה אותן" (התלמוד הבבלי, מסכת סוטה, דף י, עמ' א). מכאן, דרך אגב, לקחו אנשי ההסתדרות את המונח אש"ל ליחסי העבודה, ורק הכניסו תיקון קל: אכילה, שתיה, לינה.

גם ישעיהו פונדק היה פונדק מן הסוג של אברהם אבינו, שאוהלו פתוח לארבע רוחות השמים, שמאיר פנים לכל אחד, שנותן משלו לכל אדם.

ובכן, היו בו, בישעיהו פונדק אהובנו, גם קבלת השליחות בנוסח ישעיהו הנביא - וגם פונדק של מתן ושל מאור פנים כאברהם אבינו.

הוא נטע את אוהלו באשדות יעקב. וגם על כך ראוי לומר, שאין זה רק לכבוד יעקב ממשפחת הברון רוטשילד, אלא לכבוד יעקב הראשון, יעקב אבינו, שעל שמו כולנו נקראים ישראל. ישעיהו פונדק שתה ממעיינות עם ישראל, והשקה אחרים מן המעיינות הללו.

ועל כך ייאמר עליו: מה טובו אוהליך, יעקב! מה טובו אשדותיך, יעקב!

אבשלום קור

שער רביעי – מכתבים ואמרות שפר

לחופשיה היקרה

שפע ברכות ושלומות!

צרופה בזה גלויה מהבית אשר עניתי כבר עליה בדואר אויר. דרשתי את עליתם המוקדמת של ההורים ואקווה שבעוד חודשיים בערך יהיו כבר בארץ. סידור ימצא להם, כשאין הדאגה לסידור הסבתא פה. תעביר כמובן מיד את הגלויה לזרובבל. ובעוד שבועיים יהיה כבר בנימין פה. נהיה פשוט מאושרים בקרוב, כשהמשפחה כולה תהיה פה. ואת מה שלומך? אני משער לי כמה תשמח אימי להיות סבתא ושזרובבל שלה אבא, ושמחת ההורים עליך! אני חושב שאת צריכה לחזור לגבעת-חיים (לאחר הלידה כמובן), עליכם בכל אופן כעת להחליט, כי באם את חוזרת לגבעת חיים עליך להודיע על זאת למפרע לבית הילדים. ד"ש לבבית לכל בני הבית לאבא, לאמא, ליגאל, לעמוס ולרות לתקווה וליצחק.

ד"ש לך מצילה, ישעיהו

ת"א 17.3.1936

צילה וישעיהו
גבעת חיים
תחילת הקשר
המשפחתי
1936



צליל יקירתי שלום רב לך!

לא הקדמתי לכתוב לך, כי הייתי במצב רוח "מזופת" ערב ראש-השנה, ניסיתי עוד לחפש סידור לשוב הביתה ולא הצלחתי. נכנסתי לראשית השנה ברוח די-נמוכה. אולם סימן טוב הוא. כך על כל פנים אני כרגיל מנחם את עצמי. יש מקום לעליה. הייתי נתון בהרגשת בדידות מעיקה, יותר מזו שאני רגיל בה, לעיתים די קרובות. מדי כשבאתי העירה הלכתי אצל מאשה ולקחתי את בגד הרחצה והחגורה, חשבתי שעוד באותו יום ייסע קרפ הביתה. שאלוני אם אשאר לחג בעיר, עניתי שלא ברור לי, אולם גם לא ניסו להזמיןני, ואין לי כלום בלבי על כך. נכנסתי למחרת לברך את דבורה ויצחק בשנה טובה ולא הרפו ממני, אלא שאבוא לארוחה אחת לפחות אצלם, וסעדתי אצלם בצהרים ביום שני של חג.

בליל התקדש החג, היינו, הנוער, במסיבה לעולים, שנערכה מטעם מועצת פועלי ת"א. באו פחות עולים מכפי שקיוו. הארוחה היתה טובה מאד. שרו, חיללו, רקדו אולם זה לא היה זה. התברר שאלה אינם עולים שבאו לפני זמן קצר, כי אם יושבים כבר כמה חודשים בבית-העולים ואינם רוצים לזוז לעבודה במושבה. כנראה הסתדרו בעיר ובבית העולים. הכוונה למסיבה היתה טובה, האנשים לא היו שנים במסיבת משפחה וידידים בחג.

**צילה וישעיהו
באשדות יעקב
שנה לאחר מלחמת
העצמאות
1949**



שבת בצהריים אכלתי במטבח הפועלים. במוצ"ש היתה לנו בצריף, כך קוראים למועדון שבדרום ת"א, מסיבת ראש השנה לצפון ודרום, שני הסניפים יחד. התכנית לא עלתה ביותר אולם מצב הרוח היה טוב. עד שירדו לרחוב וכבשו אותו בריקודים ובמשחקים. למחרת אחרי הצהריים ועד 11 בלילה התקיימו, משחקים, מפקד, עלית החוג העולה להסתדרות, ומסיבת סיכום לפעולות הקיץ ולקראת האיחוד.

הספקתי לקרוא ספר טוב – "ימים ולילות רומן סטלינגרד" מאת סימונוב בתרגום שלונסקי. ספר הנותן ביטוי לעמידה בסטלינגרד, שהיא למעשה נקודת המפנה במלחמה זו לקראת הניצחון. ביטוי לערך עמידת היחיד בעמדתו הקטנה. מיד לאחריו התחלתי בספר שני, מסוג אחר "הטרגדיה של תנועת הפועלים באירופה" מאת שטורמטל בהוצאת עם עובד.

אני עוסק בהכנת נושא לשכבת הצעירות "משטחי שממה - לשובים חיים קולטי עליה" לא כן שמו, אולם זו הכוונה. החומר: על ים המלח וסביבתו, וזה מעניין. אני עוסק "בביטול" זה ששמו קריאת ספרים, מעט בישיבות ומעט פעילות בערב. כמעט כל הערבים תפוסים. למעשה מאז שובי לת"א ועד צאתי ממנה, אני מקווה, ליום הכיפורים הביתה, לא היה ולא יהיה לי ערב פנוי. הרשיתי לעצמי על כן והלכתי אחר הצהריים לקולנוע לראות את הסרט הטוב "זרע הדרקון" שמו, על עמידת הסינים במלחמה נגד היפנים. הכפר הסיני השלו החי על שתילת אורז, המשפחה הצעירה והזקנה, התום הפרימיטיבי בחיי הכפר ושגרת החיים. הנחשול היפני, הפשיסטי, הורס בנפש וברכוש, הניסיון להשלים עם השלטון החדש; הנלחמים לשחרור בהרים, הקושי בארגון ההתקוממות לכובש, עמדת הזקנים, האישה, הבוגד, המשך המלחמה בשטחי סין החופשיים. סרט הכובש בתמונות מן ההווי הקטן. אחר כך הגילוי וההתגברות "לחרוך את האדמה" לשרוף את הבית וכל השדות, כדי שלא לתת בסיסי הספקה לאויב. ניגבתי גם דמעה. איני יודע בתקופה האחרונה קורה לי הדבר לעיתים קרובות. וכל הזמן היו לנגד עיני תמונות הרס ופליטות בחיי יהודים. אותו רגע בטח הלב כי משהו ממשפחתנו בגולה "מוכרח" להגיע ארצה, נשאר בחיים... הלוואי.

ומה שלום הילדים? מנחם הבטיח לכתוב ולא כתב. דפנה ודאי נחמדה, כרגיל. ואת – נשיקות לך.

שלכם ישעיהו

יום ג' תל-אביב 11.9.1945

נ.ב. ודאי אתם מתעניינים מה בדבר עבודתי עם ברוך. העניין טרם הסתדר, החלטתי לא לרדוף אחרי הסידור יותר, יחפשו אותי ודאי. תכנית קריאה יש לי, כוח לקרוא עדיין יש, ואמשיך.

שלמה ל'ה ודודו יקירנו

האמת היא, כי אנו מתגעגעים אליכם ודואגים, אם כי באמת אנו מבינים, כי הנכם כבר "גדולים" למדי להיות עצמאיים לפנות ערב ובלילה, במשך שבוע ימים. אם כי הנכון הוא כי איני שקט עד שנשוב ונהיה יחד.

החלטנו לחזור הביתה במוצאי שבת, זה גם יותר נוח מבחינת הנסיעה, כי ביום ראשון תהיה צפיפות גדולה באוטובוס ובוודאי נצטרך לעמוד מבית-ליד עד טבריה, ואח"כ לנסוע מטבריה הביתה. יש כל הסיכויים כי באוטובוס של מוצאי שבת היוצא מתל-אביב בשעה תשע, בערב,, יהיו מקומות פנויים והוא ישיר עד אשדות. כך שקרוב לחצות, אנו מקוים להגיע הביתה. אל תחכו לנו נגיע בשנתכם.

אני מקווה שאברהם ימסור לכם דוח מפורט על ההרגשה הטובה, אך איני פטור מלכתוב לכם על כך. הרגשתנו טובה מאד. נהנים, נחים מספיק, אוכלים מצוין, הים לרשותנו. משכנינו מוצלח והחברה נעימה. בערב, אפשר ללכת לקולנוע, אך הערב נשאר במלון, כדי לכתוב אליכם ולקרא.

כמובן, כי סדר היום נקבע ע"י הארוחות והים. לא הכול אפרט – נשאיר משהו לבית. אך עניין הרחיצה מתבקש שיאמר עליו משהו. ראשית לכל עניין האהל. עליו כתוב "אהל פלא" – מובן שזו לשון הגזמה. לו היה שמו "אהל צל" גם זו מעלה גדולה, וכך הוא באמת. ארבעה מוטותיו מתפרקים לשלושה פרקים בני 50 ס"מ אורך כל אחד,

ובקלות ניתן להקים סוכה לא גבוהה, בעלת שובל לצד אחד. אני מעריך שאורכו – 3 מטרים, צל יעיל. אנשי אשדות בין היחידים שיש להם "אהל פלא" זה.

את הים הגדול שלנו הנכם מכירים, הרדיו מודיע עליו מדי ערב, ומזכירו לקייטנים: רוגע או גבה-גלים, גובה הגלים מ- 63 ועד 120 ס"מ גובה. כשאמא ואני נכנסים לים מזדרזים גלים, בני הגובה הזה או בגבולות הגובה הנ"ל, לקבל את פנינו, מי בכחול צלול, מי מעורב בצהוב חול ומי בקצף-שלג לבן, מי בלטיפה מי בדחיפה, מהם הגבוהים יותר, בשטף חבטה, אך מבינים אנו כי כך דרכם לקבל את פני כולם, ואין לדרוש מהם יחס מיוחד כלפי אמא, שהיא מחלימה עדיין ממחלתה. לעומת זה מתחשבים בנו מאד השמש שחומה נעים והרוח שמשבה קל ונעים. בסיכום הרגשה טובה והנאה מרובה. נותר מקום לצחוק ל"ריקודי קדושה" שלי ונטירות מכל סוג בשעה שאני נאלץ לתמוך מתני בדי, בצורת אזני כד (מצב זה אסור על כל מי שידוע משהו באמנות, לבל יאמר עליו שעומד עמידת כד – ידיים על המותניים – עמידת "גולם"). הסיבה היא, כי הגלים רוצים לחמוס ממני את בגם הים, של האדום אש, לא ראיתי דוגמתו בחוף ימה המצוין של נתניה.

ההורים
בחופשה, אך
בבית פעילי
ההסתדרות
שנתיים
קודם
לכתיבת
המכתב.
1958



יתכן, כי מחר נסע לת"א אך אין זה ודאי. גמרתי קריאת הספר הנפלא – "אפיקים בנגב", מאת נלסון גליק, אולי אצליח לכתוב עליו משהו בשביל היומן.

ומה אצלכם יקירי? תודה רבה לך דוד על גלויתך. יש לציין, הכתיבה בלי אף שגיאה. חבל רק שסדר השורות לא נשמר יפה, בצד הקדמי, מתחת לכתובת השולח. היה זה

יפה מאוד מצידך ששמרת על לוח זמני-משלוח המכתבים. גם אנו שלחנו לכם גלויה עוד ביום הראשון לבואנו הנה. חבל ששלמה לא כתב, אולי היה עסוק בהכנת שיעורים. נקוה, כי ישלים החסר במכתב שנקבל מכם. כתבנו מכאן למנחם וחייהל'ה ולדפנה ויהודה.

מקווה אני, כי לאט הנכם מתקדמים בהכנת הדירה המיועדת לאירוח ומה שלא תספיקו, נכין אנחנו ביום ראשון בבוקר. אל תעבירו את ארגז הקרח, תאמרו רק לשבתאי, שאקח את הארגז ביום א' בבוקר. יש לקחת משקאות ביום שישי. חושבני: 6 הדרן, 6 בירה שחורה, 10 סודה ובקבוק מיץ לימון אחד. כי ביום א', בערב החג – לא נקבל. אודה לכם, אם תכתבו לי על הנעשה בזיתים. תפנו לסנדר ותשאלו, כי אני מתעניין ותכתבו לי.

שלמהל'ה ודודו יקירי, איך בלימודים? השתדלו נא להכינם מתוך שלווה נפש ולא בחיפזון. זה טוב לשיעורים וטוב לכם. השתדלו שכתב היד יהיה ברור, שקט ומרגיע. על המתכונות בעניין זה יש השפעה חוזרת של הנאה ומרגוע לכותב ואח"כ גם לקורא, אם זה המורה, בן משפחה, איש מקרי, או לכותב עצמו, כשהוא קורא את אשר כתב. בעיית ימינו הוא החיפזון והרעש, מבשרי העצבנות, וכל אחד מאתנו חייב לתרום חלקו, כדי למעט בהם, לשם בריאותנו בכל המובנים. יודע אני: כך קל לכתוב ולייעץ, כשאדם נמצא בנופש ושעתו בידו. אך אם לא בשעה כזו נתבונן בדברים ונסיק מסקנות, מתי נעשה זאת? מקווה אני שתהיה לכם סבלנות לקרוא את מכתבי זה כולו ותשתדלו למרות מעמסת השיעורים להשיב לנו כגמולנו על כתובתנו.

אמא ודאי תוסיף מכתב משלה. כל טוב לכם אהובי נפשנו היקרים, הבריאות והטוב לכל גופכם ולראשכם. בטוב תלינו ובהרגשה טובה תשכימו וכל יומכם אך טוב, כל ימיכם.

שלכם

אוהבכם בכל מאודי
אביכם ישעיהו.

נתניה, יום ג' – "כי טוב" – כ"ד באלול תשכ"א 5.9.1961

Dear Saba + Sapta,

10/12/98

Hello! How are you? I am very sorry that I haven't written in s long. I have been very busy working at my studies. I know that it is not an excuse, so I apologies.

Thank you for the calendar that you sent me for the New Year. I enjoyed it very much. I am now in the 4th year of my course and it is a very busy time. We are in the middle of writing our thesis to get our masters degree. I will be going to clinic in June as an intern to treat patients. We have to work these for 1 year under the supervision of teachers who are chiropractors. We are learning how to take X-rays from the patients and also how to read and diagnose them.

I have had a few exams this term but I think I passed them all. We had a big neurology exam which all of our year passed. To earn money, I am working in the hospitals as a nurse assistant. It pays more than working in a shop.



During the Christmas break, I will be working in London in a retirement home.

In French we are learning about writing and poetry, I am do not like it because I cannot write poetry very well, but I still like French classes.

I miss you a lot.

XOXOXO (סימן מוסכם לחיבוקים ונשיקות)

Love

Sharon

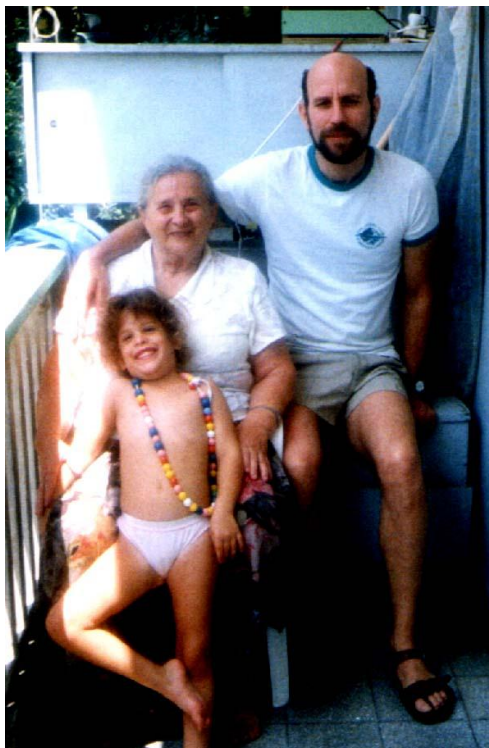
29.5.91

לשרון נכדתנו היקרה שלום רב לך ולמשפחתך

שמחנו לקבל את מתנתך, החולצה היפה לסבתא, ואת מכתבך. תודתנו לך על תשומת

לבך לנו ועל הקשר היפה שאת שומרת אתנו. בשבת האחרונה (25.5.91) התקיימה מסיבת הבר-מצווה לדן מן, נכדנו בקיבוץ מרחביה, בנם הצעיר של בתנו דפנה ויהודה – דודך. היה זה כנס משפחתי שמח במיוחד, אני זוכר אותך בתור ילדה קטנה וחמודה מאד, משתתפת בפגישה מעין זו, במרחביה. הזכור לך?

נזכרנו בהזדמנות זו בלידתו של דן, שהיה סיפור מיוחד במינו, היה צריך להחליף את כל הדם בגופו עם צאתו לאוויר העולם. אמך תספר לך על כך,



סבתא,
שלמה
ואוריין –
ביקור
באשדות
יעקב
1990

אם הדבר מעניין אותך. כעת דן נער מוצלח ויפה, ספורטאי וצעיר חביב מאד. מסיבת הבר-מצוה של דן, התקיימה ביום האירוע הגדול של עליית יהודי אטיופיה. יותר מ-14 אלף יהודים עלו לארץ תוך יממה וחצי, בשעות אחרונות, לפני חילופי המשטר תוך מלחמת האזרחים באטיופיה. במבצע הצלה גדול של מדינת ישראל, של בני עמנו, שחיו בסכנה גדולה באטיופיה.

נפגשנו במרחביה עם הזוג הצעיר, בן דודך עדי שהתחתן עם לימור רעייתו לפני כמה חודשים ושמחנו למצב החדש. משפחתם צפויה לגדול – לימור בהריון. היו שם כמובן גם רנית, אחותו הגדולה של דן, עם החבר שלה נתי, והיו רמזים כי צפויה חתונתם בקרוב. כמובן, הגיעו לשם אביך שלמה, הבת החמודה – אחותך אוריין עם אורנה אמא שלה. הם הביאו לנו את מתנתך ומכתבך המשמחים. אוריין אוהבת מאד את סבתא ורצתה לנסוע אתנו לאשדות ולא לחזור עם הוריה לנס-ציונה. שלומם טוב וכל פגישה אתם משמחת את ליבנו.

סבתא צילה ואני ממשיכים בעבודתנו ב"לוג" מפעל אריזות פלסטיקה לתרופות, קוסמטיקה ומזון של קיבוצנו. יש עבודה ואנו שמחים על כך. במשק כעת, בין היתר עונת האבטיחים והמלונים. דודו דודך עם גולן וירדן – משתתפים בגיוסים לקטיף הפרי. כתבתי לך שדודו וברכה עם הילדים יצאו בסוף אוגוסט הקרוב, לשנת מחקר באוניברסיטת סן-דיאגו, בענייני הוראת-הפיזיקה – הנושא לו היתה מוקדשת עבודת הדוקטורט של דודו.

אנו שמחים להישגך בלימודים, בשחייה ובנגינה. התנדבותך לעזרה בעבודה בבית חולים מרגשת אותנו. ודאי הנך מרגישה טוב עם זה – עזרה לזולת.

באהבה רבה

סבתא צילה וסבא ישעיהו.

דפנה ויהודה – אהובי לבנו שלום רב לכם!

הטיול לירדן – דפנה יקירתנו, שקיימנוהו, בשעה טובה, אתמול – יום ג' – כ"ז בסיון תשנ"ו – 16.4.1996, שנתקיים ביזמתך, תכנונך ובזכותך – היה חוויה בלתי רגילה וישמש ציון דרך, אותו יזכירו וישמש מופת למעשה טוב וחשוב בחיי ובתולדות משפחתנו.

היה בו משום קיום מצוות כיבוד הורים, בצורה היפה והנעימה ביותר, לא נשכח לך דפנה יקירתנו ולשלמה ודודו יקירנו מעשה נפלא זה, שהוא גם חיזוק קשרי המשפחה והקרבה בתוכה, עד אחרון ימינו נזכור לכם את התענוג העילאי שהנחלתם לנו. היה בזה גם קיום הבטחה לאמא, שנחוג את יום הולדתה בגרש אשר בגלעד; ואת דפנה ואתם שלמה ודודו התנדבתם ועזרתם לממש ההבטחה; דבר המגביר את ההתחייבות והאמינות במשפחה, לממש שאיפות טובות.

אושר גדול נסוך
על פני ההורים
במעבר שיח-
חוסין סמוך
למעוז חיים,
לקראת המעבר
אל הממלכה
האשמית,
במסגרת טיול
משפחתי
שארגנה דפנה.



הרבה זמן עוד נחוה את הנועם של בלוי יום בחברתכם בנופים – חדשים-ישנם לנו. הגלעד היה קרוב אלי, עוד מימי "יגר-סעדוּתא" בפי לבן, ויעקב אבינו קרא לו גלעד, אשר בסביבות מחניים, מצפון לנחל יבוק (28 ק"מ דרום מזרח לבית-שאן) כמוזכר בבראשית סוף פרק ל"א. סיפור שהכרתי כבר בכיתות הראשונות של בית הספר. שלא לפרט בעניין אליהו הגלעדי – מיודענו.

נזכור את מראה נוף ביתנו – אשדות ובקעת כנרות כולה, כשהתבור מציץ אלינו, ואת הוד הנוף שבין הגלעד והגולן מעל חמת גדר (אום קייס) והרי צפת בצפון-מערב – מראות קסם – בזכותכם נתגלו לנו ועמכם יהיו קשורים בחווייתנו. אוירת עבר הירדן המזרחי בכללה, כה קרובה, מוכרה ועם זאת התחושה, כי אתה אורח לרגע, בין קרובים-זרים. רבים הדברים ולא אוכל לפרטם, ימים רבים נחוה אותם.

אשרינו שאת דפנה ויהודה ומשפחתכם היקרה – לנו ואיתנו, כך שלמה יקירנו וכל בני המשפחה וכך דודו וברכה יקירנו ואשר להם ולנו – איתנו בבית.

כל התודות ואיחולים לקראת ימים טובים

ברגשי אושר ואהבה
אבא ואמא – צילה וישעיהו

דרישת שלום לבבית לרנית ונתי, לגור ולפרח החמודים. ולא הזכרנו את "מבצע כורסא" – כסא גלגלים לעזרת אמא – שייזכר כיוזמה ברוכה ולטוב.

למחרת הטיול לירדן, יום ד' כ"ח בניסן תשנ"ו – 17.4.96, ימי "ענבי זעם" של צה"ל בלבנון וקטיושות חיזבאללה בצפון.

פתגמי ומכתמים של ישעיהו

גישה אופטימית לחיים

נראה בטוב – חרף כל הקשיים צריך לקוות לטוב, ובכל מקרה סביר יותר שנאחל לעצמינו להתראות בטוב.

חן וחסד ורחמים רבים – ביטוי הלקוח מתוך התפילה, אך הפך לשגור על לשונו של ישעיהו. דרך לראות את היפה והמשובח גם במצבים מורכבים.

סלחתי – שבע, (שבע פעמים), – הרצון להפיג כעסים, למרות שהיו כאלה, הם מצבים שרצוי להתרחק מהם. הביטוי מבהיר לבר-פלוגתא שאכן לא נשארו משקעים קשים, ואפשר לפתוח מיד דף חדש.

לכל איש יש רגע ויגיע זמנו להתגלות – הצורך לראות טוב בכל אדם, מתוך ידיעה שגם אנשים שלכאורה נראים לנו מוגבלים, ראוי שנתייחס אליהם בכל הכבוד הראוי, מפני שראיתנו מגובלת, ויש בהם איכויות הנסתרות מעינינו.

"נושבת רוח קלילה" – השעה 5 אחה"צ חום כבשני לוהט בחוץ, רוח אקראית לוהטת מזיזה קלות את קצותיהם של עלי התמר, אך הגיע הזמן לכבות את המזגן, שהרי אסור להדליקו בהנחיית פרנסי הקהילה יותר מארבע שעות. גם במצב כזה ראוי לנחם את עצמו ואת אמא... צילה אינך רואה שנושבת רוח קלילה בחוץ.

מילות חיבה

חן חן לבת החן – מילת חיבה השמורה עם אבא למקרים מיוחדים ולבנות מיוחדות.

"נערי" – מילת חיבה השמורה לנכדים.

מחמל נפשי – ברגעי נוחם מיוחדים, כאשר יש צורך לשלב אהבה וכאב לילד או נכד.

על כל בית ישראל – זוהי הדרך הברורה להבהיר עד כמה מצבו הנפשי והגופני טוב. ישעיהו מה שלומך? על כל בית ישראל.

נפלאות הן בעינינו – דרך של התפעלות עליונה מביצועי

הבנים והנכדים. דפנה המסיבה שארגנת היתה

ערוכה בטוב טעם... נפלאות הן בעינינו.



התחבורה

להגיש ... - נהג טוב לב שנסע לכנרת "הגיש" אותי לאשדות.

"זזנה זזנה בנות השטן" – איך מדרבנים סוסים עקשנים? פעם כלי התחבורה המוביל באשדות היו הסוסים, אך גם להם היו רצונות משלהם, במיוחד שהמדובר היה בפרידות. קללות עסיסיות בערבית, רוסית, פולנית או אידיש לא היו מקובלות על אבא. לכן היה צריך לברוא קללה עסיסית בעברית... וזה מה שיצא.

מצבי מצוקה

ישמרנו אל – במצבי מצוקה, כאשר לא נראה פיתרון אנושי בהישג יד ואפילו בן-גוריון, טבנקין או ברל לא ידעו מה לעשות, היה אבא מפנה עיניו וליבו אל היושב במרומים. המצב קשה, ישמרנו אל.

החשש מהחיפזון

למרות שאבא ניסה לנהל את עניניו בצורה הגיונית ושקולה היתה בו סערת נפש ודחפים חזקים, שהיה צורך לשלוט בהם. מאמץ רב השקיע בריסון רצונותיו עד כי נדמה היה שיש בו שלווה בסיסית, אם כי להפך היה הדבר. הצורך להתמודד עם כעסים, רצונות ודחפים בא לידי ביטוי במספר אמרות שחזר והשתמש בהם בהזדמנויות רבות.

בנחת וברוגע – זהו המצב המומלץ בכל רגע, בעבודה, בלימודים, ביחסי אנוש. נסו לתאר מצב שבו אחרי משחק בחוץ אבא מצליח להושיב ילד סוער לשעורי בית. הכתב שמפיק הילד לא משהו, הן בצורה, הן בשגיאות והן בדרך הביטוי. אז יעלה הביטוי: אנא דודו בנחת וברוגע.

מחפזון יוצא רזון – אמרה ידועה שבעזרתה ניתן להסביר כמעט כל שיבוש ומכשלה. **אל נא בחופזה** – ביטוי הנאמר כמעט כתפילה, שכן המצב הטבעי שלנו הוא החיפזון. **בשופי וברוגע** – מול הדחף לסיים מטלות מהר ככל הניתן, מבלי להקפיד על איכותן נצבה האפשרות של ביצוען תוך שפיות הדעת וההקפדה על הפרטים.

מילים קצרות שכמעט לא שומעים

חבק – לולאה דרכה משחילים את החגורה.

אשש – ממתק או מילת עידוד הניתנת לילד לאחר ביצוע מוצלח, משהו המקביל ל-
ח"ח "חיזוק חיובי" הנקוט בלשון הצבאית.

לגם – דרך יעילה וקצרה לביטוי לגימה.

לבזוק מלח – יש חן רב במלח, שאבא אהב במיוחד לתבל בו את מאכליו. לכן לא ראוי

לחשוב על פעולה זו כעל "פיזור מלח" או "לשים מלח" – ראוי הרבה יותר

לבזוק מלח. והפעולה הייתה נעשית כך: ביד שמאל, בין אגודל ואצבע, לוקח

מעט מלח וביד ימין דופק קלות על גב יד שמאל למען יתפזר המלח, על –

המאכל, שווה בשווה – בנחת וברוגע.

פיניון – מרווח בין השיניים הקדמיות בלסת העליונה – סימן הכר משפחתי.

טרסקוביטר – דווקא מילה ארוכה ולא בעברית, אך היא ביטאה משהו שאבא לא

אהב, הנטיה של אנשים מסויימים למצוא קשיים ומורכבות בעניינים. לעשות

עסק גדול, טראסק, מעניין קטן ופשוט.

הפתרון המוחץ לכל ויכוח

נטה ספר ונחזה – אבא אהב מאד את תרבות הויכוח ולא אחת היה שש אלי ויכוח

במיוחד עם הדבר עסק בתרבות העם היהודי, תולדות ארץ ישראל, התנ"ך,

תנועת הפועלים ונושאים הקרובים לאלה. לא אחת נקלענו לויכוחים שאבא

היה מנהל עם חברים, פעילים בתנועה, וכמובן איתנו בני המשפחה. לאחר

שהויכוח היה מתלהט היה אבא נוטה לסיימו באמרה המוחצת.. נטה ספר

ונחזה. כלומר זו תהיה ההוכחה הניצחת או סוף הויכוח.

שער חמישי – כתבות בעלון ורשימות

בלב יערות

כשהתחלתי ללמוד בווארשה ב-1927 הגעתי גם לסניף "החלוץ הצעיר" המקומי והייתי פעיל בו. במשך הזמן ניסינו לקיים חוג של תלמידים, מבני הסמינר בו למדתי ובנות מסמינר הגננות. "מגשימים" – קראנו לחוג שלנו, שהתכנס לפגישות-שיחות בבית מרכז "החלוץ" ברחוב אורלה 11. נעזרנו בבן-ארי מעין חרוד כיועץ להכנת החומר לשיחות. הגעתי למסקנה כי עליי להגשים – להפסיק לימודי ולצאת להכשרה. וכך עשיתי. בראשית חודש מאי 1929 הפסקתי את הלימודים בסמינר. פניתי למרכז "החלוץ" וקיבלתי "אישור" – לצאת לקבוצת ההכשרה במארצינקאן. הייתי מאושר. מקום ההכשרה היה בכפר קטן באזור העיר גרודנה, בלב יערות. וההכשרה – עבודה במנסרה.

העבודה לא הייתה קלה. קורות עץ שהיה עלינו "לקבל" מן המשורים ולסדר בערימות היו כבדות, ועלינו להספיק ולעבוד לפי קצב המכונה המנסרת. הקבוצה מנתה עשרים וכמה בנות ובנים. סביבת היער והשקט הכפרי הישרו אווירה נעימה, כמעט משפחתית. האוכל העיקרי הזכור לי מאותם ימים – קטניות או עדשים, בתור מנה ראשית בצהריים. חיי החברה היו נעימים ועליזים. השניה הייתה על "נארא" – משטח לוחות עץ, מוגבה מעל הרצפה. רק כעבור שנים, יצאה "קרן החלוץ" בפולין, בסיסמא: "מיטה לכל חלוץ" בקיבוצי ההכשרה כמובן – כמשאלה וכיעד שיש להשיגו. היו מתווכחים על דרכי ההכשרה: הכשרה המונית לכל דיכפין או "סלקטיבית", היינו קיבוץ גדול בנוסח הקיבוץ המאוחד, או קבוצה קטנה – בנוסח חבר הקבוצות.

שם הכרתי את שמחה זיו, איש שקט ובעל סמכות, לימים חבר איילת השחר, מן הכורמים המפורסמים בארץ ומחלוצי העזרה להתיישבות חדשה בשדה בוקר, בנגב ובאפיק בגולן. ממארצינקאן עברתי לנימאן אשר באזור, בעיר לידה, לשם "כיבוש" מקום הכשרה נוסף לאנשי "החלוץ". נימאן הייתה מקום הכשרה מלהיב. הנהר הרחב והגדול – הנימאן, ומסביבו – מרחבי שדות, יערות, מים, ימים קיץ נפלאים וקרוב למאה בחורות ובחורים צעירים מתרוננים. גם כאן היתה העבודה בתעשיית העץ, מפעל

גדול שהשתייך ליהודי בשם שליט, מלטביה, מיצואני עצים לארצות מערב אירופה, בעיקר אדני עץ, שמניחים מתחת לפסי רכבת - מאות אלפי אדנים, אולי מיליונים, שהיו נשלחים ברכבות ובנהר אל חופי הים הבאלטי.

כל שפע העצים והאדנים האלה היה נצבר בערמות משני צידי פסי הרכבת, לאורך קילומטרים. כאן היו חיי החברה הרבה יותר מגוונים ועשירים מאשר במארצינקאץ. נמצאו כאן בחורים ובחורות בגיל ה-20 הראשונות, מכל פינות פולין, בעלי דיאלקטים שונים בידיש, בעלי מזג שונה. בנות עיירה ועיר. אנשי עבודה ותלמידים לשעבר. "זוגות" ומחפשי בן-זוגם. ואת כולם מאחדת השאיפה לעלות לארץ ישראל ולחיי הקיבוץ. היו כאן בוגרי "החלוץ הצעיר" ו"פרייהייט" ומי שהיו בשומר הצעיר, בני 18-19, והרוב "סתם חלוצים", שלא היו קודם לכן בתנועת נוער. התווכחו, שרו, שוחחו, התאהבו וציפו לאהבה. צעירים, סוערים כלפי חוץ, ויש הסובלים בחשאי. רועשים, ללא פינת שקט לפרט וחולמים על חיים חדשים. אחראים לעצמם, יצאו מחיק המשפחה והשגחת ההורים, ולפעמים אינם יודעים אחריות מהי. מתנסים בחיי חברה משותפים, ללא תנאים אלמנטריים.

לא קלים במיוחד – היו חיי החברות, בעבודה, בחברה. אך על הכל מכסים הנעורים השוקקים, ימי קיץ הבהירים והמיית הלב, המוסתרת היטב כלפי חוץ. סמוך לבואנו לנימאן, כבר התחלנו לדאוג: מה יהיה בחורף, כשיקפא נהר הנימאן, התהיה לנו עבודה כאן? התחלנו בחיפושים אחר מקום עבודה והכשרה גם לחורף והגענו עד לסטולפצי, בקרבת הגבול הרוסי. בנימאן נפגשו בעבודה עם פועלים לא-יהודים, ועם מנהלי העבודה שהיו יהודים מלטביה. הפגישה עם יהודים מחו"ל, מאזור ההשפעה של התרבות הגרמנית, הייתה מעניינת ונעימה. היינו הולכים לפעמים קילומטרים רבים לעבודה וממנה, עם המודדים, למדוד את גזעי העצים הכרותים, לאורך חופי הנהר. אח"כ היו מובילים-מרכזים את העצים, מחברים וקושרים אותם לרפסודות ומשלחים במורד הנימאן, אל הים הבאלטי.

בבוקר יום אחד הלכנו ברגל 15 קילומטר, לעבודה במדידת עצים. למחרת הצטרכנו להמשיך באותו מקום. עם גמר יום העבודה אמרתי לחברי: לא כדאי ללכת הביתה 15 ק"מ, כ-3 שעות בחולות ובאבק, כדי לישון שם ולמחרת בבוקר שוב לעשות אותה דרך.

אשאר ללון כאן. נשאר איתי חבר אחד, שמואל ב', וחברי האחר, אברהמליה ס' – חזר לקיבוץ, כדי להביא לנו למחרת בבוקר אוכל, ליום הבא.

היתה זו חוויה בלתי נשכחת. שני נערים יהודים, במרחב שדות ויער של "גויים", על גדות הנימאן - ללא נפש חיה מסביב. הכפר הקרוב ביותר – במרחק כמה קילומטרים. עם אור יום אחרון חילקנו בינינו את התפקידים: האחד ילך לחפש שדה תפוחי אדמה, כדי להוציא ממנו תפוחים, והאחד יביא מים בקומקום, שנשאר אתנו מכלי האוכל ויכין מדורה, כדי לבשל עליה את תפוחי האדמה על קליפתם. ירד הלילה. הנהר העביר קולות בודדים מן הכפר, ציוץ צפרים אחרון, חושך מסביב ושקט, שקט במרחבים, שכבנו לישון על האדמה, בשדה. שכבתי ליד חברי, שנרדם מהר, גונח לפעמים מתוך עייפות או מתנוחה לתנוחה. השכם בבוקר חזר חברנו אברהמליה ס' ובפיו בשורה: מאורעות בארץ ישראל, היו אלה מאורעות אב תרפ"ט – 1929.

כעבור יומיים הלכנו, כל חברי קיבוץ ההכשרה "תל חי" בנימאן, להשתתף באספת מחאה, שהתקיימה בבית הכנסת, בעיירה בייליצה, במרחק 10 ק"מ מנימאן. ממרכז "החלוץ" בווראשה הודיעו לנו, כי אפשר לאשר חברים מקיבוץ ההכשרה שלנו לעליה. כמובן, אין מאורע מסעיר מזה. איני זוכר בדיוק מי היתה הוועדה שהציעה לאסיפת קיבוץ ההכשרה, את ה"מאושרים" לעליה. היתה זו כנראה המזכירות. לאחר שהיה של קרוב לחצי שנה בהכשרה, מהם כחודשיים בנימאן – אושרתי לעליה, בטרם מלאו לי 18 שנה. יצאתי חזרה לסמיאטיץ לחפש עבודה, כדי להרוויח להוצאות העליה. ואכן, לימדתי במשך חורף 1929 – 1930 בכפר נוז'ץ, שיעורי עברית, לילדים היהודים שם.

מכאן צורפתי למרכז "החלוץ הצעיר", כחבר פעיל במזכירות המרכז בווארשה. בקיץ 1930 השתתפתי בסמינר העולמי השני שהתקיים בווארשה. אח"כ הייתי פעיל ב"החלוץ הצעיר" וב"החלוץ" בגליל וילנה – כמרכז הגליל, עד עלייתי ארצה בסוף 1933. נשלחתי לקיבוץ גבעת חיים בעמק חפר. בינואר 1937 עברתי לקיבוץ גשר – אשדות יעקב. כאן אני חי עם משפחתי כיום.

(מתוך הספר "תל חי, קיבוץ הכשרה בפולין", בית לוחמי הגטאות ע"ש יצחק קצנלסון והוצאת הקיבוץ המאוחד. תשל"ט – 1979)

צידי הצפעים

בוקר קיץ אחד ירדתי לעבודתי בבריכות הדגים שבגיונגל. היינו עסוקים אז בכריית הבריכה מס' 6 – הארוכה והצרה בבריכותינו. הטרקטור הדחפור עסק בהרחבת קיר הבריכה הדרומי – זו הסוללה המרכזית, שצריכה להוסיף ולשמש דרך ראשית אל מחסן האספקה והרשתות. הסוללה לא היתה עדיין מהודקת ומיושרת סופית; לפני רגעים מספר עבר כאן הדחפור, כשהוא דוחף ומיישר לפניו אדמה, שהוציא מתוך הבריכה על הסוללה.

הופתעתי על כן לראות כאן, במקום זה ובשעה מוקדמת זו – נחש, שוכב לו בלי נוע, מצונף (בגלל הקור, כנראה). היה זה לפי צבעו נחש-מים – אפור – כהה, מכוסה אבק רב שהעלה אחריו הדחפור. את נחשי-המים מכיר אני היטב. רבות נתקלתי בהם, ולא מעטים מהם קלטתי בתפסי אותם בזנבם. אחרי אחרים רדפתי במים, בשחותם בבריכות, כשדגיג מכסיף נישא על פני המים בפיהם, כמקל בפי כלב, עד שהרפו ממנו. בבית גורדון שבדגניה מוצג אחד מהם, ודרור שלם בבטנו.

הפעם נהגתי, משום-מה, בזהירות. נרתעתי לאחור, בטרם ירגיש בי הנחש. מצאתי מקל בקרבת מקום, התקרבתי לאט לנחש ולחצתי את המקל בכוח בצווארו. בידי השניה נתתי סימנים לטרקטוריסט שנסע מולי, כי יעצור את המכונה וייגש אלי. ביקשתי ממנו שיביא מארגז הכלים שלו חוט-תיל דק ומקל נוסף. כעבור רגעים חזר ומבוקשי בידו. העברתי לידו את המקל הלוחץ על הנחש וקיבלתי מידיו את המקל השני וחוט-הברזל. קשרתי היטב את הקצה האחד של החוט לקצה השני קשרתי בצוואר הנחש בלפיתה לוחצת על ראשו. המקל שבידי הטרקטוריסט לוחץ על צווארו, והחוט נקשר בכמה חבקים ביניהם. הטרקטוריסט הרפה ממקלו ואני החזקתיו במקל, שאל קצהו השני קשור הנחש. המקל היציב אשר בידי הניח לו לפרפר אך סביב קצהו התחתון, בקרבתו, כאורך החוט. אז ניגשתי לתעלת-המים הקרובה וטבלתי את הנחש טבילת-בוקר, ומה הופתעתי לראות, כי נרחץ ממנו הגוון האפור-כהה ונתגלה צבעו הצהוב-אפור של הצפע! לקחתיו למחסן, כשהוא משתרך אחרי, ליד קצה המקל, ואני מושכו קלות ככלבלב סרבן. בבואי למחסן, הכנסתיו, כשהוא קשור למקל, לתוך ארגז-

פח מרובע, המיועד לשקילת דגים, שם חיכה לי בנימוס עד גמר העבודה לפנות-ערב, כדי לתפוס אחר-כך את מקומו הראוי באחת הצנצנות במעבדת הטבע של בית-הספר. היה זה צפע לא עבה ביותר, באורך 80 סנטימטר לערך.

צפע אחר הרגנו בצהרי יום-קיץ בחמת-זעם, במשוטים, בקרבת מחסן בריכות-הדגים. היינו אותו יום נרגזים מאוד. בבואנו לעבודה, מצאנו את כלבנו "ריטלי" מוטל בלי רוח-חיים. שיערנו כי צפע הכישו למוות. "ריטלי" הספיק לחיות עמנו רק חדשים מספר, אך מאד התקשרנו אליו. היה זה כלב-זאב גדול ויפה מאד, שקנינו בבית-ספר לאילוף כלבי-שמירה. לא פעם היה בורח מתוך מחסן-הבריכות, עולה למשק ומחכה לנו (עובדי המדגה) ליד חדרינו. הילדים חיבבוהו מאד, והכל היו מתפעלים ממנו ומשוחחים עליו... והנה הוא מוטל לפנינו ללא רוח-חיים.

רוגזים יצאנו לעבודתנו בבריכות. בצהריי היום חזרנו למחסן, כשמשוט על כתפו של כל אחד מאתנו. והנה, בהתקרבונו למחסן, השגחנו בצפע גדול, המנסה להתחמק מפנינו. בזריזות הנחתנו עליו את המשוטים בצדס החד (מזל שלא פגענו זה בזה); אחד המשוטים קצץ את ראשו של הנחש. מיד הוצאתי מעדר מן המחסן וחפרתי גומה עמוקה, לתוכה הכנסתי את ראש הצפע על שיניו הארסיות, וכיסיתייה. – כי זאת יש לדעת: ארסו של צפע פועל אפילו כשראשו קטוע מגופו, גם לאחר שנים, ויש להיזהר ולא למשש בשיני הארס שלו. את גופו של הצפע תלינו על קיר המחסן; אולי ישמש אזהרה לצפעים האחרים לבל יופיעו באזורינו...

דבר לילדים 17/7/1957

מנדל פהאנר מסמיאטיץ'

שנות העשרים של המאה ה-20. בשנת 1920 אושר בסן-רמו שבאיטליה, בוועידת המדינות המנצחות במלחמת העולם הראשונה, גם המנדט (תפקיד, רשות) לאנגליה על ארץ ישראל, לנהל אותה ולעזור במימוש הצהרת בלפור: הקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל.

בסמיאטיץ', עיירת הולדתי, (שבין ביאליסטוק לבריסק – בה נחתם הסכם השלום בסוף המלחמה), ואני כבן 9, מתקיימת אסיפת-עם גדולה בבית הכנסת הגדול, המלא ודחוס יהודים ורבים עומדים בחוץ, גם ילדים, ביניהם גם אני, מקשיבים (בלי רמקול) לנואמים המברכים על גודל השעה והתקווה לגאולה. תחושת שעה גדולה לעם ישראל ובתוכם ליהודי סמיאטיץ'. בין הנואמים מעל "הבימה" גם אבא ז"ל. אני רואה אותו, אולם שומע את דבריו וקולו הערב מתנגן באזני. היה חם בלב.

גברה הפעילות למען "הקרן הקיימת לישראל", בסיסמה "גאולה תתנו לארץ", ו"הארץ לא תימכר לצמיתות". לרכוש את אדמת ארץ ישראל בשביל עם ישראל, שתהיה קרקע להתיישבות עולים. לחזור לימי קדם, עת עם ישראל ישב בארצו וחי מפרי אדמתו. אחד המכשירים לפעילות בשביל קק"ל – קרן קיימת לישראל, הייתה הקופסא הכחולה, שבחזיתה מפת ארץ ישראל, ובדופן העליון שלה – חריץ להכנסת מטבעות לתוכה – תרומה לגאולת הקרקע. מדי ערב שבת, לפני הדלקת הנרות, היה נוהג במשפחות רבות, להכניס מטבע או כמה מטבעות של כסף לקופסא הכחולה; פעמיים בשנה היו עובדים זוגות של בני נוער ומריקים את הקופסאות. רושמים את הכספים שתרמה כל משפחה. וועדת קרן הקיימת הייתה מטפלת בעניינים ומעבירה ללשכה המרכזית בוורשה, בירת פולין, את כספי התרומה; מקבלת משם את פנקסי לוח השנה שהייתה קק"ל שולחת לתורמיה. היה זה לוח צנוע בגודל $\frac{1}{4}$ עמוד של ספר רגיל. על השער הפנימי של הלוח הייתה רשימת התורמים הגדולים לקק"ל. ביניהם הופיעה השורה: מנדל פהאנר (מסמיאטיץ') לונדון - 1,500 לירות שטרלינג. סכום נכבד מאד באותם ימים.

בשבילי הייתה זו שורה חשוב מאד. לוח קרן הקיימת המגיע לכל ארצות התפוצה בהן חיים יהודים, מספרים כי מנדל פהאנר – תושב לונדון שבאנגליה, שמוצאו מעיירתי סמיאטיץ', תרם תרומה נכבדה לקרן הקיימת לישראל. הייתי גאה בכך. שנים רבות היו

מופיעים בלוחות קק"ל עיירתי בשמה ואזרח העשיר הנדיב. לאחר כמה שנים נודע לי כי יש עוד יהודי מסמיאטיץ', המפורסם בתפוצות עם ישראל והוא רבי גדליה מסמיאטיץ', מחסידיו של ר' יהודה חסיד, שעמד בראש העולים מאירופה לא"י בשנת 1700, שהגיעו לאחר ייסורים רבים לא"י. כעבור כמה שנים יצא ר' גדליה לארצות אירופה לאסוף עזרה למען העולים וכתב את החוברת המפורסמת "שאלו שלום ירושלים".

עברו שנים רבות, שנות דור ויותר – 40 שנה. השנה 1961. כבר עברו קרוב ל-30 שנה לעלייתי ארצה בגיל 22 בקירוב. אני כבר בעל משפחה בקיבוצי אשדות יעקב "איחוד", עם רעייתי שתחיה בבריאות, יש לנו 4 ילדים שהצעיר ביניהם בן 11 שנים. ביולי 1961 נשלחתי כחבר מפלגת פועלי א"י, להיות פעיל בבחירות להסתדרות העובדים הכללית בא"י, במושבה כרכור. וזאת לדעת: כרכור הייתה המושבה היחידה בארץ, בה היה רוב במועצת הפועלים למפ"ם – מפלגת הפועלים המאוחדת, מיסודם של הקיבוץ המאוחד ואנשי פועלי ציון שמאל – יריבתה של מפא"י. ראש המועצה המקומית במושבה היה אברהם ש' - חבר מפא"י. כאמור נשלחתי לכרכור לעזור בבחירות, לנסות שגם מועצת הפועלים בה תחזור להשפעת מפא"י.

יום אחד הוזמנתי ע"י יו"ר המועצה המקומית לתה של מנחה. הגעתי קרוב לשעה 5 לפנות ערב לביתו של אברהם ש'. הייתה שם אורחת מחו"ל, מלונדון – אשה מרשימה בשנות יובלה. עשה הכרה בינינו: חבר קיבוץ והאורחת. להפתעתי הגדולה הייתה זו בתו של מנדל פהאנר מסמיאטיץ', שעשה חיל בלונדון... מרוב תדהמה כמעט ששותקתי. לאחר שסיפרתי לה שגם אני יליד סמיאטיץ', ביקשה, והעלו ממרתף הבית תמונה גדולה של אביה וראיתי גם את דמותו המרשימה של גבר יהודי, שהיה גיבור ילדותי. מתברר שמשפחת פהאנר הם קרובים של משפחת ש' ובת המשפחה הגיעה לביקור קצר בא"י.

האין איזה קסם בפגישה שכזו?

בשורה נפלאה הגיעתני בשהותי בכרכור – קיבלתי טלפון מקיבוץ מרחביה, בה חיה בתנו יחידתנו היקרה, כי לה ולחברה לחיים נולדה בכורתם, ולנו נכדה ראשונה, רנית שמה בישראל. והייתה לרון ולשמחה במשפחתנו.

אגב, באותן בחירות להסתדרות בכרכור זכתה מפלגת פועלי א"י ברוב קולות.

צילומים
מסימיטץ' של
סוף המאה
צולם ע"י הנכד
ירדן פונדק



ובקיץ שנה זו - 1998, ביקר עם מסע בני כתתו לפולין, גם נכדנו היקר, ירדן בן ה- 18. במסעם עברו בעיירתי סמיאטיץ והביא גם צילומים משם. מרגש. ובת חברה שלנו מקיבוץ עין חרוד ביקרה ממש בעיירתנו וסיפרה לבתנו מקיבוץ מרחביה, כי לאחר ביקור בבית משפחתה בעיירתנו, ביקשה גם להיכנס לבית משפחת פונדק, סביה של דפנה אם רנית, בעיירה, ולא הירשו לה. ציינה שהבית צבוע כיום כחול.

עלון מס' 1072

15.01.99

פגישות בשדה עם חזירי הבר

ענין חזירי-הבר בסביבתנו, עלה עם גידול הבננות. נכון יותר לומר : חזירי-הבר עלו אלינו מגאון-הירמוק (זוכרים או שמעתם על סידריות ה"ג'ונגל" בטרם ברכות הדגים שם?) לטעום בננה ירוקה, לנבור בין השורשים בשטחי המטע, אשר סביבות "האקוואדוקט" – (מוביל המים של משקנו – עוד בטרם היות המוביל הארצי) ובשטחי הצפון הרחוק שלנו אז.

מדובר היה על מתיחות חוט מחושמל מסביב למטע, כנגד המחבלים ; ואף נעשו ניסיונות דוגמת הגדרות בחלקות המרעה – הזרוע לעדר החולבות. כנראה שהניסיון לא הצליח. עור עבה לחזירי-הבר. ניסו אז לפזר גרביים מיוזעות בקצוות המטע : יריחו חזירי-הבר את ריח זיעת רגלי-אדם. במחילה מכם, ויסתלקו. איני זוכר בדיוק, אם לא נעשו הניסיונות הפוך. ואולי נוכחו חזירי-הבר, כי אין בבננות ירוקות ה"ויטמינים" הדרושים להם. על-כל-פנים, בעיית התכסיסים, נגד חזירי-הבר – ירדה מעל הפרק.

אין זאת אומרת כי נעלמו החזירים מסביבתנו. הייתי פוגש את סימניהם בבוא בבריכות-הדגים המרוקנות ממימהן, לאחר משלוח הדגים. יכולת לראות שרשרת שקעים של טלפיהם שסועי-הפרסה ובעיקר את מקום המרבצים, שלאחר אמבטיות-בוץ –לילית.

עד שהגיעה הפגישה הראשונה – במפתיע. היה יום שבת חורפי, נעים שמש, הכול מסביב ירוק-רחוץ. בשעות בוקר מאוחרת יצאנו לטייל אל בריכות-הדגים בקרבת הירמוק. המטיילים : אבא ושני ילדיו הצעירים והחמודים, הקטן והשמנמן בן-השבע והרזה והגבוה בן-עשר עולם ומלואו לפניך במישור המזרחי של המשק. החל מטרקטורים במוסך, תפוזים במעלות בית-החרושת למיצים. צפורים, עצים ופרחים – בדרך. יורד – במורד לבריכות הדגים. כאן הכלניות, קוצים פורחים, סוף, חלוקי-נחל, צפרי-מים, כשהשלדג חום-הראש וכחול הכנף בראשם. והעיקר – מתקרבים לבריכות, לשיא ההנאה – לחתירה במשוטי הסירה בבריכה ופיזור האוכל לדגים.

לקחנו את המשוטים בחצר המשאבות. משוט אחד לכל ילד, והתחלנו לפסוע על הסוללה שבין הבריכות הראשונות. והנה קול יריות לא רחוק מאתנו באות מלמעלה, לכיוון הסוף והדקל הבודד, בצד המערבי בפינה הדרומית של בריכת האימון הקטנה, שבקצה הסוללה המזרחית שלה אנו נמצאים.

**משפחת פונדק
כשבע שנים
מאוחר יותר, מזמן
התרחשות הארוע.
עדין ניתן להתרשם
שהיחסים בין
האחים לא התשנו.
"אחד קטן ושמן
והשני גבוה ורזה".**



"מי זה יורה שם?" כאן נמצאים אנשים! צעקתי אל כמה אנשים שרצו למעלה על שפת המורד ורובים בידיהם. הילדים היו מבוהלים, אך הוסיפו להסתכל לכיוון היורים והיריות.

- חזירי-בר, חזירי-בר! צעקו שני הילדים בבת-אחת. ואמנם, מבין הסוף, אשר בקרבת הדקל ממול, הגיחה חיה אימתנית, בגודל עגל בינוני-מגושם, חזיר-בר ענק, שחור-עור, רץ פצוע, כשקילוח דם אדום באמצע גופו, לכיוון מחסן הדגים, בא אל תוך הסבך על שפת "אצבע הירמוק", המשקיפה את בית-המשאבות – לכיוון דרום ל"ג'ונגל", נמלט מרודפיו.

הציידים שהוזמנו להשיג את חזירי הבר – לא הצליחו הפעם. היתה זו פגישה ראשונה לנו, עם חזיר-הבר שעבר במרוצה לעינינו, במרחק פחות ממאה מטר מאתנו. המשכנו דרכנו, לפי התכנית, ירדנו לסירה העמוסה שקי-כוספה (אוכל לדגים). הילדים חתרו קצת במשוטים שייטו את הסירה. פיזרנו את האוכל על פני המים. אך לא היתה שלווה השייט מיהרנו לחזור הביתה לצהריים – לספר לאמא על הפגישה עם חזיר-הבר.

סבא - עדי, (עדי –בנם של מנחם ז"ל וחיילה)

אשדות-יעקב

בית האם

מדוע מוזכר המונח "בית האם בתנ"ך 3 פעמים בלבד?

בספרה המעניין של אילנה פרדס: הבריאה לפי חוה, גישה ספרותית פמיניסטית למקרא, בהוצאת הקיבוץ המאוחד, מסתיים הפרק האחרון בעניין המושג "בית האם". מושג נדיר בתנ"ך. הוא מופיע רק 3 פעמים: בסיפורה של רבקה, במגילת "רות" וב"שיר השירים". העניין מסקרן וניסיתי לבדוק אותו.

בית האב נזכר מאות פעמים ויותר במקרא. לפעמים בית משמש גם שם כולל לשבט, למשפחה או לעם כולו, כמו בית יעקב, בית יוסף, בית יהודה או בית ישראל. וכמובן משפחת בית מלוכה, כמו בית שאול, בית דוד, בית אחאב וכדומה. או שמות בתי משפחה, כמו בית יהונתן הסופר, בית אלישיב, בית טוביה, בית מיכה ודומיהם.

ותרץ הנערה (רבקה) ותגד לבית אמה"

(בראשית כ"ד 28). בסיפור אליעזר, מנהל משק בית אברהם אבינו, ההולך אל "עיר נחור" (כנראה חרן) בארם נהריים, עיר משפחת אברהם, למצוא אישה ליצחק (בראשית כ"ד); הוא יוצא לדרך עם עשרה גמלים של אברהם "וכל טוב אדוניו בידו" ומגיע אל באר המים שמחוץ לעיר, "לעת ערב לעת צאת השואבות" ופוגש שם את הנערה רבקה, המשקה אותו ואת גמליו. אליעזר נותן לה כאות תודה נזם זהב ושני צמידים זהב על ידה, ושואל אותה: "בת מי אתה, הגידי לי, היש בית אביך מקום לנו ללין? תשובתה חיובית, לאחר שסיפרה לו: "בת בתואל אנוכי, בן מלכה, אשר ילדה לנחור". ואז מסופר "ותרץ הנערה ותגד לבית אמה" - למשפחתה. מכאן מתחיל סיפור לבן אחי רבקה, הבא בריצה אל אליעזר ומזמין אותו הביתה. בשיחת אליעזר עם אנשי משפחת בתואל על מטרת בואו אליהם, הדובר הוא לבן: "ויען לבן בן בתואל ויאמר מיהו יצא הדבר - - - הנה רבקה לפניך קח ולך ותהי אישה לבן אדונך, כאשר דיבר יהוה (כ"ד 50-51). אמא של רבקה ולבן אינה נזכרת בשמה. לבן הוא דובר המשפחה בנוכחות אביו. ובכל זאת מסופר "ותרץ הנערה (רבקה) ותגד לבית אמה", על פגישתה עם שליח אברהם ורוב עשרו. רש"י הגדול מסביר: דרך הנשים הייתה להיות להן בית ליישב בו למלאכתן, ואין הבת מגדת לאמה.

"ותרץ ותגד לאביה" (בראשית כ"ט 12).

כמעט מקביל לסיפור אליעזר ורבקה הוא סיפור פגישתם על יד הבאר מחוץ לעיר, של יעקב ורחל. "בספר בראשית" כ"ט 10 מסופר: "ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי אמו ואת צאן לבן אחי אמו, ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר, וישק את צאן לבן אחי אמו (11) וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך (12) ויגד יעקב לרחל, כי אחיה אביה הוא, וכי בן רבקה (אחות אביה) הוא, "ותרץ (רחל) ותגד לאביה". מסביר רש"י, למה בכה יעקב?

א. לפי שצפה ברוח הקודש שאינה (רחל) נכנסת עמו לקבורה. לפי שבא בידיים ריקניות. אמר (לעצמו): אליעזר, עבד אבי אבא, היו בידיו נזמים וצמידים ומגדנות ואני אין בידי כלום. ולמה, לעומת רבקה שמסופר עליה "ותרץ הנערה ותגד לבית אמה כדברים האלה" וכאן ברחל נאמר: "ותרץ ותגד לאביה"? לפי רש"י – לפי שאמה מתה, לא היה לה להגיד אלא לו. רש"י מסתמך על הפירוש המדרשי "בראשית רבא". נשאת שאלה: למה לא מוזכר שמה של אשת לבן אם רחל ולא? כאשר נזכרת מלכה אשת נחור – הסבתא של לבן ורבקה.

"לכנה, שובנה, אשה לבית אמה" (רות, א' 8).

בסיפור רות, נעמי ובוועז, במגילת רות, מסופר על האסון הכבד שפקד "בימי שפוט השופטים" את משפחת אלימלך ונעמי אשתו שהלכו מבית לחם יהודה לגור בשדה מואב, בזמן "הרעב בארץ", עם שני בניהם מחלון וכליון (שמות סמליים מבשרי האסון) וכן ערפה – מלשון הפניית עורף; ורות – מלשון רעות. "וימת אלימלך איש נעמי". הבנים נשאו להם נשים מואביות ערפה ורות, "וישבו שם כעשר שנים". מחלון וכליון מתו "ותישאר האשה (נעמי) משני ילדיה ומאשה" – לבדה. "ותקם היא (נעמי) וכלותיה ותשב משדי מואב, כי שמעה - - - כי פקד יהוה את עמו, לתת להם לחם". שלוש הנשים האלמנות – נעמי וכלותיה, בדרך לשוב אל ארץ יהודה, "ותאמר נעמי לשתי כלותיה, לכנה, שובנה אשה לבית אמה (רות א' 8). לא לבית אביה, כי אם לבית אמה (אמא שלה)? ולרות הן היה עוד אב. בפרק ב' 11, בשיחה הראשונה בשדה, בין בוועז ורות המלקטת אחר הקוצרים, אמר לה בוועז: הגד הוגד לי, כל אשר עשית את חמותך אחרי מות אישך, ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך ותלכי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום". אולי השיבה לבית אמה, משום שלאב יש כמה נשים, והבת חוזרת לבית

אמא שלה. ואולי משום שהאם היא הדומיננטית במשפחה, ואז גם מוזכרת לפעמים בשמה.

"עד שהביאותיו אל בית אמי" (שיר השירים ג' 4).

פרק ג' בשיר השירים פותח בסיפור הנערה האוהבת-חולמת: "על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי, בקשתי ולא מצאתיו". וממשיכה האוהבת: אקומה נא ואסובבה בעיר, בשווקים וברחובות, אבקשה את שאהבה נפשי, בקשתי ולא מצאתיו". פגשה את השומרים ושאלה אותם עליו, עברה מהם "עד שמצאתי את שאהבה נפשי, אחזתיו ולא ארפנו, עד שהביאותיו אל בית אמי ולא חדר הורתי". מסיבה כלשהי לא אל "בית אבי".

הפרק האחרון בשיר השירים פותח: "מי יתנך כאח לי, יונק שדי אמי, אמצאך בחוץ – אשקך, גם לא יבוזו לי; אנהגך, אביאך אל בית אמי, אשקך מיין הרקח מעסיס רימוני". חוזר בית אמי, אולי משום שהאם אלמנה, או אחת מכמה נשים שיש לאב, ואולי משום שהוא מגלה הבנה יתרה ורגישות כלפי הבת האוהבת.

ישעיהו

עלון מס' 1090 – 08/10/99

אשדות יעקב איחוד

החבר עובדיה מקיבוץ שבעמק יזרעאל

מוקדש לנכדנו היקר ירדן – ערב גיוסו לצה"ל.

יומיים לפני ראש השנה תש"ס, בבוקר יום ד' בשבוע, יצאתי לביקור חולים אצל אחי. הביקור עבר בטוב, עם בשורת כנס המשפחה שלהם בשבת שלאחר ראש השנה, בבית החדש של הנכד המוכשר, יפתח, ומשפחתו הצעירה, שגדלה עם הולדת בתם-הנינה. הכינוס לכבוד התינוקת הברוכה וחנוכת הבית, בקרבת כפר ויתקין.

בביקורי אצל אחי החולה –הנכה, הבעיה היא, השיבה הביתה מעין-חרוד איחוד לאשדות-איחוד, באין תחבורה ציבורית סדירה. עד צומת בית שאן הגעתי בקלות. ברכב של נוסע-סוכן מכירות ש"תפסתי" ברגע תזוזתו. המושב ליד הנהג מכוסה ניירות וחשבונות שפינה למעני. כנראה, קרבת ראש-השנה – "הימים הנוראים" – ריככה את התנגדותו לנוסע לא מוזמן, ו"הגיש" אותי עד תחנת הדלק שליד עין-חרוד מאוחד, ומשם בא יהודי שאסף אותי עד לצומת בית-שאן – אזור המוסכים והתעשייה, לפני הירידה העירה. פגשתי שם מושבניק מבית-יוסף, בתחנת "אגד", המחכה להזדמנות להגיע הביתה. נקרא לו נחום, שהסביר לי, כי רק מכר שלך יאסוף אותך, "אחרים – לא לוקחים". על כן הציע לי שהוא ידאג לשנינו, כי לו מירב הסיכויים. השעה קצת לאחר 10 לפנה"צ. רכבים רבים עוברים ואין עוצר. ניסיתי מזלי ונחום בצל, וגם לי "לא הולך". והנה מתקרבת עלמה חנינית, מתולתלת "בלונד" ושואלת אותי לאן אני צריך להגיע. אמרתי לה. הוסיפה וסיפרה לי, שעוד מעט יבוא רכב לאסוף אותה, הוא ייסע לחמדיה. הודייתי לה – אשמח להתקדם. ואכן, כעבור כמה רגעים התקרב רכב קטן והנהגת עלמה דשנה בבגד ים, שבה לאסוף את המתולתלת; לאחר התייעצות קצרה בין השתיים הודיעו: הן נכנסות לכל-בו גרינברג שבקרבת מקום. לכמה זמן שאלתי. אינן יודעות. ויתרתי על הזדמנו זו. נחום מבית יוסף, גבר סימפטי בסביבות שנות ה-30 ומשהו, כמעט מיואש, אמרתי לו, שעוד לפני שעה 11 נתקדם מכאן. הרבה רכבים עברו והנה עצר אחד מהם כמעט מלא.

עובדיה

הנהג גבר סימפטי, פניו רזות ושחומות-תימני כנראה, סיגריה בין אצבעותיו, כבן 50 פלוס ובמושב על ידו חייל. במושב האחורי אדם גדול ומלא, נוסע לאילת השחר. התיישבנו במושב האחורי, אני באמצע ונחום בקרב הדלת. לאן אתם רוצים להגיע? שאל הנהג. ענינו. תגיעו! אני נוסע לטבריה. וכאן התחילה השיחה. לאחר שהערתי לנחום, שהנה מתברר, כי גם אנשים שאיננו מכירים לוקחים "טרמפיסטים". עובדיה הסימפטי, הנהג "שלנו", סיפר מעשה שהיה.

החייל ארז

לפני כמה שנים נסע בגליל העליון. בחורשת טל חיכה חייל על נשקו וצידו ל"טרמפ". עובדיה אסף אותו. ואז "גילה" לו ארז החיל, כי הוא מחכה כבר שעה וחצי, הרבה רכבים עברו ולא אספו חייל שיצא לחופשה קצרה וכל שעה יקרה לו והם "לא לוקחים". ארז היה מחומם מאוד והריק את כל מחסן הקללות השמור עמו על הנהגים האזרחים, שהחיילים עושים בשבילם את השמירה והסיכון, והאזרחים "לא שמים עליהם"... ארז גילה, שהחליט לירות ברכב הבא, שלא יאסוף אותו...

עובדיה שהוא חבר קיבוץ, מורה במקצועו, הציל את ארז מהסתבכות. ניסה להרגיע אותו ולהפסיק את שטף קללותיו. סיפר לו שהוא נוהג בדרך כלל לאסוף טרמפיסטים ובמיוחד חיילים. וודאי יש לך בן חייל! פסק ארז. כן השיב לו המספר וגם שם בני ארז. רווח קצת. לאן אתה רוצה להגיע ארז? שאל עובדיה. לזיכר המדינה בתל-אביב. אני מביא אותך לשם. בדרך לתל-אביב נכנסו וירדו טרמפיסטים שעובדיה אסף. ארז החייל התפלא בקול, למה אוסף עובדיה טרמפיסטים מזדמנים. אני לא הייתי אוסף אף אחד, אמר ארז לנהג.

ומסיים עובדיה את סיפורו המעניין: עד היום הוא בקשרים עם ארז, שהתחתן בינתיים והקים משפחה והוא אוסף טרמפיסטים בנסיעותיו. הנוסע לאיילת-השחר

סיפר על הצעותיו למפקדים בצה"ל, שישלחו רכבים בימי ראשון בבוקר, לצמתים שבקרבת המחנות, לאסוף את החיילים החוזרים מחופשת השבת ואינם עושים כן.

בינתיים כבר "הורדנו" בדרך את נחום לבית יוסף. עובדיה סיפר, כי באשדות איחוד יש לו מכרים טובים והכניס אותי הביתה. בקשתי לרדת בשער, כי מכאן יצאתי בבוקר לדרך. וכאן השארתי את תלת-האופן שלי. הודיתי מקרב לב לעובדיה על הנסיעה הנעימה בחברתו והתברכנו לבבית בברכת שנה טובה. ובלבי חשבתי: אשרי המשפחה שעובדיה ראשה. אשרי הקיבוץ שכאלה חבריו. ירבו כמותו בישראל.

סבא ישעיהו.

נחשון מן הקיבוץ

בוקר יום שלישי בשבוע. פעמיים "כי טוב" ולא כך היתה ההתחלה, אמנם 6.7.99 הוא יום השבעת הממשלה החדשה, בראשות ברק בכנסת אחה"צ. עלי לחזור הביתה לאחר ביקור חולים של שחרית, אצל אחי בעין-חרוד איחוד. ירדתי ברגל מהקיבוץ אל הצומת בכביש הראשי עפולה בית-שאן. ידוע כי כאן "לא מלך ולא גיבור" יזמינו אותך לרכבם, ואין מה לחשוב על שרות "אגד" או מוניות לכיוון בית-שאן. שני צעירים, מבני דודינו, בגילאי ה – 20 , קידמו אותי לצומת תחנת הדלק תל-יוסף- עין-חרוד, כאן בתחנת "אגד" עוברים עשרות רבות של כלי רכב ואין מושיע.

שלושת האחים – משמאל לימין
– בנימין, מחזיק בידיו את רחלי
נכדתו, בתה של רבקה'ה. זרובבל
וישעיהו.
צולם בבר-מצוה של גולן
אשדות יעקב 1991.



בסוף נעצרה מכונית שחורה ובה נהג יחידי. פתחתי את הדלת ובקשתי : לאשדות-יעקב אני צריך – עד בית-שאן השיב. נפלא! לאזור התעשייה. וכך היה. כשעצר לי לירידה, כבר ידעתי כי האיש הנעים ב"צהרי יומו" נוסע ללוויה. הנפטר – גיסו, בעל אחותו, כבן 80 ; אדם טוב ואהוב משפחתו. הודייתי למסיעי ואיחלתי שלא תדעו עוד צער ודאבה.

אחרי כ- 10 דקות בתחנת "אגד" שלפני הירידה לבית-שאן עבר טנדר פתוח עמוס, את התחנה וכעבור כמה עשרות מטרים עצר וציפרר לי. מיהרתי אליו, פתחתי את הדלת, הודיתי לו ומסרתי, כי היעד שלי לאשדות-יעקב. בסדר ענה הנהג הצעיר, כבן 30 והוסיף

שצריך לחגור חגורת בטחון. החגורה היתה סבוכה והנהג ירד ממושב, הגיע לדלת הימנית, פתח וסידר את החגורה ויצאנו לדרך.

החלה שיחה. הנהג הסימפטי, נחשון שמו, מקיבוץ במערב עמק יזרעאל. נוסע לקצרין להביא לשם מתוצרת המפעל של קיבוצו – יריעות פלסטיק. מעניינים במיוחד שורשיו המשפחתיים. לאחר ששאל אותי אם עבדתי בנהריים במפעל החשמל ואשרתי לו, כי עבדתי בסלילת הכביש בשכונת הפועלים בנהריים, החל לספר: סבא שלו היה מהנדס חשמל גרמני, שעבד בחברת החשמל, בימי הקמת המפעל בנהריים והקמת קו החשמל לחיפה. התאהב בארץ ישראל וכנראה גם בעלמה יהודיה – סבתו של נחשון, החיה בקיבוצו ומתקרבת לגמר העשור התשיעי לחייה. מוצאה מליטה, דרך גרמניה הגיעה ארצה. סבו של נחשון התגייס וכך הגיעו ילדיהם לקיבוץ שראשוני חבריו מה"וורק-לוטה" – תנועת נוער יהודית ציונית בגרמניה – "אנשי יצירה ועבודה", שהגיעו ארצה בראשית שנות השלושים (לפני כ- 70 שנה) והתחלקו ל- 2 קבוצות, כדי להכיר את הקיבוץ בארץ. חלק אחד הלך למשמר העמק להכשרה והחלק האחר לקיבוץ גבעת-חיים בעמק חפר (וואדי חווארת). קבוצת חברים זו הכרתי ועבדתי אתם בהיותי חבר גבעת-חיים באותן שנים (1933-1936). לבסוף הצטרפו אנשי הוורקלויטה "לקיבוץ הארצי - השומר הצעיר" והקימו את קיבוצם האיתן והמפואר – "הזורע" בשנת 1936.

נחשון, כבר 10 שנים לאחר שירותו הצבאי, מתעניין בתולדות התנועה הקיבוצית. למד באוניברסיטה סוציולוגיה ולימודי א"י. בנוסף לעבודתו במפעל, הוא גם מדריך כיתה י', במוסד החינוכי "שומריה" בקיבוץ משמר העמק, המשותף ל- 4 קיבוצי השוה"צ. חברתו של נחשון, עולה מרוסיה, מוולדיוסטוק שבמזרח סיביר. תוך שיחה מעניינת ונעימה הגענו לאשדות יעקב איחוד. הודייתי לו על אדיבותו ובקשתי שיודה בשמי להוריו וימסור להם שיכולים להתברך בן שכזה. פגישה נעימה מאד. ותודה גם לסבתא.

ובקשר לשם נחשון במקרא:

נחשון – דורש בלחשים – סודות – עתידות.
נחשון בן עמינדב הוא אחי אלישבע, אשת אהרון הכהן (שמות ו' 23).
הוא נשיא שבט יהודה בזמן יציאת מצרים (במדבר א' 7).

בועז, ממגילת רות, אבי משפחת דוד המלך הוא נכדו של נחשון. (מגילת רות, ד', פסוקים 20-21).

נחש קסם בלחשים

"כי לא נחש ביעקב, ולא קסם בישראל" (במדבר כ"ג 23). מתוך דברי בלעם לבלק מלך מואב. כוונת הדברים: אין בישראל נחש וקסמים, כי הוא שומע לנביאיו. פירוש אחר: נחש וקסם אין להם השפעה על ישראל, שה' שולט בו.

באגדה: קריעת ים סוף – בנימין או יהודה ראשון?

ר' מאיר אומר: כשעמדו ישראל על הים היו שבטים מנצחים (מתנצחים) זה עם זה. זה אומר: אני יורד תחילה (ראשון) לים, וזה אומר אני יורד תחילה לים. מתוך שהיו עומדים וצווחין (צועקים) קפץ שבטו של בנימין וירד לים תחילה, התחילו שרי יהודה רוגמים אותם באבנים. לפי כך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזין (בעל אכסניה) לגבורה, שנאמר: "ובין כתפיו שכן" (דברים ל"ג 12). שבנחלת בנימין נבנה בית המקדש.

אמר לו ר' יהודה: לא כך היה המעשה, אלא זה אומר: אין אני יורד תחילה (ראשון) אלא זה אומר: אין אני יורד תחילה לים. מתוך שהיו עומדים ונוטלים עצה (מתווכחים) אלו ואלו, קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה. ... לפיכך זכה יהודה לעשות ממשלה בישראל. מלכות בית דוד משבט יהודה הוא. (סוטה לו', לז').

על נחשון, טיפה משלי

נחשון - נחוש, ההחלטי.

חוש - רגישות למצבים.

חש - בצערם של אחרים וממהר לעזרתם.

נחש - מי ומה יפתיע אותך.

ובהומור פרוע

נחשון - "שוין" באיידיש.

מיד - ממהר לעשותך.

כבר - כאילו כבר בצעתי זאת.

עשוי – בקשת וכבר עשיתי זאת.

ישעיהו פונדק.

עזרא אנג'ל - קשרי משפחה

לפני כמה שבועות קראתי כתבתו של יגאל סרנה (סופר/עיתונאי רגיש, אמין מוכשר) "מגע יד אשה אחרי 40 שנה" (7 ימים, מוסף ידיעות – אחרונות מה- 13/5/94) על גורלו של עזרא אנג'ל והדבר לא נותן לי מנוח. עזרא, ילד בן משפחה יהודית, מחלב אשר בסוריה, הגיע בחשאי עם מברח גבולות לישראל, לבדו נקלט בחברת נוער בקיבוץ אלונים וגדל "לנער שרירי וחזק כשמשון". הוא לא חלם לשוב ולראות את אמו שנשארה בחלב.

בשרותו בצה"ל הגיע לקורס מכ"ים. בקיץ 1954 בשעת ביקור אצל חברים בחולתה, אמר לחבריו שהחליט להציל את אמו מחלב. בוקר אחד בחולתה נעלם עזרא בבגדי ההתעמלות שלו ולא נראה שנים רבות. הוא עבר את הגבול נפל בידי הסורים והתענה בבתי הכלא במשך 9 שנים שם. בשנת 63 הוחזר עם שבעה אסירים, ישראלים כולם שברי אדם לישראל. הוכנס לבדיקות בבית חולים לחולי נפש בעכו ומאז 31 שנים, לא יצא מבין כתלי בתי החולים לחולי נפש.

וממשיך ומספר יגאל סרנה: "לאנג'ל אירע כמעט נס מאוחר. לפני כשנה הגיעה ארצה מצרפת דנה אנג'ל, בת אחיו של עזרא. אחרי שהלכה לראות לראשונה בחייה את הדוד החולה, נתקפה אימה מול מראהו: נטול שיניים, קרוע בגדים ופצעי הזנחה". דנה הכריזה מלחמה זעירה על כולם ופועלת לגאולת הדוד עזרא. "היא גילתה כי הדוד אינו מופיע במחשב משרד הפנים בשמו הנכון, שאין לו תעודת זהות, שתיקו הצבאי חסר, שנמחק מספר האוכלוסין של מדינת ישראל; שכסף המגיע לו וחלקו בירושת אמו נלקחו ע"י האפוטרופוס הכללי".

נדרשו לה חודשים כדי להכין לו תעודת זהות; לעקרו מהמוסד בו ישב, לבנות לו זהות ולהניע את משרד הביטחון, לבדוק עכשיו, כ- 40 שנה אחרי שנלכד ע"י הסורים כחייל – אם ניתן להכיר בו כנכה צה"ל ולהתחיל לטפל בו כיאות". רק קרוב משפחה מתעורר כך לטפל בקרוב משפחה. דנה אם לילדים, בת האח מצרפת.

לפני כחצי שנה, בחורף 93, פגש יגאל סרנה לראשונה בעזרא אנג'ל במוסד פרטי לחולי נפש, בין פרדסי כרכור וכתב את סיפורו "שהרעיד גם אנשים קשוחים, שכבר חשבו כי ראו הכל בחייהם". בזמן שדנה אנג'ל פעלה לשינוי מצבו של דודה עזרא, קראה כתבה של בילי לרמן מוסקונה על הפסיכיאטר רולנד באסטיאנס שיושב בבאר-שבע. באסטיאנס פסיכיאטר ממוצא הולנדי, הוא סיפור גדול בפני עצמו. בנו של פרופ' באסטיאנס, שנודע בארץ בטיפולו בניצולי שואה ובחולי נפש ע"י סמים – הזייה (כמו טיפול בקצניק), שנועדו להשיבם למחנות ההשמדה ולעקרו משם לתמיד.

"אחרי שנים רבות כחולה אנונימי, עבר אנג'ל למחלקה השונה כל כך אצל באסטיאנס. ניתן לו חדר פרטי. הפסיכיאטר נדהם מצילומי המסמכים מתיקו של מטופלו. "אנג'ל אובחן כסכיזופרן ביום שני לשובו ארצה עם השבויים ב- 1963. כתבו בתיק שהשבוי הוא קטטוני (קפוא – כמו משותק). הגיע כפוף מחרדה.

אבל כל אחד שמקבל מכות רצח, נכנס למצב של רובוט, שהנאצים קראו לו: "משמעת של פגר". הרבה דברים מרתקים מספר יגאל סרנה על הטיפול בעזרא אנג'ל בבאר-שבע. "הצוות הסתער עליו עם גירויים חדשים, נגעו בו וניגנו, שרו ודיברו וראו שהוא נסוג". דנה בת האח, באה מדי חודש מצרפת כדי לבקר את עזרא. פעם לקחה אותו לסוף שבוע בים המלח. מגיעים חברים מימי נעוריו לבקרו.

"אני לא חולם על כלום", אמר לי עזרא (מסיים יגאל סרנה את כתבתו), רק רוצה לחם ועבודה. לחרוש ולגדל חיטה כמו שעשיתי בקיבוץ. מי שאוהב לחם כמוני, עובד טוב עם חיטה. יש סיכוי שעזרא יוכל להגיע לתפקוד סביר. יהיה זה פלא, כמו להחיות את המת. גם מה שנעשה עד כה, בידי האישה, אם לילדים, הקרובה מצרפת, לדודה במרחקים, בישראל, הוא מרגש ומאלף.

גם לנמצא בתוך מצוקת מעמקים יש תקווה ע"י קשרי משפחה ואנשים טובים.

ישעיהו פונדק

מאותו גיל ולו רק צליל...

שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו (קהלת י"א 1)

פגישה לאחר יובל שנים. יום שני בשבוע, בצהריים, יושב בדירתנו וקורא "מעריב". דפיקות בדלת ואני מזמין: בבקשה! נכנס זוג, אשה וגבר, בגיל + 60 מאירי פנים. הגבר נראה לי מוכר מאד, כאילו אחי גיסתי – יואל, חבר גבעת חיים; כמו יואל, אבל כנראה לא; ידעתי שצריכה להגיע אחותם מפורטוגל, אולי זוהי?

- אינך יודע מי אנחנו?!

- פניך מוכרות לי, אמרי לי מה שמך?

- והאיש אשר איתך, דומה מאד לאחי גיסתי, אבל כנראה שלא הוא.

- אני שושנה בוקסר, מנוער ח'!

- כן! אני זוכר אותך, את שמך זכרתי וגם זוכר מראך אז, זקופה ואיתנה, גם היום את נראית טוב מאד.

- גם אני חניך אשדות, מקבוצת הכשרת הנוער העובד ה'; המדריך שלנו היה אליהו דוזורץ (אליהו שמרון ז"ל), אומר האיש שלה, יצחק.

ישובים ע"י השולחן, הגשתי שתייה והשיחה נרגשת ולבבית, בחום הדדי. ושניהם מעידים: זיכרונות טובים להם מתקופת שהייתם באשדות. שושנה מסבירה למה לא נשארה בקיבוץ. הגיעה אלינו מקפריסין, באה עם חברת הנוער העולה ח', שהגיעו בסוף חודש פברואר 1948, ערב מלחמת השחרור. גרו בסוכות מחצלות מזרחית ל"האנגר האווירונים". רבקה ענבי ז"ל היתה המטפלת. אברהם ריקליס – מורה. גם רבקה צורף

ישעיהו מדריך
חברת נוער י"ג,
במרכז חבורה.
אשדות יעקב -
1955.



– אברמסון – מורה ואני – המדריך. אברהם ריקליס ז"ל הלך עם בני חברת הנוער ליגור, כשהוציאו מאשדות את הילדים ואת האוכלוסייה הבלתי לוחמת לחיפה, ביום שלישי בשבוע, בראשית מלחמת השחרור.

שושנה לא חזרה לאשדות ונשארה ביגור ושם היה לה קשה והלכה לחיות בעיר. אתה ישעיהו, היא מעידה עלי, אמרת לי, עוד תתחתני עם מיליונר. לא התחתני עם מיליונר, אבל טוב לי. נפגשה עם יצחק כהן, בעלה, בימי עיון בבית הספר לפעילי ההסתדרות בתל-אביב ומאז הם יחד. ואני מתרשם שהיו להם ויהיו להם עוד מיליוני רגעים של טוב ונחת.

לא ביקשו להם גדולות. יש בן ובת נשואים ונכד. כיום שניהם גמלאים. הוא איש משרד הביטחון בעברו והיא פקידה נכבדה בעיריית תל-אביב בעברה. תושבי רמת-השרון. שבעי רצון בחייהם. יצחק בהיותו באשדות עבד בבנות כשנתיים. זוכר לטובה את אליהו שמרון ז"ל כמדריכו באותה תקופה. הבטחנו שעוד ניפגש ושיגיעו לביקור יותר ממושך אצלנו. השאירו ממתקים ומכתבה של שושנה המובא בזה:

טבת התשנ"ט

ינואר 1999

לישעיהו פונדק היקר!

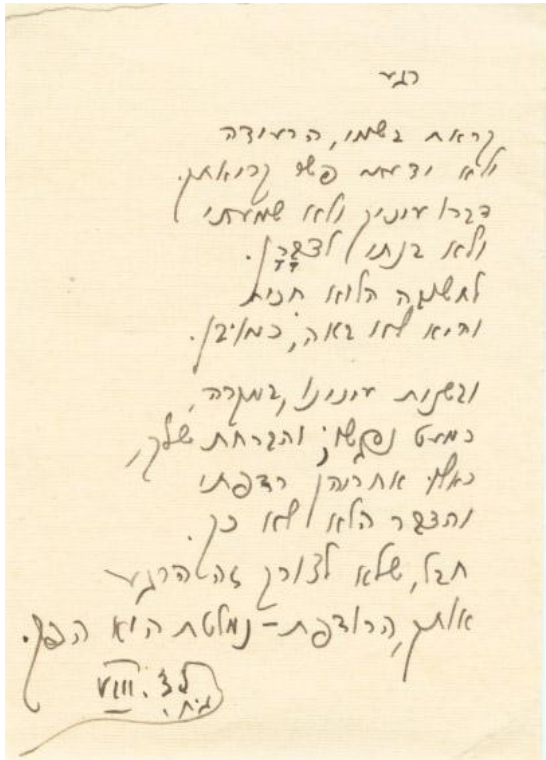
רציתי רק להגיד תודה על שקלטת אותי בארץ לפני יובל שנים. לעולם לא מאוחר לומר תודה ואני מחזירה היום חוב מוסרי גדול ואומרת תודה! מעומק הלב. אני חייבת לציין כי אתה היית הישראלי הראשון שפגשתי בארץ. פגשתי אדם נעים הליכות שדיבר אלי עברית יפה ועודד את רוחי השבורה. הייתי אז (בתחילת 1948) נערה כבת 17. ניצולת שואה ויתומה מאב, שנספה במחנות, ואילו אמי ואחותי נשארו מאחור לשנים מספר. עליתי בגפי במסגרת עליית הנוער "דרור-הבונים", לאחר שהגעתי ממחנות טרנסדניסטרית, דרך אוקראינה, בוקובינה ורומניה לקפריסין. מקפריסין הגענו במסגרת הנ"ל לאשדות יעקב נוער "ח" להדרכת הברוכה! מודה שוב בשמי ובשם משפחתי שושנה כהן (רוזה בוקסר לשעבר) רמת השרון.

שושנה כהן

נ.ב. בייחוד תודה לך על שיחותיך עמי שלעולם לא אשכח.

כתב היד

לכבוד
טובה מלמד, גרפולוגית
שלום וברכה!



שמחתי לקרוא במוסף "נשים" של
"מעריב" מיום ה- 24 לחיז את רשימתך
"לא כמו כולם", כשבסופה את מזמינה
קוראים המעוניינים לדעת עוד קצת על
עצמם, לכתוב לך מהלב, מהראש. על כן
אני כותב לך. עוד בילדותי העסיק אותי
עניין כתב היד. בכיתה ד', כנראה, היה לי
כתב יד "גרוע" והמורה העיר לי על כך,
גם על עניינים נוספים. חורף אחד, עוד
בחוו"ל, עשיתי מאמצים לשפר את כתב
ידי, עד כדי שביעות רצון של מורי והורי.
מטרידה אותי שאלה, האם שיפור כתב
היד, עשויה גם "לשפר" את אופיו של
הכותב.

מעסיק אותי כמובן, כושר הפענוח של הגרפולוג, המצליח לפי כתב היד להבין את אופיו
ואישיותו של הכותב. ודאי ישנם כללים, לפיהם אפשר ללמוד על כך. אך מה נאמר על
כתב ידו של עגנון ז"ל, אשר רק יחידים מומחים הצליחו לקרוא בו. ודאי שהיה לו אופי
עשיר ומורכב, האם הוא מעיד גם על כשרונו הבלתי רגיל כסופר? כבר אינני איש צעיר,
אך התעניינותי רבה גם בתחומי העבר. הפתיעה אותי לאחרונה הידיעה, כי בשורה 10
של מצבת מישע מלך מואב, מצויה שורה שכתוב בה, בערך: אמנם מן המאה ה- 9 לפני
הספירה הנוצרית, על קדמות שבט גד בעבר הירדן המזרחי, ואולי נדבק בהשקפה שלא
כל שבטי ישראל ירדו למצרים.

אודה לך מאד אם תתייחסי לשורתי ותוסיפי לי עוד קצת ידיעה על עצמי.
כל טוב לך

אחתום ב - 82, כגילי.
24.1.1994

גרפולוגיה

יושב לו אדם, באחת משעות היום, וכותב. זה יכול להיות מכתב, דוגמת כתב לבדיקה גרפולוגית, פנייה לרשות ממשלתית וכד'. הוא לוקח גיליון נייר לבן (ואם זה לגרפולוג – גם חלק וגדול), ולוקח גם מכשיר כתיבה. מגבש לו בראש, פחות או יותר, את הנושא עליו הוא הולך לכתוב ו...רגע, איפה הוא יניח את העט על הדף, יותר למעלה או יותר למטה, יותר שמאלה או יותר ימינה, כמה שוליים ישאיר למעלה וכמה שוליים ישאיר מהצד?

הדבר לא קבוע. הוא תלוי בגורמים שונים. לדוגמה, בקשר הרגשי של הכותב למקבל המכתב. ככל שהקשר קרוב יותר, אישי או אינטימי – המרחק בין הקצה העליון של הדף לבין השורה הראשונה הנכתבת – הולך וקטן. כאילו הוסרו המחיצות, וככל שהקשר רחוק, מאיים ומפחיד, או שהרגש של הכותב כלפי הקורא מהול בכבוד, חשש וריחוק – תלך השורה ותתרחק מהקצה העליון של גיליון הנייר.

לא רק הקשר הרגשי יגרום להקטנת המרחק בין קצה הדף לשורה הראשונה: פטפטנים, שהדף תמיד קטן עליהם, יכתבו מקצה אל קצה, ועוד יוסיפו כמה שורות בצד. וקמצנים? גם! וכשכותבים איגרת אוויר וזה הדף היחיד שעומד לרשותנו – הנבזבזו על שולי סרק? ואם אתם רוצים, משום מה, לכתוב הכל, רק על דף אחד ונאלצים לצופף? ויש שממלאים את הדף מקצה אל קצה באישיותם השתלטנית, לא משאירים שום שטח הפקר בלתי כבוש, וממלאים כל חלל, כל רגע וכל הזדמנות בנוכחותם הדומיננטית, ה"יודעת כל", הקולנית, המתערבת, העליזה או המכבידה. רבות הסיבות ולכל כתב – סיבה שונה. וזקוק הגרפולוג למיומנות רבה על מנת לעמוד על משמעות הסימן לאשורה.

בן ה- 82 – שכתב ידו הקסימני בנועם ההליכות, בהיגיון, בשכלתנות, הלמדנית, באיפוק, ברגישות ובעומק שבו – וששאל אם שינוי של כתב היד – עשוי לשנות גם את האופי: אכן כן. תחום זה נקרא: גרפותרפיה. באמצעותה תרגול אפשר לשנות, למשל, תנועה נוקשה, קפואה או זוויתית ומתוחה לתנועה חופשית, נינוחה וזורמת. מחקרים שנעשו בתחום מעידים על שינויים שחלו באישיותם של אנשים שעברו תרגולי גרפותרפיה.

טובה מלמד

מתוך מוסף "נשים" – "מעריב" יום ב' ג' באדר תשנ"ד
14.2.1994
כתב היד נשלח בעילום שם ומקום.

שנים עשר (!) טווסים לאחר הגשם

במשך כל הלילה ירד הגשם; גשם שקט ונמשך. כשיצאתי לפני שש בבוקר לעבודה, היתה הפוגה בגשם, והכל מסביב, באפלולית המתחילה להתאוורר, היה רחוך, שקט ומפויס. לקראת ארוחת הבוקר, בדרכי מ"לוג" לחדר האוכל, בקרבת "המדרכה שבצל הברושים", בכיוון לסנדלריה, פגשתי קבוצת אורחים בלתי צפויים, בזוגות ויחידים – שנים עשר טווסים, מניתי – כנראה קהילת הטווסים כולה – שביישובנו. עמדו בשקט, כמו לפני טכס, מורכני ראש, לאחר ליל הגשם התאספו בירוק ובכחול, שחור ואפור, כאילו לתפילת הודיה.

בפתק, בלוח המודעות, על תצפית הגשם היה כתוב: נוספו עוד 31 מ"מ – ביממה האחרונה. וכולל עד בוקר ה- 16/11/94 – ירדו – 110 מ"מ למעלה מרבע הממוצע השנתי. כשבזמן המקביל – לפני שנה, ירדו פחות מ- 10 מ"מ גשם. אולי על כך רצתה להודות קהילת טווסינו ? !

ישעיהו פ.

סידור התפילה היהודי

אין ספר מלבד התנ"ך, שכל – כך נפוץ ומלווה נאמן של היהודים לדורותיהם ולארצות פזוריהם, כמו סידור התפילה. בסידור משתקפת ההיסטוריה של גזרות ורדיפות שבאו על בני עמנו במשך הדורות ותפילות חדוה ושמחה על ישועה, גאולה וקוממיות. בסידורים מהשנים האחרונות נוספו תפילות. אחרי מלחמת ששת הקוממיות ואחרי מלחמת ששת הימים.

אחרי חורבן בית שני עוצבו תפילות רבות וחלו שינויי נוסח בתפילות עתיקות. הסידור הוא שילוב של דברי תורה ונביאים, משנה ותלמוד, שירת ימי הביניים, דברי פילוסופים ומקובלים. כשם שבית הכנסת הוא לתפילה ולתורה – כך נערך סידור התפילות. התפילות נקבעו בעברית – גורם מאחד לפזורי ישראל ושמרו שלא תשכח העברית מפי השדרות הרחבות של עמנו. הסידור כולל בתוכו למעלה מחמישים מזמורי תהילים ועשרות פסוקי תהילים המשובצים בתפילות מאוחרות. גדולי הרוח של עמנו השתתפו בהרכבת ה"סידור" וחיבורו.

תולדות התפילות

התפילה עתיקת ימים היא, ימיה כימי אנוש עלי אדמות. לפי השקפת חז"ל התפללו כבר אדם הראשון וקין בנו. תפילות האבות ותפילות משה כתובות בתורה, בספרי הנביאים והכתובים. אמנם לא היו תפילות ערוכות וקבועות ולא בזמנים קבועים התפללו בראשונה. בתקופה מאוחרת יותר אנו מוצאים עדויות: "ערב ובוקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי" (תהילים נ"ה 18).

וירמיהו הנביא אומר: "וקראתם אותי והלכתם והתפללתם אלי ושמעתי אליכם; ובקשתי אתכם ומצאתם כי תדרשוני בכל לבבכם". (כ"ט, 12-13).

כיצד הייתה התפילה בימים קדומים? כל אחד התפלל כפי הצורך הנפשי שלו באותה שעה, במילים שיצאו מלבו, כפי שהיה מסוגל לבטא. לא בנוסח קבוע, לא בזמן קבוע, ובלי מספר תפילות קבוע. "יש מתפלל פעם אחת ביום ויש מתפללים פעמים הרבה. והכל יהיו מתפללים נוכח המקדש (בכיוון המקדש) בכל מקום שיהיה וכן היה הדבר תמיד ממש רבנו ועד עזרא" (רמב"ם, פרק א' מהילכות תפילה, הלכה ב' ו-ג').

שלב שני: אנשי כנסת הגדולה (התקיימה מימי עזרא, 450 לפנה"ס ועד לתקופת החשמונאים 150 לפנה"ס) תקנו להם לישראל ברכות ותפילות, קדושות והבדלות" (ברכות ל"ג). ברכות הנהנין וברכות המצוות – ברכות סתם. קדושות – ברכות קידוש היום בשבת ויום טוב. הבדלות – ברכות הבדלה לשבת ויום טוב ביציאתם – בסיומם. תפילות – אלו הן ברכות של תפילות עמידה של חול, שבת ויום טוב.

תפילות הקבע

תפילות הקבע נקבעו כדי שיהודים שנולדו בגלויות יוכלו להתפלל ולא יתערבבו תפילותיהם בלשונות רבות; שיוכל המתפלל לשאול חפצו או להגיד שבח הקדוש ברוך הוא בלשון הקודש. "וכיוון שראה עזרא ובית דינו כך, עמדו ותיקנו להם שמונה עשרה ברכות על הסדר... כדי שיהיו ערוכות בפי הכל וילמדו אותן, ותהיה תפילת אלו העילגים תפילה שלמה כתפילת בעלי הלשון הצחה". (רמב"ם, פרק א', הלכות תפילה ד').

אנשי כנסת הגדולה תקנו מטבעות של תפילה כדי:
ששפת התפילה תהיה נאמרת בלשון צחה ולא בבלייל שפות.
שתהיה תפילה אחידה בפי כל ישראל.
שיהיה סדר מסוים בתפילה.
שהתפילה תבטא את כל צרכי הפרט והכלל.

סידור תפילה כתוב

הברכות בתפילה מורכבות מ"פתיחה", "עיקר הברכה" ו"חתימה". את ניסוח "עיקר הברכה" השאירו בראשונה בלתי קבוע וכל אחד יכול היה לבטא את תוכן הברכה במלים שונות. החכמים והחזנים ידעו את התפילות בעל-פה והעם שלא ידע אותן יצאו חובתם ע"י שליחי הציבור, היה איסור לכתוב התפילות. "כותבי ברכות כשורפי תורה" (שבת קט"ו) כך היה המצב כל עוד עיקר ריכוזי היהודים היה בארץ ישראל ובבבל.

עם יסוד מרכזים חדשים בתפוצות במאות האחרונות לאלף הראשון לספירה הנוצרית, בצפון אפריקה, בדרום אירופה ובמרכזה, הורגש הצורך בסידור תפילה כתוב, שבו ימצא המתפלל את סדר התפילות, נוסחן וגם את הדינים השייכים לתפילה ולחיי בית הכנסת. מימי ר' יהודאי גאון (ראש ישיבת סורא 757-763), הגיעו שאלות לשיבת

סורא בבבל בענייני תפילה; מתוך שאלות ותשובות אלה אפשר ללמוד עד כמה היה צורך השעה בסידור תפילה כתוב.

סידור ראשון

סידור ראשון הכולל כל תפילות השנה וכל הדינים השייכים להן, נכתב בישיבת סורא בבבל על ידי עמרם גאון ונשלח לקהילה היהודית בברצלונה בספרד. חכמי ברצלונה החליטו, במקום לשאול מדי פעם שאלות בענייני תפילה, לבקש מר' עמרם שישלח להם סידור תפילה שלהם. וכך היה, ומשם נתפשט בכל ספרד וביתר הארצות. ר' עמרם היה גאון ראש ישיבת סורא בשנים 858-870.

סידור התפילה של ר' עמרם שימש יסוד לסידור של ר' סעדיה גאון – רס"ג (882-942) ולסידור רש"י (1040-1105) ולבאים אחריו. בסידור של ר' עמרם השתמשו גם חכמי צפת ואשכנז והוא נפוץ מאד. כך גם סידורו של רש"י.

מקור השם "סידור"

מלשון סדר היום של אדם מישראל, כיצד עליו לנהוג לפי הדין בענייני קימה בבוקר, שכיבה בערב; סעודה, בהכנת בשר לאכילה. דיני חגים, צומות, דיני שבת, דיני אבלות ועוד. המילה "סדר" מופיעה בהרבה פעמים בסידור רש"י ככותרות לחטיבות שלמות: סדר תפילות מנחה, סדר תפילות ערבית, סדר ברכות של ראש השנה, סדר ארבע כוסות ועוד. אולי משום חטיבות עניינים שקראו להם "סדר", קראו לספר כולו "סידור" – ספר המכיל תפילות יום-יום.

(לפי הספר "סידור בהשתלשלותו" מאת שלמה טל).

הכין: ישעיהו.

משהו על היצרים

בתפיסתו היהודית והלא יהודית

האדם בעיני העברים והיוונים

במרכזה של היהדות קיימת תפיסה קהילתית – קיבוצית לפיה "ישראל ערבים זה לזה" – זה בזה. היוונים ראו את האדמה שבאדם, ועל כן התבוננו כלפי מטה בפסימיות וראו את החיים כטרגדיה יוונית. העברים הסתכלו כלפי מעלה, אל הרוח, אל הנשמה האין-סופית, הסתכלו אל האדמה שבאדם – מלשון הכח המדמה – הדמיון, לפי הרמב"ם (ספרד 1135-1204) מגלם את כח הנבואה, את הרצון להדמות לאל, את השאיפה לרוחניות עילאית.

הדרוויניזם החברתי (ע"ש דארווין, חוקר טבע אנגלי) טוען שכל פרט נלחם על קיומו לבדו, בבחינת "עשה את שלך". ביהדות התפתחה התפיסה של "ערבים זה לזה" ומאמר תלמודי משלים: "כל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה" (בבא קמא צ"ב).

התפיסה היהודית גורסת כי אין מקום שבו האלוהות לא נמצאת "לית אתר פנוי מיניה" (אין מקום פנוי ממנו). בעולם האמונה האלילית, היה בידול בין האלים. האדם הבחין בין אלי האהבה, היין, הקנאה, הזעם ואלים אחרים. האדם יכול היה לחוש כי הטוב והרע בעולמו הם השתקפות של המתרחש בעולמם של האלים.

הברית

במאה ה-18 אומר הבעש"ט (1760-1799): "כל מעשה שלמטה עושה רושם למעלה", משמע, יש לאדם כוח השפעה למעלה. כאשר הקב"ה כביכול שואל את עצמו אחרי המבול: הייתכן שהוא ברא את האדם בחטא? אולי כדאי להשמידו מעל האדמה, הוא משיב: לא! אעשה איתו ברית, אצמצם את כוחי ההרסני שבו אני יכול למחוק את האדם מעל פני האדמה; אבטיח שקיץ וחורף לא ישובו, באמצעות סמל – חציה העליון של הקשת בענן; והאדם יתרום חלקו בכך שישלים את חציה התחתון של הקשת: האל ידאג לשגרה של פעולות הטבע, ועל האדם יהיה לעבד את האדמה – לעבדה ולשמרה.

דיאלוג זה בין האדם לאל, לפי החסידות, בא לידי ביטוי בכוח התפילה והכוונה (שהוא כוח התיקון). אברהם אבינו התדיין עם הקב"ה, כמה אנשים להשאיר בסדום; האדם הופך להיות שותף למעשה בראשית.

הרע והטוב

הקבלה הרדיקאלית (ההולכת לשרשו של דבר) – רואה ברע כלי-שרת לטוב. הרע משמש כסא לטוב (הבעש"ט) בכל דבר, אפילו בעינינו הוא רע, יש גרעין טוב; וכל מה שעל האדם לעשות הוא לקלף את הקליפות העוטפות את הרע ולהעלות מתוכן את הניצוץ הטוב. "בכל מה שיש בעולם יש ניצוצות הקדושים... אפילו עצים ואבנים. בכל המעשים שאדם עושה, אפילו בעבירה, יש בה ניצוצות. ומהן ניצוצות שבעבירה? – היא התשובה, בשעה שאדם עושה תשובה על העבירה, מעלה הניצוצות שהיו בה לעולם העליון" (כתר שם טוב עמ' 15 הבעש"ט).

היצר הרע

מושג היצר הרע היהודי נתפס כדף-דינמי, ככלי שרת לטוב וליצירה בכלל, שבלעדיו אין חיים. המושגים "יצר", "יצור" ו"יצירה" נגזרו מאותו שורש. בלי יצר, דחף, תאוות מאוים, אין האדם ייצור אנושי; ללא ייצר אין יצירה. יש טוענים שלמלאכים אין היצר הרע ואולי בשל כך אין הם יוצרים. ואכן, המלה מלאך משמעה שליח.

בספר בראשית (ז' 2) כתוב "וייצר את האדם עפר מן האדמה". לפי הגמרא (בארמית גמור – לימוד – שם כולל לכל ספר בתלמוד) במסכת "נדרים"; הכוונה לשני היצרים, שכן המלה "וייצר" כתובה בשני יודים.

ה – מוניזם (מונו ביוונית = אחד; תורת האחדות בבריאה: יש מקור יחיד לכל תופעות הטבע – לחומר ולרוח כאחד) מאחד את מאווי הלב עם מאווי הגוף ואינו מצדד באפשרות של הפרדה בין גוף ונפש, בין רוח ונשמה הקיימים מול הגוף. הדיון בייצר הרע מהווה מקור ובסיס מרכזי לרעיון הבחירה החופשית.

אנטוניוס מושל רומי התעניין מאד ביהדות. שאל את ר' יהודה (הנשיא 230-270): "מאימתי שולט יצר-הרע באדם, משעת לידה או משעת יצירה?" (כלומר מן ההריון) – השיב ר' יהודה: "היצר הרע שולט באדם משעת לידה", ככתוב בספר בראשית (ד' 6):

"לפתח חטאת רובץ", כלומר יוצא מבטן אמו, הוא חשוף לגירויים של הרע והטוב בעולם. הפסוק "יצר לב האדם רע מנעוריו" מקבל פרשנות חדשה: במלה "מנעוריו", הכוונה "משנינער" ממעי אמו ונזרק החוצה לעולם, עליו לבחור, זו הבחירה החופשית.

רשות הבחירה

הרמב"ם מתבטא בשאלה זו בצורה בוטה וישרה באומרו: רשות לכל אדם ניתנה: אם רצה להטות את עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק – רשות בידו, ואם רצה להטות את עצמו לדרך הרע ולהיות רשע – הרשות בידו, משום שכתוב: "הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע" (בראשית ג' 22) כלומר אדם צריך לבחור. (הלכות תשובה).

האם יצר הרע באמת טוב?

ודאי. אלמלא היצר הרע באדם לא בנה בית, לא נשא אישה, לא הוליד ילדים ולא עסק בעבודה (בראשית רבא, ט', ז'). מכאן הפסיכולוגיה האופטימית. אין המטרה לדכא את היצר, אלא לאפשר לו טרנספורמציה – שינוי והיפוך. כאן המקום להזכיר את הסיפור התלמודי על בקשתם של בני אדם לבטל את היצר הרע. כאשר הקב"ה הסכים, רצו למחרת כל בני האדם והתחננו להחזירו, כי באותו יום אפילו תרנגולת לא הטילה ביצה, כי לא היה דחוף לכך.

"לעבריים האדם היווה אחדות", גוף ונשמה מהווים צדדים חיצוניים ופנימיים של ישות אחת, אומר התאולוג פורטר במסתו על היצר הרע. עבור הנוצרים גוף ונפש הם שני יסודות מנוגדים. הגוף מוקע כמקור הרע, שיש לדכאו, כדי לזכות במעמד רוחני נעלה.

עפ"י הספר "פסיכולוגיה יהדות וחסידות" מאת מרדכי רוטנברג (אוני' משוודת).

הביא לדפוס: ישעיהו פונדק.

מפנקסו של סבא

השעה 15:19. כיוון שקרו לי היום כמה דברים נעימים ומשמחים אני מרגיש צורך לרשום אותם.

בוקר

קמתי 10 דקות לפני צלצול השעון (כרגיל ב- 5.30) בצאתי לנסוע לעבודה בדקתי את גלגלי התלת-אופניים. חסר קצת אויר בגלגל השמאלי. בדרך התעכבתי ע"י בנין המזכירות ועליתי 3 פעמים במדרגות לקומה השניה, לשם "כושר". כשהגעתי לצינור האוויר, מול המכבסה, התברר לי שהגלגל השמאלי באופניים עומד להתפוצץ, כי בצמיד שלו יש קרע באורך 15 ס"מ. מילאתי אויר וסכמתי לעצמי שלאחר העבודה, אביא את האופניים אל יוסי ה. במוסך להחלפת צמיג.

שמחתי שיש הרבה עבודה לארוז ולשקול. ארוחת הבוקר אכלתי בחדר האוכל עם חברי לשולחן (בימים בלתי זוגיים אני אוכל במפעל). ספרתי להם מה שקרה לי אתמול. בצאתי מהעבודה, ראיתי בסבל של אופניים ע"י האופניים שלי, חוברת "אל תתלונן" בהוצאת חסידי ברסלב. החוברת סקרנה אותי. לקחתי אותה והשארתי במקומה פתק: לקחתי; "אל תתלונן". אחזיר אם ירצה השם – "אל תתלונן" וחתמתי שמי. כעת אני מחפש למי להחזיר את החוברת, כי איני יודע מי בעל האופניים.

בשובי לעבודה, לאחר ששקלתי משטח קרטונים, שארזה מאשה נ., אני נהנה תמיד מתבונת ידיה, נכנסתי לחדר הגימורים, לראות שלום זוגתי שתחייה ולהחליף מילה עם יתר ה"בנות" (הסבתות העמלות באווירה נעימה). התברר כי יצחק מ. בן ה- 90, נפל במדרכה, בלכתו להביא עיתון לחברתו.

ב- 10:30 בגמר העבודה הכנסתי האופניים למוסך לתיקון. התברר כי יוסי המתקן, הוא נהג בריאות היום. התיקון יעשה רק מחר. משם הלכתי כמדי יום, לבקר את חברי פנחס "בבית אחדות". שם פגשתי את יצחק מ', יושב בכורסא, פניו חיוורות ועל ידו מרים

קרובתו (אישה צדקת ממש). התרשמתי כי נבהל מהנפילה. בעצת ח' עזרתי לו להגיע למיטה בחדר קרוב, כדי שינוח וישאר לארוחת צהרים בבית אחדות.

אחר הצהרים

כששכבנו לנוח, אחר ארוחת הצהרים, הגיע לנו טלפון ב- 13:30. מרים, מטירת צבי חברתנו ללימודים בצמח, מספרת משלום בעלה, שנותח פעמיים והוא בביה"ח בעפולה. ב- 15:30 העיר אותנו הטלפון, נכדנו ירדן המתארח אצל קרובינו בערד רוצה לדבר עם הוריו. יחזור כנראה מחר הביתה.

לאחר "ערב חדש" בטלויזיה, הלכתי "לבית אחדות" להביא לפנחס את עיתון הערב ולראות גם מה שלום יצחק שנפל בבוקר; שמחתי שפנחס במצב רוח טוב ועסוק בקריאה. את יצחק כבר לא מצאתי שם.



סבא וסבתא עם
שרון, בתו הבכורה
של שלמה ועם דן
בנה הצעיר של דפנה.

1988

טרם צאתי ל"בית אחדות", אמרה לי רעייתי: אם ייסעו מחר למרחביה להחזיר את ירדן, נבקש שייגשו אתנו לביה"ח בעפולה, לבקר את ברוך, בעלה של מרים מטירת צבי. צלצלתי בטלפון מחדר האוכל אל ברכה ודודו, לברר אם נוסעים מחר למרחביה להחזיר את ירדן (שיגיע לשם עם יהודה מת"א). ענה לי גלעד וסיפר, כי בגן הילדים שלהם התארח היום ילד מרוסיה שאינו יודע עברית, והוא מוכן ללמד אותו עברית. נכונות מרגשת.

ברכה הסבירה לי, שלא ייסעו כנראה למרחביה; קרוב לוודאי שיהודה יביא את ירדן לאשדות. נכנסתי לבקר את יצחק בדירתו. מצאתי אותו במטבחון ליד השולחן מול כוס תה וסלט. שמחתי לראות כי פניו טובים. – ישנת? – כן. אני ישן טוב! אמא שלי היתה

אומרת, ספרתי לו: "אדם, לאחר שינה הוא אדם אחר". שמחתי שיצחק מרגיש טוב; אמנם יש לו כאבים בגב, בגלל הנפילה, אבל הרגשתו טובה. ספרתי לו כי בארוחת הצהרים כשדיברנו על נפילתו, הסביר לי משה שאת הנופל השוכב על גבו צריך לסובב שישכב על בטנו, שיוכל לעזור לעצמו לקום, או לבאים לעזרתו.

חזרתי לדירתנו וכעבור זמן מה טלפון. יוסי ה. (מתקן התקרים) על הקו: ישעיהו, לא אהיה מחר בבית, לכן תיקנתי לך כעת (לפנות ערב) את האופניים, אתה יכול לקחת אותם. לא היו מילים בפי להודות ליוסי. המעשה שלו שימח וריגש אותי מאד "עשה לי" את היום. הספקתי להגיה, כמה עמודים בעבודתו הגדולה (400 עמוד) של דודו: ועוד נמשיך בכך הערב.

וליד מיטתי, מחכים ספרי קסוטו "תורת התעודות וסידורם של ספרי התורה". ספרות מקראית וספרות כנענית – לקראת החוג לתנ"ך (ספר בראשית) בשנה הבעל"ט. בנוסף לספרי בלשים ואחרים.

יש עניין.

שער שישי – מנחם פונדק – הבן

יומן לידת מנחם

היה בוקר קיץ. עבדתי בסילול, בכביש לשכונת הפועלים החדשה בנהרים. קרוב לתשע שעות לפני הצהריים בא חבר רכוב באופנוע וקרא: "יש לך בן". רגע ראשון לא הבחנתי מהו הוא אומר לי, כי רעש המכוונה הפריע משמוע, הוא חזר על דבריו והבינותי. החל לבי לדפוק במהירות משמחה. מיהרתי הביתה לגשר, בכדי להספיק לנסוע ברכבת שלפני הצהריים, לעפולה לבית-החולים, שם ילדה אותך אמא יקרה, צילה.

הרכבת התאחרה בדרך ומתחנת עפולה לא היה אוטו לבית-החולים, מיהרתי ברגל לראות את שלום אמא ואותך בני. מהבית נתנה לי החובשת פרחים בשביל אמא, שושנים צעירות אשר טרם פתחו עליהן. בעפולה לא רחוק מתחנת הרכבת עמד נער קטן והראה לחברו שושנים אדומות גדולות ויפות, שלש, אשר קטף זה עתה, בקשתי ממנו שיתן לי אחת, חשבתי אם לא יסכים לתת אספר לו כי נולד לי בן. אך הוא אמר: בבקשה קח! בחרתי את השושנה היפה ביותר, אדומה, פורחת ונותנת ריח טוב ושקט. חשבתי אותו רגע, זה בני יפרח כשושנה זו.



ההורים עם בנם הבכור מנחם. גשר -
1937

פגשתי את אמא בבית החולים ערה ורעננה. סיפרה היא שב- 1:30 אחר חצות לילה ילדתך, אור ליום ג' בשבוע ט' אייר תרצ"ז (20.4.1937) זה היה. משיצאת מרחם אם לא השמעת לראשונה כל קול, אולם אחר כך התחלת בוכה סובבת ראשך אל הצד והתחלת להכניס אצבע ידך לפיך. נוראים היו כאבי אמא בשעת הלידה, אך לא צעקה. הכל עבר בשלום. ב- 3 אחה"צ אותו יום ראיתך. עיניך עדיין עצומות, רק עין אחת פקחת לרגע והתגלתה סירה כחולה. שמנמון, לחיים ורודות. משקלך אז 300 גרם, ו- 3 קילו.

לשמחתנו, של אמא ושלי אין גבול, כה מאושרים אנו על שנוולדת לנו – מנחם. קראנוך מנחם על שם אחי אשר טבע בכנרת ביום כיפור תרצ"א במגדל אשר בגליל התחתון.

והוא מבכירי החלוצים אשר בגולת פולין וממיטב החברים אשר לתנועת הפועלים הארצי-ישראלית, חבר קבוצה. בחור כארזים, עובד ושואף דעת ומסור לרעיון תחיית העם, והקמת מולדת בעבודה ובצדק.

וגם ששנת מאורעות דמים עברה עלינו, ותקרא שנת "מאורעות תרצ"ו" בהיסטוריה הישראלית בליל מלאות שנה לראשית המאורעות (19.4.36) נולדת לנו מנחם. שכנינו מוסתים, רצחו בנפש, העלו באש את הרכוש, רצו לקצץ את מפעל תקומתנו, וכולנו יחד ובראש הישוב תנועת הפועלים אשר בהסתדרות העובדים העברים הכללית בארץ ישראל, הגינונו בגבורה על הקיום העברי בארץ ועל עתידו. המערכה עוד נמשכת, ישבה ועדה מלכותית מטעם אנגליה, אשר בידה הפיקוח על ארץ-ישראל ואשר הצטרכה לסייע לעמנו, הנודד זה אלפיים שנה על פני תבל רבה, להקים את המולדת. אותה ועדה מחפשת כעת פתרונים להשכין את השלום בארץ, וקודם כל מתוך סידור טוב של עניי אנגליה פה. יתכן גם שירצו לצמצם את התפתחות תקומתנו להבא. היה לנו גם אתה – מנחם.

אבא ישעיהו
גשר יום ו' 23.4.37
י"ב אייר תרצ"ז

דלהמיה יום ה' 29.4.37

ילדי מנחם, רק לפני רגעים אחדים הייתי על-ידך בבית הילדים. ישבתי על ההדום (ספסל קטן) ליד מטתך, ישנת, כבר לבוש גופיה ומכנסים. נשמת רק אט אט. איזה עצב משונה ירד עלי, אני חושש לשלומך.

הנה אמא צליל יקרה, נכנסה לחדר והכרתי בעיניה שבכתה. לא הספיק האוכל לך משדה, פצוע השד, מחניכך בני. החלה בזה תינוקת אחת בעפולה, יתומה, אמה מתה בלידתה, ואמא שלך אף אותה הניקה ואתה הוספת לפצוע. שוכבת כעת אמא בחדר, בחום. כולה צער על שאינך יכול לינוק מספיק לשבעה.

ביום שלישי, בשבוע זה, שלשום, הבאנוך מבית החולים בעפולה, לכאן למשק גשר בדלהמיה והנך כעת האזרח הצעיר ביותר בתוכו, בישוב קיבוצי. ברכבת החזקתך על כפי, פחדתי פשוט שמא אגרום לך כאב, כה רך וקטן, כרגיל, בן 8 ימים. עווית את פניך,

הושטת ידים (אני כותב, לאמא נהיה פתאם קר, לאחר שהיה לה קודם חוס גבוה), באותם רגעים נראו לי פניך כפני זקן בעויתותיו. חשבתי, הנה בילד ישנם כבר גם קווי זקנה, הם טמונים בתוך פרצופו. גם צווארך היה כאילו בלה מזוקן. אולם עוד בבית החולים כתבה לי אמא, כולם אומרים שאתה "בנדיט" – שודד, פוקח עיניים ורוצה לחדור בהן לפני המסתכל בך.

הנה שמעתי הערב משוחחים אודותיך, ילד נחמד, ילד נחמד, בגיל זה, בן עשרה ימים, וכבר יש לו שרטוטי פנים בולטים, לא מקומטות פניו. וכל רואיך אומר לי אחר-כך בן נחמד לך, בן נחמד לך. גם אמא מדי דברה בך תאמר כך, שהנך שקט, רוב זמנך תבלה בינתיים בשינה, טוב כך בני, צבור כוח לקראת הפלא הגדול ששמו חיים, למען תדע ללכת בו כך. אמש ניגשתי לחלון בית הילדים לאחר שאמא יקרה גמרה להניקך, פקחת אלי זוג עיניים כחולות, שלבת ידך הקטנות ואצבעותיך הנחמדות אחת בחברתה, חבקת פני אמא, ער אתה בני ושקט, ממעט לבכות.

ילדי היקר מה אוהבך, מה יקרת לנו.

מנחם - אחי

בהתחלה בכינו וכעסנו,
אחר-כך שתקנו אותך זמן רב.
ואז התחלנו ללחוש אותך בגעגועים,
חלק זוכרים,
חלק מחפשים מלכות שאבדה,
ולחלק סיפורים בלבד.

מאז אתה שוב יום-יום בינינו.
תמיד נשאר צעיר ומחייך,
תמיד נשאר מחכה לילד שיוולד.
לחלקנו רק גוף, לחלקנו רק נשמה,
אבל תמיד נמצא, בשתיקות, בשיחות בזכרונות.



דפנה
באזכרה, ל"ג
בעומר תש"ן.

13.5.1990

חיהלה
ומנחם
תש"ך 1960

מנחם – אחרי 36 שנה

אחי, בנם של אימי צילה ואבי ישעיהו ז"ל, אחיהם של דפנה ושלמה, אביהם של שגיא ועדי, דודם של גולן, ירדן וגלעד.

מנחם, המיטה בנישה, ליד מיטתה של אמא, נותרה ריקה. אל תהום הגעגועים הבלתי פוסקים אליך נוסף כאב האובדן על אבא, שבאחת הלך מאתנו והוא צעיר ברוחו וזקן בחכמתו. קסם החיים, מתת הרגע שניתנה לנו נאספה. מעתה אנו אוספים את הרמזים, הזיכרונות, המפגשים והשיחות כדי לשוב ולהתחבר אליכם, מבלי שנוכל לגעת, ללטף, לחבק, לראות את העיניים הצוהלות. תהליך הפרידה מכם שב ומתחדש בכל פינה בחדר, בכוניית הספרים, בארגז המצעים, בתמונות שעל הקיר.

בתצלום אחד, התלוי על הקיר, מלפני 63 שנים, עומד אבא, אז עלם צעיר בן 25, ונושא בזרועותיו תינוק קרח בן חודשיים שלושה. ברקע צריף בודד ונוף חשוף של הרי הגלעד. חיזק של גאווה מאיר את פניו, הרגשה, שדבר לא יוכל לעצור את עוצמת החיים והרצון. לא החום של עמק הירדן, לא הדלות של החלוצים, לא המרחק מבית ההורים – כולם נמוגים מול התקווה והחזון. הילד הקטן שעל כתפו כבר מגויס לכל המשימות שנטל עם ישראל. מבלי שנשאל הוא כבר חייל ומשימות רבות נכונות לו.

מנחם, בחיך הקצרים תמיד נשארת מגויס, בדרכך שלך, יוצא להכיר את הארץ, לעלות ברגל לכוכב הירדן, להדרים לאילת, להצטרף לחיל האוויר, להדריך נוטים, להקים משפחה, לבנות בית ולהתווכח ללא לאות. לא היה נושא שהיה זר לך ותמיד ששת להתווכח, על ההיסטוריה של העם, על סיפורי התנך, על מקומות וישובים בארץ. עתה הצטרף אליך אבא, ושוב תוכלו לחדש את השיח שנקטע באחת לפני ל"ו שנים, בל"ג בעומר תשכ"ד. ושוב יוכל אבא להציע בסוף ויכוח לוהט "נטה ספר ונחזה".

דודו

נורית

מלים : מנחם פונדק
לחן : שייקה פייקוב

לא רוח הד, לא צפורה
זהו קולי בשמך הוא קרא.
זהוי רוחי, סודי לך שחה –
עת פי כדך גמע ממני הנחל.

נורית, נורית, מה אצמא אליך,
מלאי כדי מאגמי עיניך
אל אהבה בי את חצו קלע,
בואי אחותי כלה.

לא הדממה לא ורד חמה,
זה לחשי באזנך הוא המה
זהו לבי בין תקווה ופחד
עת שערך סרקת אל מול השחר.

נורית, נורית רחש סוף ברוח,
חבשי לבי בשחור שער פרוע
אהבה תשכיח את תבל כולה,
בואי, אחותי כלה.

שער שביעי – המשפחה מבית ההורים

תאריך משוער פברואר 1929
תורגם מידיש ע"י ישעיהו נוב' 98

מכתב של אמא לאה-פועה פונדיק.

בני היקר, אהובי מנחמק'ה שתאריך ימים, מנחם, מנחם, מנחם עברו כמעט 3 שבועות מאז נסיעתך מאתנו למקום אליו שאפת. במשך 4 שנים מלאות נדדת בדרכים, תוך קור ורעב, לא ישנת על מצע כראוי ומרוב סבל חלית. סחבת קורות עץ מעבר לכוחותיך, כדי להגיע למקום שהוא קדוש ויקר לך, ואחרי עמל רג עזר לך האל והגעת לשם. שיתן לך האל בני האהוב מנחמק'ה, בואך יהיה במזל ובאושר. שתהיה בריא ואיתן, שתבוא רפואה שלמה והחלמה לאברריך. שלבי המר לא יצטרך להתפלץ מחוליק. שמרגע הגיעך בשלום תבריא ושבמקום צער תהיה לי נחת ממך בני אהובי מנחמק'ה.



פועה-
לאה

אמם
של:
מנחם,
ישעיהו
זרובבל
ובנימין

1920

שתדע מן ההתחלה שהגיעה תקופה חדשה בחייך. קודם במשך זמן רב חיפשת דרך איך להגיע לשם ולא השגחת על בריאותך ולא חסת על כוחותיך. עבדת קשה מכפי יכולתך מה שהזיק לך. כעת, בני האהוב תדאג שלא תעבוד קשה ותבין שהחכם בשכלו ניצב גבוה יותר מהגיבור בכוחו. לכן, ראה מנחמק'ה שלי, שאתה רחוק מהורים, אחים, אחיות וידידים, דם משותף אינו מים, וכל קרוביך

רחוקים ממך. קודם האל ישמור ואח"כ אתה בעצמך צריך להישמר, שלא כפי שנהגת בעבר.

עליך לאכול לשובע, לישון כראוי, להבין שהגיע הזמן שתשמור על עצמך, ושהאל יעזור לך בזה. שמחתי מאד, בני יקירי, שכתבת לי שקנית לך מיטה טובה, שתשמש אותך בבריאות. שלא תחלה. היתה לי עגמת נפש גדולה כשדאגתי במחשבותי שאינך ישן על מצע ראוי. כן דאגתי בקשר לנסיעתך באניה, חששתי שלא תרגיש בטוב ולכן צמתי. תודה לאל שנסיעתך עברה בשלום ותודה רבה לך ילדי האהוב שמיד שלחת את המברק שהגעת בשלום.

עוד לא עבר חודש מאז נסיעתך ולא היה רגע ששכחתי אותך. גם את מכתבך, תודה לאל קבלנו מהר. אני מבקשת ממך יקירי שתכתוב לנו לעיתים קרובות, שחיוך המתוק יתחלף בכתיבה שלך על הנייר, על כל דבר. נדמה לי שרק בגלל זה הייתי רוצה להיות עשירה, כדי שתוכל לכתוב לנו מכתב כל יום, זה היה מחזיק אותי בחיים.

אני כואבת כל יום, על שלא הרשיתי לעצמי להסתכל היטב בגופך כשהייתי מחליפה לך בגדים. לא ידעתי שיבוא יום שתהיה מעבר לים, רחוק ממני ולא אוכל לראותך. שאוכל לפחות לשמוח בכתיבתך. לא עובר רגע מבלי שאבקש את האל על חייך ובריאותך. בלילה, במטתי הוא הזמן המתאים לבכייתי. אולי זה טפשי, אולם כך מרגיש לבי ואיני יכולה לעזור לעצמי. אני מבקשת ממך בני יקירי מנחמקיה שתשמור על עצמך ותעריך עצמך כראוי, כפי שבקשתי ממך בעת פרידתנו אצל שלמה מנדלסון (משם היתה יוצאת המכונית לתחנת הרכבת) והתנשקנו פעם אחרונה, ואתה מהרת לעגלה.

אני מבקשת ממך פעם נוספת, שתאכל בזמן ולשובע, לישון בזמן, שתנוח כראוי. לא ללכת להתארח יותר מדי. יותר טוב לקרוא ולכתוב, ללמוד ערבית, קצת צרפתית. כשבאים לארץ שאין יודעים את שפתה, מרגישים לא טוב. תצחק לי אפילו, בני יקירי, שאני כותבת לך זאת, כי אתה חושב שאתה יודע הכל יותר טוב ממני. אולם, אני כותבת לך כל זאת מלבה של אמא. בשבת, כשתהיה עייף מעבודת כל השבוע, קום נא מוקדם והתפלל, לסעוד ואחר הארוחה לשכב לישון.

את כל בגדיך, אפילו שאינם רבים, תשתמש בהם תוך בריאות, תחלק ל- 3 חלקים, בגדים לימי חול, לשבת ולימים טובים. כי לא יפה ללבוש בשבת את בגדי החול. יקירי שלא תכעס שאני מדריכה אותך. בתור אמא אני לוקחת לי את הרשות לכתוב לך. אני חושבת לשלוח לך ע"י יוסף יאבלון את יתר בגדיך, שתשתמש בהם בבריאות. הכינותי

לך חולצה שחורה, יפה לימי חג. תמיד שמחתי בחולצה שחורה שנראית בה טוב מאד. החולצה מאטלס שחור. וודאי תכתוב לנו כשתקבל את 3 החולצות שהיו אצל חייצ'ה. כעת בני היקר, תכתוב לנו לעיתים קרובות, גם על עניינים פעוטים. תכתוב לפחות גלויה לדוד פייבל, לדוד שכנא, לדודה חנה הם כולם ראויים לכך.

הייה בריא ומאושר מנחם יקירי.
אמך הנושקת לך אלף פעמים, את כל אברך.

פועה פונדיק

דרישת שלום לבבית לסוניה. פעם אחרת אכתוב אליה בנפרד.

יבניאל, כ"ז אייר תר"ץ. מאי 1930.
תורגם מידיש ע"י ישעיהו נוב' 98

מכתב ממנחם לאמא-פועה פונדיק.

אמא אהובה ויקרה!

אני מודה לך מאד על מכתביך המיוחדים. כל יום שאני מקבל מכתב מהבית, אני שוב אתכם בבית, בחנות, ביום ובלילה, הרגשת בית טובה. אולם מיד אחר כך עולה הרגשה מדכאה – הכל כפי שהיה! נראה שכלום לא השתנה. אתם לא כותבים על כך, אולם אני מתאר לעצמי. קשה לי ואיני יכול להשלים עם כך...

הנה אמא, מכתביך סובבים על אותו ציר. טוב, את אוהבת את מנחמקה, את מאד אוהבת אותו. אולם האם יכולה להיות אהבת-אם בלתי משתנה בגיל 7 – 13 – 18 ו- 25 שנים? ישנן אמהות שמרוב האהבה חונקות את ילדיהן. אהבה זקוקה למידה וביטוי לפי הזמן. מנחם הוא כבר בן 25 (אם חסרים כמה חודשים אין זה משנה). הייתי רוצה ודאי שיהיה בבית על ידך ושאת תאמרי לו איך לחיות. אולם הוא כבר עצמאי בנכר, כפי שאת מכנה זאת, ורוצה בעצמו לעצב את חייו. למה את רוצה דווקא גלויה מדי שבוע?!

אני כותב לעיתים קרובות, אם את תובעת זאת ממני, אני יכול קיים זאת, אולם זו תהייה בשבילי סתם חובה. אני כותב לך זאת, שאיני רוצה לדבר על עצמי, כי אם

במחשבה על ילדי המשפחה שלנו. זוהי הדרך לכולם. אנו חיים בזמן בו הילדים נהיים עצמאיים מוקדם. אם באמת אוהבים אותם, יש להבינם ולעזור להם בדרכם. אהבת פוגשת בינתיים (אם לא תקבל ביטוי אחר שוב תתקל) דלת סגורה. שני הצדדים באי שביעות רצון, אהבת אם וילדיה תוך לבבות שבורים. האם - אשמה כאן! הבן אינו יכול אחרת, מוכרח לחשוב ולנהוג כך. האם צריכה להבין ולעזור, אז תוכל לתת לו ללמוד מניסיון חייה...

את צריכה להיות שבעת רצון, כי אצלנו הוא עניין כשר - ארץ ישראל. הרי קורים מקרים גרועים יותר. הלוא גם את צריכה לצפות אל העתיד. מה שצריך לקרות, למה שזה יקרה נגדך, כזה יכול לקרות הסכמתך, ובשביעות רצון של כולנו!! אני מאמין שתוך כמה שנים (קשה לקבוע 2 - 3 - 5) נהיה כולנו פה, צריך הלוא להתכונן לכך?



תצלום משפחתי, ערב נסיעת האב הבכור לארץ ישראל. בצילום (משמאל לימין) עומדים: מנחם, רבקה, זרובבל יושבים: בנימין, גדעון, ישעיהו.

כשאני חושב על רבקה יש לי הרגשה קשה. אמרתי זאת בעבר וכזאת דעתי גם כעת, בידינו קלקלנו את חיי הבת. היא גדלה נערה יפה, אולם מה היא יודעת? מתי תלמד עוד? אני חושב עליה, להביא אותה הנה, אולם היא צריכה עוד ללמוד. היא צריכה לקרוא, לכתוב ולהתכונן לחיים. לעומת זה בהקשר לבנימין, אני רוצה להביאו הנה בהקדם, חבל על כל חודש. כאן יוכל להמשיך בלימודיו וגם ללמוד לעבוד (הוא ילמד בכפר ילדים). לכשיסיים שם ירכוש השכלה ויהיה בעל מקצוע. בלי להרגיש הוא יסתגל לאקלים. שיישאר בבית איני רואה בזאת כל תכלית. בשבילו. בעוד שנה כשיסיים את לימודיו בבית הספר היסודי, יסתובב ברחוב ובמה שלא יעסוק, כשיבוא הזמן הוא יצטרך לעזוב להכשרה, להגיע לארץ ישראל ולהתחיל מהתחלה.

אמא אם את באמת אוהבת את ילדיך ודואגת להם, עליך להסתכל אל העתיד ולהכין את בנימין ורבקה לנסיעה. חבל על כל שבוע. גם הוא מבקש זאת, הביני אותו, כדי שיהיה שבע רצון ויודה לך. כבר התחלתי בהכנות לכך וזה יסתדר בקרוב.

איני זקוק לכסף, אל חשבי על כך. אני בריא בהחלט, ומקווה לא לחלות בקדחת בקיץ זה. אני עובד ושבע רצון. מה שלום חנה ומשה'ה? כבר שאלתי על כך כמה פעמים ולא קבלתי תשובה. מה שלום שפרה והדוד אלתר? דרישת שלום לבבית לפייבל ומשפחתו, לשיינע ומשפחתה וילדיה, לרבקה ויתר קרובינו.

חג שמח וזכרי נא בקשתי בקשר לבנימין.
היי בריאה.

בנך הנאמן
מנחם.

משה פונדק וביתו

אבי ומורי, משה פונדק ז"ל, היה אישיות בולטת בחיוביותו. אדם חכם ושקול ובעל ניסיון חיים עשיר. רבים הגיעו לפתחו לשאול עצה מפיו או לקבל הכרעתו בעניינים השנויים במחלוקת. בעל השכלה עצמית רב-גונית, מבין בהלכות עולם, איש תורה וספר, יפה-תואר ויפה-נפש; נעים שיחה, בעל כושר הסברה ושכנוע גדולים. אבא היה מקרב בהליכותיו את הבריות ובקובל עליהם, איש ציבור למופת וציוני משחר נעוריו עד יומו האחרון.



נולד בסמיאטיץ' לישעיהו בן מנחם פונדיק ורחי פייגע קאמינצקי. למד ב"חדר" ובבית המדרש. בעל כשרונות, הגיע בגיל צעיר לשליטה בלתי רגילה בלשון עברית. השתלם בהנהלת חשבונות. ב- 1904 התחתן עם לאה פועה, בת משה ראדזינסקי.

משה פונדק – אבי המשפחה
1938

שאיפת חייו היתה לעלות לא"י ולהשתתף בבנינה בעבודה ממש. כשנתיים לאחר נישואיו, והוא כבר אב לתינוק, הלך לאמריקה, לשיקאגו, כדי להכשיר עצמו לחיי עבודה. עבד שם ב"שאפ" כגהץ. חברו וידידו משנות היותם באמריקה, מר יעקב האפט, בן העלייה השניה ואיש ירושלים מעיד עליו: "משה פונדק ז"ל היה אדם נלבב וציוני נלהב; יחד יסדנו את אגודת "עבריה" בשיקאגו והיינו פעילים שם בהסתדרות "שוחרי שפת עבר" – סניף ההסתדרות הציונית באותם הימים – בהרצאות, ארגון אסיפות ונשפים ציוניים, ומשה פונדיק התבלט בפעילות זו".

מאמריקה הגיע בשנת 1909 לארץ ישראל. הלך לגליל, לחוות יק"א בסג'רה, ועבד שם בחקלאות. פרק זמן ניהל ספרי החשבונות של קבוצת הפועלים, מהם אנשי "השומר" בסג'רה. לכאן הביא את אשתו ובנם הבכור, מנחם ז"ל. תוך דלות ועבודה קשה, ללא סדרי חיים נורמאליים למשפחה, בתנאי אקלים קשים, רבו לבטי המשפחה בהתאקלמותה בארץ. נוספה על אלה מחלת הילד. המשפחה חזרה לסמיאטיץ' בשנת

1911 בתקווה כי זוהי יציאה זמנית מהארץ. כעבור שנים מועטת פרצה מלחמת העולם הראשונה, והדרכים לא"י נחסמו. המשפחה גדלה בינתיים. זמן קצר אחרי גמר המלחמה, בראשית 1920, היו כבר מוכנים דרכוני המשפחה לעלייה ארצה. אך אז פרצה מלחמת הבולשביקים בפולין, הרכוש המועט נשדד, והעלייה נדחתה. "אני מרגיש את עצמי כציפור בכלוב" – כתב אבי במכתב לידיד.

כעבור שנים, בשנת 1929, עלה לא"י אחי הבכור, מנחם ז"ל, שהיה בין פעילי "החלוץ" בסמיאטיץ' ובפולין. מנחם עלה יחד עם חברי קבוצת ההכשרה "שחריה", שהוא היה ממייסדיה. מנחם טבע בים כנרת ב"י תשרי תרצ"א. בשנים הבאות עלו עוד שלושה מבני המשפחה. סמוך לפרוץ מלחמת העולם השנייה עמדו יתר בני המשפחה לעלות ארצה, אולם אחרו המועד.

אבי ז"ל היה ער לחינוך הילדים והנוער, לתיקון סדרי הלימודים ב"תלמוד תורה", אשר שימש בה, פרק זמן, מורה לתנ"ך ולעברית. חידוש במוסד היה מנהגו לצאת עם ילדי ת"ת לטיולי שדה, לחיק הטבע. הירבה לטייל עם ילדיו לפנות ערב, אל מחוץ לעיר לשוחח עימם על תולדות העם בארצו ומצבו בהווה. בלילי החורף קרא עם ילדיו פרקי שירה, משל ביאליק ואחרים, או שיחק עימם שח-מט.

היה בין הדואגים להתפתחותו וביסוסו של ביה"ס העברי "תרבות" אשר בהנהלת ידיו המכובד, המורה יהודה קאהוט ז"ל. נמנה עם פעילי הג'וינט בעירנו, שימש שליח וציר הציבור בשליחויות ציוניות וכלל יהודיות ובפני השלטונות הפולניים. בשנים האחרונות ערב מלחמת העולם השנייה, שימש פרק זמן כראש קהילה וסגן ראש העירייה, למרות שרוב תושביה לא היו יהודים. בפולין של אז לא יכול היה יהודי לכהן כראש עיר.

"השתא הקדמתי מעט לצאת לנופש אל היער במלייצץ. ראשית, מפני העול החדש שהוטל, לא ברצוני, על שכמי, הלא הוא פרנס הציבור הראשי. לא כתבי לך עד היום על אותו עניין, כי כולו לא היה נעים לי, ובכלל הוא בלי ממש... הציונים בסמיאטיץ' עמדו שנים רבות מנגד להנהלת הקהילה ולא חפצו לקחת חלק בבחירות. בשנים האחרונות נשתנה המצב מצד אחר. מפני שנות השפע בארץ, נעשה האידיאל הציוני שטחי. הכוח המניע שלו היה הסרטיפיקאט. ההתעמקות באידיאל, השאיפה לחירות העם, לחיים לאומיים חדשים פסקה. הכל נערך בערך הברק החיצוי של החיים בארץ. וכשבאו ימי

משבר בארץ, אסף לו ה"בונד" מלא חפניו מהציצים, אשר צצו בשדה הציונות, ונבלו באין גשם ברכה, כי ארב להם מאז...

ובכן נגד רצוננו יצאנו לכיבוש הקהילה. חמש רשימות ניגשו לבחירות ואלו הן: הבע"ב, האומנים, הציונים פוע"צ-פועל-צעיר והבונד. נכנסו מבע"ב – 2, מאומנים – 2, מציונים – 1, מהפוע"צ – 1, ומהבונד – 2. חוץ מהבונד נתנו כולם עיניהם בי לראש הקהילה, נגד רצוני. ובכן, העמסתי על עצמי את העול הזה זו השנה השנייה. מובן, כי נשיאות זו מנוחה אין בצידה, ולכן הקדמתי השנה את זמן מנוחתי. ושנית, כדי לשוב הביתה לזמן הבחירות של הקונגרס ה-21."

הוא ראה בעיניים פקוחות את המתהווה בפולין בכלל, ובסמיאטיץ' בפרט. במכתבים לבניו כתב:

"סער האנטישמיות מפרק את מוסדי הנפש וגוזל את מנוחתי. מאין נשאב את הכוחות לעמוד נגדו? טוב שהמון העם איננו מרגיש באסונו הבא, ומנוחתו שלמה."
26.4.1933

"מחכים אנו כאן לראות מה ילד יום מחר בארצנו, וליבנו מלא תקווה, כמוכם שם כי אחרי הסער תופיע שמש ברכה, ובלב חרד אנו מקדמים כל יום חדש. אבל לא כן בנוגע למצבנו כאן בפולין. אנו עומדים נדהמים מול המתרחש כל יום לנגד עינינו ואפס חכמה ותבונה לנהלנו בעצתה, מה עלינו לעשות"
מוצש"ק
30.10.1937

בינתיים מתפרנסים מן החנות. מתוך נטיית נפש לספר נהפכת חנות המכולת לחנות לממכר ספרים ומכשירי כתיבה בעיקר. כאן נמצאו הספרים שהופיעו לאחרונה בישראל, וכתבי העת הארץ-ישראליים: "כתובים", "מאזנים", "דבר" ואחרים. כל ספר וכל עיתון המגיע מהארץ משרה רוח חג במקום. בית המסחר משמש כמרכז תרבותי-רוחני-מעט לעיירה, מקום מפגש למורה ולעסקן הציוני והחלוצי.

כאן תפגוש אישה את לאה פועה פונדיק, אם המשפחה, כדי לשאול מפיה עצה בענייני בית ומשפחה. כאן יוחלט על יציאת זוג נשים לאסוף כספים, ל"מתן בסתר", להכנסת כלה ענייה. בית פונדיק חי ונושם אוירה ארצישראלית: מדברים עברית, עוקבים

בהתעניינות ערה אחר כל הנעשה בארץ, הכל "שם" כה מוכר וכה קרוב – כאילו קרבת משפחה. בית זה משמש תחנה ראשונה לחלוצים הבאים לקבל הכשרתם בקרבת סמיאטיץ', כאן יסעדו את ליבם, כשהם מחכים לעגלה, שתבוא להובילם למקום הכשרתם.

בבית זה עובדת מכונת הדפוס הראשונה בעיירה. כאן מדפיסים כרטיסי הזמנה לחתונות, למסיבות או לאסיפות חשובות. משהו מעבודת הקודש ומעשה היצירה בכל דבר-דפוס. עושה במלאכה הבן הצעיר, בעל השם הנדיר, המבטא שאיפות הבית – **זרובבל**. הבנים והבת פעילים ב"החלוץ הצעיר" ו"החלוץ" בסמיאטיץ' ובתנועה בפולין. האב, משה פונדיק יושב בעל כורחו בסמיאטיץ', אך ליבו שם. הוא חי את המתרחש בחיי העם, בציונות ובארץ ישראל. ארבעה מבניה ליוותה המשפחה לא"י ישראל בתקווה, כי לא ירחק היום, וכל המשפחה תהיה בא"י, משאת נפשה.

גלויה אחרונה ממשה נתקבלה בארץ מביילסק, שבקרבת סמיאטיץ', לשם הוגלתה המשפחה בימי שלטון הרוסים בסביבתנו. היתה זו אגרת ברכה לבן זרובבל בעין-חרוד לרגל הולדת בנו - נחמן. מאז נפסק הקשר. המשפחה הוחזרה אח"כ בצו הגרמנים לסמיאטיץ', לגיטו. משם נלקחו, עם יתר בני עירנו היקרים, לדרכם האחרונה – למחנה ההשמדה בטרבלינקה.

משה ופועה פונדיק, הנלבבים והיקרים, תפארת האדם, אשר עודדו את כל אשר בא עמם במגע, אשר ליוו רבים לעלייתם והצלתם בארץ ישראל לא זכו לשוב ולעלות ולהינצל מן השואה האיומה. לא זכתה הבת היחידה במשפחה – רבקה, אשר חילקה את מסירותה בין בית ההורים ופרנסתו ובין סניף החלוץ הצעיר והחלוץ, לא הגיע בן הזקונים - גדעון. לא זכו לראות במדינת ישראל משאת-נפשם. אך כל יודעיהם ובני משפחתם, אשר שרדו בארץ, לא ישכחום לעד. נשמתם צרורה במפעל גאולת עמנו.

ישעיהו פונדק

מתוך הספר "קהילת סמיאטיץ"
הוצאת איגוד יוצאי סמיאטיץ' בישראל
1965

מנחם פונדיק

תרס"ו/1906 - תרצ"א/1930

בנם בכורם של לאה-פועה ומשה פונדיק. מנחם, יפה התואר והמוכשר, היה מנעוריו נתון כולו בהווי החלוצי, שנתחדש לו לנוער עברי בתפוצות בימים ההם. הוא היה ממייסדי "החלוץ" בעיירה, מבוני ההכשרה ואישי העלייה החלוצית (העלייה החמישית), אשר הגשימו בנאמנות ובמסירות את שאיפות חייהם – לעלות לארץ, לבנותה ולהפרות את שממתה.

מנחם ניכר היה בענוות רוחו וברצינותו השתקנית, צנוע ובעל קסם אישי – דמות מדריכה ומשפיעה בקרב הנוער היהודי. הוא היה היוזם של המשק "שחריה", ששימש מקום הכשרה למאות חלוצים מערים ועיירות רבות ברחבי פולין. הוא היה המוציא לפועל של הקמתו וביסוסו, הוא היה הרוח החיה בקבוצה והאהוב והנערץ על כל חבריה. הוא היה מביא את דבר "החלוץ" לכל סביבה. לא פעם הלך ברגל מעיירה לעיירה כדי לעורר את הנוער היהודי לתות על חייו ועל עתיד עמו ולהכשיר עצמו לחיי עבודה והתיישבות בארץ ישראל.

בגיל צעיר נבחר לחבר במרכז "החלוץ" בפולין. בשנת 1927 יצא בשליחות המרכז לפאריס, "למשא ומתן על השגת רשיון מאת הממשלה הצרפתית להקמת חוות הכשרה בסוריה, אשר נועדה לשמש תחנת מעבר לעולים בדרך הצפון" (ברכה חבס, "פורצי שערים", עמוד 14)

בראשית שנת 1929 עלה לארץ יחד עם חבריו מקבוצת "שחריה" ואתם היה בכל גלגוליו בארץ עד יומו האחרון. תחנתו הראשונה היתה בגבעת בוסל בחדרה, משם עבר ליבניאל ואחר-כך למגדל. הוא התנגדת להליכה למשק קיים או "להקמת קיבוץ חדש סתם". הוא חלם על "איגוד חופשי של קבוצות, שמתוך המציאות הארצישראלית ימצאו להם את צורת החיים ההתיישבותית" (במכתבו לאחיו ישעיהו)

חביבה היתה עליו עבודת האדמה. מתוך חדות החייאת השממה עבד בייבוש ביצות, בניקוי תעלות, בעידור ובנטיעות, ובכל התנאים "שמר על נר-התמיד" אשר בתוכו. סיסמתו היתה: "דע, אחי, לשמור את אורך אתה בתוך האור הכללי, שלא תמיד אור הוא". מנחם רכש הערכה טובה וחיבה מאת כל חבריו ומכיריו. ברל כצנלסון, מורה

ומנהיגה של תנועת העבודה בארץ, מנה אותו בין החברים הצעירים "אשר עצם מציאותם היה בה כדי להבטיח לנו, כי לא לשווא חיינו". ("בחבלי אדם". עמ' 248-249).

באביב ימיו, בגיל עשרים וחמש, טבע בכנרת. זכרו חקוק באהבה ובהוקרה בלב כל יודעיו.

אט"ש

מתוך הספר "קהילת סמיאטיץ"
הוצאת איגוד יוצאי סמיאטיץ' בישראל
1965

מכתב מאבא משה

יקירי וחביבי,
ישעיהו וצילה, זרובבל חפשיה ונורית ובנימין
כולם יעמדו על הברכה, ברכת אבא, שלום!

לפני שבועיים בהיותי בבית לרגלי נסיעת רבקה לורשה שלחתי אליכם מכתב. גם אמא התכוננה אז לגמור את מכתבה, ודאי בחרוזים, ופתאום סר ממנה ה"שטימונג". אם גמרה אותו ואם כבר קבלתם אותו אינני יודע. בשבוע העובר קבלנו מכתב מזרובבל מעין-חרוד ויום לאחריו מכתב מבנימין, רב תודות לכם על מכתביכם. התענגנו מד"ש של חפשיה והודעתה על שלום נורית הפעוטה, החביבה. אולם לפלא בעינינו חסרון. במכתב ד"ש של צילה. טוב, אשר אתם מודיעים משלומו של ישעיהו, אקוה כי רק חודש ימים לחכות עד שתתראו עם רבקה בארץ אז שוב נקבל את מכתבי ישעיהו.

אני אשהה כאן בכפר עד יום החמישי ואשוב הביתה, מובן שנחתי והחלפתי כוח. במשך זמן שהותי בכפר עברתי על ששת חלקי אגרות אחד-העם והאצילו עלי עונג רוחני. למדתי ע"י כך לדעת את אישיותו של אחד-העם בדרך חייו הפעולים והעיוניים ומידה ידועה האירה לפני את התקופה של התעוררות למעשים ולתחייתנו הלאומית, אשר בחלק ממנה שאפתי רוח ולה הקדשתי הרבה מחיי. כן עברתי על שני חלקי מלחמות היהודים של פלאביוס בתרגום שמחוני. אבל בקושי עברתי לא מפאת תוכנם העגום ללב

בן-ישראל, אך מפני הפרטי פרטים שבהם מילא פלאביוס את ספריו, קשה להאמין באמיתות סיפוריו. השבוע אעבור על שני חלקי הכתבים של חיים ארלוזורוב.

זרובבל יקירי, אתה מתעניין לדעת איך פועל עלינו, יהודי פולניה המצב בארץ כעת. לדעתי צריך לחלק את השאלה לשני חלקים: 1. הפרעות של הערבים אשר תוצאותיהן התנקשות בנפשות וברכושנו. 2. המצב הפוליטי. בנוגע להראשון תחרד נפשנו בכל יום, שאנחנו קמים ממשכבותינו וממהרים לראות את החדשות, שהביא לנו העתון מהמערכה בארץ וכל התנקשויות בנפשנו וברכושנו עושה שרטת עמוקה, עמוק בקרבנו, והשריטות או מה רבות הן! דמיונינו כגיבור אסור בשלשלת, חורק בשיניו ודם. בנוגע להמצב הפוליטי יש לנו אומץ לב, שננצח, לא נכרע. האם כל דרך התפתחות הציונות ומשעוליה לא היתה מלחמה של החלש בגבור? ובסוף ניצחנו? מלחמות פנימיות וחיצוניות. אגרות אחד-העם מזכירות לפנינו המלחמות אחת אחת: בתחילת התעוררות חובבי ציון, כשבאו מהם מעטים מהם ארצה, ירושלימה, הסתערו עליהם האדוקים החושבים להחרים, ובחשכה ואפלת ירושלים, אז אפשר היה בכוח קומץ אנשי רוח להתקיים? ועמדו בניסיון! תחיית הלשון העברית, מלחמה של תחיית השפה בבית הספר ביפו, עד הגמנוזיה ביפו ועד המכללה בירושלים. אדמת חדרה המפילה חללים בין יושביה עוד היום, מלחמת הטכניקום ועל הכל מלחמת השאיפה הציונות המדינית: הארץ בצפורני הטורכים החשוכים: אנחנו שואפים להיאחז בה, והוא הכובש סוגר את שעריה. האם בכוחתנו להוציאה מצפורניו? ולבסוף הכרענוהו! כן, כוח נעלם טוב מלוח אותנו בדרך עבודתנו הציונית. דרכנו לא סלולה, הרבה מעקשים ומכשולים בדרכנו. אין בסגולת הכוח הנעלם הטוב שלנו להסיר את המעקשים ליישר את ההדורים, איננו מראה ניסים כבימים קדומים, אבל הוא נוטה את שכמו לעזור לנו לעבור על המכשולים מאמץ את רוחנו ברדתנו עמקים ואיננו עוזב אותנו בעלותנו הרים. דמיונו היום כאניה בלב ימים הפורצת לה דרכה אל חוף מבטחה, ופתאם נרגז הים ובקצפו חפץ לבולעה, ומשברי גליו ישטפו את מכסה האניה ואת אשר עליה יטרפו אל קרבם. יחרד הלב למראה קצף הים וחרונו ועיניהם ולבם אל קברניט האניה וסגניו, אשר לא פעם העבירו את האניה דרך משברי הים הפרועים. בטחונו חזק בקברניטנו וויצמן ועוזריו, כי הכוח הנעלם והטוב שלנו מלוח אותם בדרכם להביא את אניתנו הטרופה אל חוף מבטחים.

בנימין יקירי, מכתבך האחרון היה לי למשיב נפש, הזכיר לי ימי נעורי על שדמות סג'רה, עת תחת קרני שמש לוחט עבדנו עבודת חלוצים מתוך רגשות עתיד בחביונו. הרבה זרענו אז אל קוצים בתקווה, כי במקום קוצים תוציא תנובה.

קבלתי את "האורים" ומסרתיו לקהוט (מחנך בית הספר), כן קבלת את "הפועל הצעיר", עברתי עד דברי יבניאלי, הסבריו הבהירו לפני את דרך התיחסותינו אל שכנינו להבא. מישעיהו לא קבלתי כלום. מחכים אנחנו למכתביכם התכופים, כן הבו תמונותיכם.

בחיבוקים ונשיקות
אבא משה

19.8.1936

יקרים רב שלום לבקו

אסתפק הפעם רק בכמה מלים, כובסים היום לבנים, והפנאי לא
משה אני עולה ה- 12 לאולוסט באנית "פולניה" ההפלה ה-

12/8/1336



שלום לבק ולבתראות
רבקה

רבקה

סמיטיץ 16/8/1936

היית בעיני יותר מכל - איש ישר

אבא, ליד הקבר הטרי, אני רוצה להיפרד ממך ולשחזר בקצרה לכל המשפחה וכל הקהל שנאסף כאן מהיכן באת ולמה הגעת.

נולדת לפני 89 שנים בעיירה קטנה בשם סימיאטיץ' במרכז פולין. היית הבן השלישי למשפחה יהודית בת שישה ילדים. גדלת בבית יהודי ציוני חם להורים מראשוני העליה השנייה, אנשי סג'רה שחזרו לפולין, ושפת ילדותך היתה עברית. בגיל צעיר יחסית - כבן שש עשרה הצטרפת לתנועת הנוער הציוני "החלוץ" ולשם כך הפסקת את לימודיך בסמינר למורים. בהתחלה פעלת בעיירת הולדתך תוך כדי עבודת יום בעזרה לפרנסת המשפחה, ויותר מאוחר במרכז ההכשרה של "החלוץ" בעיירה פינסק שבפולין.

בשנת 1934, בהיותך בן 21 עלית לארץ והצטרפת תחילה לאחיד הבכור ישעיהו לקיבוץ גבעת חיים שאך זה הוקם. עברת את המסלול המקובל של חלוץ שכלל מגורים באוהל, עבודה עד כלות בפרדסים בחריש ובבנין, חלית בקדחת, ולבסוף - התאהבת בחלוצה, שלימים הייתה אמא שלי. בתקופה זו הצטרף אליכם גם אחיד הצעיר בנימין, אך שאר בני משפחתכם שנשארו בפולין ניספו מאוחר יותר בטרבלינקה. כתום כמעט שלוש שנים העתקת את מקום המגורים של משפחתכם הצעירה לעין חרוד. היה מי שנודע לו על נסיוןך כסדר דפוס עוד מימך בבית אבא בפולין, ובית הדפוס שזה אך הוקם של הוצאת הקיבוץ המאוחד חיפש ותר אחר מומחים שכמוך. תוך תקופת המעבר נולדה בתכם הבכורה נורית ומאוחר יותר גם אני ואחי הצעיר משה. כל אותה תקופה התמדת ועבדת בדפוס והיית בהדרגה לאחד מעמודי התווך שלו. כל זה נגדע באחת עם הפילוג בתנועה הקיבוצית. בשנת 1957 כשהתחלפה הבעלות על הדפוס נאלצת לעזוב אותו והתחלת בקרירה חדשה של מנהל חשבונות שבה התמדת ככל שהיית יכול לעבוד, עד שהיית בן כ 75.

במשך כ 15 השנים האחרונות היתה בריאותך רופפת, מתוכן כשמונה שנים שהית באגף הסייעודי של בית הדר, מטופל במסירות ובאהבה לאחר שעברת אירוע מוחי. כל תקופה הזו נפל העול אל אמא, שגם היא לא נעשתה צעירה משנה לשנה...

כשאני מביט בך מנקודת המבט של בן ומנקודת המבט של נכדיך וניניך ושואל את עצמי מי ומה היית בחיך כפי שאנו הכרנו אותך, היית בעיני יותר מכל איש ישר, קצת תמים, סבלן וסקרן אין קץ, אבא וסבא מסור וחם שמסוגל לתקשר עם גדול כקטן בגובה העיניים.

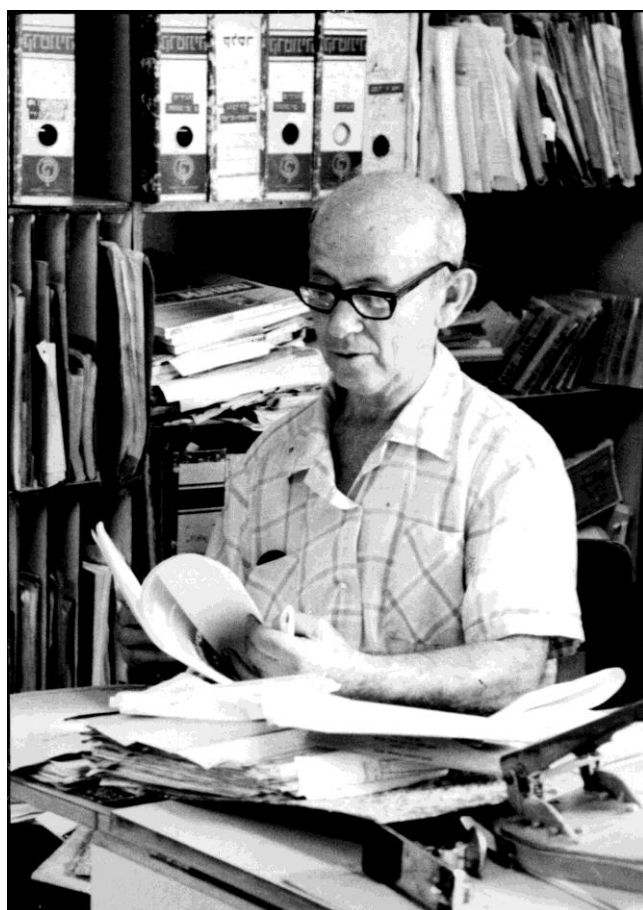
אבא יקר, למרות שאנחנו כבר לא ילדים וראינו כבר כמה דברים בחיים, תחסר לנו מאד.

ימתקו לך רגבי אדמתך.

נחמן פונדק

היכולת למצוא בכל אחד ובכל מצב משהו חיובי

אבא, עבר חודש מאז תם סבלך. כבר תקופה ארוכה שאני נפרדת ממך, ואתה ממני.



בתקופה האחרונה היית מתנתק ומעדיף זכרונות מבית אמא-אבא. לכן, כשבקרתי אותך פשוט קראתי לך גלויות שקבלת בשנים הראשונות שלך בארץ מההורים בסימיאטיץ. ראיתי שזה ריגש אותך והשאיר אותך ער. היתה לי הרגשה שבמצבך אתה מתגעגע הביתה, אל אמא. את המכתבים שמרת מתחת לכר, עליו הנחת את ראשך. זה היה אוצרך.

באת מבית חם, דברו וקראו בו עברית. הוא היה מקור לערכים של תרבות וציונות. בית שהיתה בו דלות

חומרית עם כל כך הרבה זקיפות קומה, אופטימיות וכבוד לזולת. עם כל אלה באת, כהשקפת עולם, אל המשפחה שהקמת, שהיתה לי הזכות להיות בה בכורה.

ראיתי בהתנהגותך הדגמה של פמיניזם, יחס מכבד ושוויוני בגובה העיניים והרבה הרבה צניעות. היכולת שלך למצוא בכל אחד ובכל מצב משהו חיובי, שנבעה מתוך מבטך האופטימי על החיים - תמיד הקסימה אותי. על כל מעשה שעשיתי אמרת לי "יופי נורית" - ואני האמנתי. הדגמת בהתנהגותך איך לפשר ולגשר ובכל מצב להנות ממה שיש.

אני זוכרת כילדה איך טילת אתי ערב ערב אל הכביש, איך דאגת שאקבל בדרך פרח במשתלה ואז נחזור שנינו באוטובוס למעלה אל המשק. תמיד היה לך זמן בשבילי בנחת ותמיד היה לך סיפור. לא עיפת מלחזור עליו עוד ועוד. לא אשכח ערב אחד כשרציתי שתעזור לי בעבודה בהיסטוריה. היה כבר מאוחר, הייתי מיואשת וכמה דמעות יצאו כבר לדרכן. אתה ישבת לידי וליטפת לי את הזרוע. את הלטיפה החמה הזו לא אשכח. היא איתי לתמיד. את ההיסטוריה שכחתי מזמן.

כשיצאתי מהבית כתבת לי כל פרט שקורה. ראית בזה ממש משימה, כמו שעשו הוריד בגלויות. גם אתה הוספת שורה אנכית בצד, כמו אבא שלך. תמיד הרגשתי שאתה מתגעגע אלי, שאני חשובה.

ב-15 השנים האחרונות, כשבריאותך התערערה נפל כל העול על אמא. אמא תודה. אני יודעת שהיה לך מאד קשה. תמיד שמרת שלא אדע עד כמה. אני גרה רחוק וקשה לי לבוא כמו שהייתי רוצה. כאן באים שני האחים המיוחדים והנהדרים שלי וממלאים את מקומי. אף פעם לא הרגשתי טענה. זה כך כי ראינו איך אבא, ישעיהו ובנימין קשורים זה לזה. זה מה שנשאר להם מהמשפחה והם נצמדו זה לזה. אני רואה כצוואה של אבא שנשמור ונטפח את המשפחה המורחבת.

אני שואלת את עצמי מה קרה לי עכשיו, עם מותך. - אני מרגישה שאבדה נשמה שאהבה אותי אהבת אמת, אהבה שרק הורה יכול לתת. הזיק הזה בער בך גם כשלא יכולת לעשות יותר שום דבר אחר. מקור החום הזה כבה עם צאת נשמתך.

אזכור אותך עד יומי האחרון ואתגעגע.

נורית גדעוני

19.01.02

בנימין אחינו הצעיר – הטוב המטיב

מה צר לנו, כי אתה גיבור החיים, לא זכית להגיע לשנות גבורה. בנימין יקירנו – אהוב לבנו, השקט והצנוע ורב המעשים הטובים. אבי המשפחה המסור והנאמן עם רעיתך חווקה, תיבדל לחיים ארוכים, הקמת משפחה לתפארת, שכולנו מתברכים בה. בנימין האבא והסבא האח והדוד החם, השקול שמעשיו עדותו. איש משפחה למופת היית וכולנו למדנו ממך. החכם והנבון, המתכנן והמבצע, הצופה מראש לקראת הבאות. איך התגברתם בשקט על משברים ומצוקות ויצאת למרחב.

בנימין יקירנו – הבנאי הגדול – חלוץ מגשים – קיווינו להשתתף בבניין הארץ ואתה עשית זאת בגדול. לאחר מחצית השנה הראשונה שלך בארץ, בקיבוץ גבעת חיים



הצעיר, כפועל בפרדסים, נכנסת לחדרי ואמרת: "הקיבוץ זקוק למהנדסי בניין, אני אהיה מהנדס בניין". זה היה תמוה בעיני, שכל שאיפתי – להיות פועל טוב. תכננת וקיימת. הלכת לקיבוץ צעיר – אלונים, וכעבור שנים העיד בפני חבר אלונים – בנימין הוא איש הבניין שלנו. אחר כך למדת הנדסה בטכניון ועם ניסיוןך העשיר כפועל בנין היית לאיש מרכזי בבניין הטכניון בנווה שאנן. המשכת את דרכך במכון לבקרת טיב חומרי בניין בטכניון, עובד ויועץ נכבד.

חווקה, יונתן ובנימין פונדק - 1943

הייתה גם שליחות להבאת עולים מעפילים מאיטליה, לאחר מלחמת העולם השנייה. פעלת ולא הירבת לספר, אולי גם מפני שלא הירבנו לשאול. הייתה בך הבנת חיים עמוקה: הבית והגן המטופח יכולים לשמש גם מקום לזוג צעיר לקראת הקמת משפחה, דירת המרתף בביתכם, המלאי במזווה שלא יחסר מצרך, קבלת הפנים לבאים בדלתות ביתכם, החום והשקט, הנועם ופתיחות הלב, ההבנה לזולת והעזרה בשעת הצורך, בשקט ובצנעה.

ארוכים הדברים ויש לספר אותם במפגשי משפחה.

צר לנו אחי בנימין, כי הקדמת להיפרד מאתנו; משפחתך המפוארת ומשפחתנו כולה וידידיך הרבים ימשיכו לזכור ולדעת זיו חייד ומעשייך, בלבנו אתה, אחי היקר.

ישעיהו
באזכרה לאחינו בנימין ז"ל
יום ו' ט"ו אלול תשנ"ו
30.8.1996

מכתב מ משה רדז'ינסקי

רעננה 14/9/1995

צילה וישעיהו
היקרים והחביבים שלום רב!

באיחור ניכר ברצוני לקיים התחייבותי כלפיך ישעיהו, ולענות על שאלותיך במכתבך הנעים, בקשר לחקר תולדות משפחתנו.

אמנם סבנו משה ואבי ז"ל נמנו עם חסידי הרבי מרדזין. אני זוכר את אבי עד גמר מלחמת העולם הראשונה לבוש בגדי חסיד ולראשו המצחייה החסידית, השחורה המוכרת. בגדים אלה פשט אחרי שהותקף, וכמעט קיפח את חייו, בנסיעותיו לוורשה ע"י חיילים פולניים, שמדינתם קמה לתחייה באותה עת.

סבינו משה ז"ל התפרנס מייבוש עיבוד עורות כבשים, אותם היה תולה מתחת גג ביתו, ולא ראה ברכה בעמלו. באיחור רב התברר לו כי שכנו, שפרץ לו דרך אל הגג היה קונה במשיכה את סרח העודף שיכול היה להפיק. בניגוד למסופר בספר סימיאטיץ', לא

שמעתי מפי אבי ז"ל, שסבא היה מלמד. אלא רק זאת שהיה בן-תורה מופלג. לסבתא רבקה ע"ה, היתה באותו בית חנות מכלת ועזרה במקצת בפרנסה הדלה.

למרות זאת, סיפר לי אבי ז"ל, שהבנים ניזונו כל השבוע בדייסות חלביות, גדלו לגברתנים נוכריים. דודנו קופל ז"ל בגיל 15 בערך, הפליק בריב עם חברו כמה מכות וכעבור זמן מסוים נפטר החבר הזה. לדודנו קופל הציק המצפון שמא בעטיו קרה הדבר, קם, בטרם מלאו לו 17 שנים, והיגר לארה"ב. גם אבי ז"ל היה בעל כוח פיזי מעולה. היה מדגים לי בנעורי את כוחו בכל מיני צורות. מרים ביד אחת חמש לבנים, אחרי סידור מיוחד בצורת באר. כן היה שחיין מעולה, והיה מדגים לי שחייה בסגנון מיוחד נגד זרם הנהרות, בהם רחצנו.

בית סבא עמד בכניסה לרובע השולחוף מרח' דרוג'צינסקה, הייתי מבקר בו, בזמן שגרה דודתנו חנה ע"ה עד שנשרף בשריפה הגדולה עם כל השולחוף. השמות שפרה ופועה, הן כידוע לך, שמות המילדות העבריות האמיצות במצרים. ספק אם יש להן קשר לשושלת המשפחה, אם כי התוספת לאה לפועה אומר דרשני. בנדון אני חסר כל ידיעה.

לעומת זאת זכור לי היטב שהשמות שאביך ז"ל בחר לילדיו היו בהשפעת הציונות, הספרות העברית וגיבוריה. ככה הסביר לי אבי ז"ל, בזמן הבריתות שבכולן נוכחתי, פרט כמובן למנחם ז"ל, שנולד לפני. כן שמעתי, מפי אבי ז"ל, מספר פעמים את הספור המרתק על דודתי פועה ע"ה, ורצונה העז, שלא היה כדוגמתו באותם הימים, להשכיל ולהוסיף דעת בכוחות עצמה, בלי כל עזרה דידקטית מכל צד שהוא. שעות על שעות היתה יושבת ומעיינת בכל ספר או כתב-עת שהישגה. רמת ידיעותיה בשפה העברית והרוסית לא פיגרה בהרבה אחרי הבנים בבית. שימעה יצא מבחינה זו לתהילה, מעבר לגבולות עיירתנו. אין פלא שהגיעה לאוזני אביך ז"ל המשכיל, ומכאן השידוך. אלה הם פירווי זיכרונות ששמעתי מפי אבי ז"ל כאמור.

קבלו מיטב ברכותיי עם מתנתי הצנועה לרגל השנה המתחדשת. תשבעו אושר ונחת מכל צאצאיכם הנפלאים, שישכיחו מכם כל תוגה ויגון, בהצלחתם ובהישגיהם תנוחמו.

משה רדזינסקי

שלכם באהבה רבה

למה לפונדקים באשדות גאוות

משפחה?

אולי חיפוי להרגשת נחיתות?

נכתב כתגובה ל"האשמה" של רבקה'לה ולאיק
כי המשפחה באשדות "חושפת" "גאוות משפחה" יתרה.

נדמה כי אין סיבה להרגשה כזו, הלו השאיפה הבסיסית היתה להיות פועל בארץ ישראל. להיות גרגיר בתוך לבנת בנין הארץ, ודבר זה הושג. להיות פועל עובד כפיים-טוב, זאת היתה בתקופת הבראשית-האישיית-המטרה. היא כמעט הושגה. להיות פועל קבוע בפרס מסוים ולא פועל-נודד ממקום עבודה למשנהו, הושג זמן קצר לאחר העלייה. פעול רגיל היה מקבל 17.5 גרוש (של לירה אנגלית) בעד יום עבודה ופועל קבוע 25 גרוש. להיות פועל בנין "שחור" – לא בעל מקצוע, התממש בקבוצת הבנין של קיבוץ גבעת חיים בחדרה. בנינו אז בסוף 1933 וראשית 1934 את שכונת-הנהגים בחדרה. אחר כך סולל כבישים בכביש חיפה תל-אביב מול מושב אליכין התימני, ההולך ונבנה. (הלבישיני אמא כשרה... ושלחיני אלי עמל; נמתחו כבישים כרצועות תפילין... ובנך אברהם עם הסוללים – כך נדמה לי שר שלונסקי). בחדרה עצמה, כביש ראשון בחולות, ברחוב הראשי בואכה גן-שמואל, בקטע מול קולנוע "חוף", שהוקם שם אחר כך. זכורני, תושב עולה מאמריקה, מוציא דלי מים מהמקרר ומחלק מים קרים לסוללים, הרגשת פועל בעבודות-יסוד.

אחר-כך שנתיים ורבע מגויס לפעילות בנוער העובד. השנה, שנת המאורעות 1936, ראשיתה במזכירות הנוער העובד, ביקורים בסניפם ומחציתה השניה בסניף ירושלים. טיפול חלקי בבעיות מקצועיות של הנערים ובעיקר ריכוז הפעולה בקבוצות החינוכיות. משם עם צילה לגשר. למרות המאורעות – ימים קסומים. גם עבודת סלילה בנהריים, הולדת מנחם ז"ל והמעבר לדלהמיה – אשדות.

אולי גאוות המשפחה כי "הולך" לנו, כי ביסוד טוב לנו אולי מתוך תחושת אופטימיות בסיסית, כי יהיה טוב.

אם כאשר היא גאה על הילד שלה, אין בזה שלילה כלפי ילדים אחרים. את הקרוב לה היא משבחת ומהללת, מבלי משים "מחזקת" גם את עצמה, כנראה. ואולי עוד מרכיב – התבונה. החכמה, משבח אדם את נכדו, על כי הוא נבון. מקיש מדבר על דבר, משתמש במקום הנכון ובהרכב נכון במילה, במושג שרכש זה מקרוב. היש בזה משום גאווה?

אולי יש בזה יותר הודייה, כי כך עולים הדברים. כשם שאדם רואה צרות של אחרים, משתתף בצערם ושמח שלא בקרוביו פגעו. יש צורך טבעי לספר במיוחד, בבלתי רגיל, או שנדמה שהוא כך, אצל ילד שלך, או נכד, או קרוב משפחה. נכון יש בזה משום פיאור עצמו, בעקיפין, בלא יודעים ולפעמים ביודעין. יש בזה משום חיזוק מעמדך החברתי כביכול, אם כי לא הוא המניע לסיפור שבחי יחידים במשפחה.



– 1948
משפחת
המגשימים,
האחים לבית
פונדק:
בנימין, זרובבל
וישעיהו.

נכנס אח צעיר לחדר בגבעת חיים, באחת משנותיה הראשונות לאחר יום עבודה בפרדסים בסביבה, והוא רק חצי שנה ארץ ואומר לך: הקיבוץ, לצורך הבנייה שלו יהיה זקוק למהנדסים משלו, אהיה מהנדס בניין. אתה נדהם, חושב שקרה משהו לאחיד הצעיר, המוכש. כיום היו אומרים "אסטרונוט" ואז: נתבלבל לו משהו במחשבה, על חייו בקיבוץ. במציאות: אותו אח הולך לקיבוץ צעיר יותר, עובד 10 שנים בבניין ונשלח אחר כך ע"י המזכירות הארצית של התנועה הקיבוצית, להיות ראשון מחברי הקיבוץ הלומד הנדסת בניין, וכעבור שנים, כשהוא כבר מהנדס קשיש – בן ששים, נשלח על ידי הטכניון לבדוק וללמוד מהניסיון בארה"ב בעיות בנייה של תחנות-חשמל אטומיות. היש כאן מקום לסיפור שבחי-משפחה? לגאוות משפחה? – נדמה כי יש.

מקרה אחר, קרן פורד בארה"ב מזמינה מדי שנה קבוצת אנשים מארצות שונות, איש אחד מכל ארץ, כדי לעשות להם הכרה קרובה יותר עם ארה"ב. סה"כ 20 – 30 נבחרים. מישראל נבחר בן משפחה שלנו, לא מאשדות. האיש הצעיר – רופא מוכשר. נפגש גם עם נשיא ארה"ב לשעבר ואישתו, השואלת בעצתו למדווייה והוא מייעץ לה להתרחץ ביום המלח. המותר לספר על כך? היש בזה גאוות משפחה?

פעם חשבנו: להיות פועלים יהודים - זאת המטרה הגדולה והעיקרית. יתכן שכך הוא. בינתיים התברר או נלמד שהחיים מורכבים יותר ודרושים גם מורים, רופאים, כימאים, פיזיקאים, טייסים, מהנדסים בתחומים שונים; חוקרי בעיות חברה וכלכלה, מתכננים, בנוסף למקצועות הבסיסיים, והם מופיעים במשפחה – מותר לראות בכך, משפחה המשתלבת במציאות החיים הישראלית וממלאת בהם תפקידים חיוביים ולחוש סיפוק-מה והרגשה טובה (גאוה אולי), כי כך עולים הדברים.

יש כמובן קווי אופי, גנים, בהדגש שונה באותה משפחה, בקרב אחים מאותם הורים. יש מי החושב לאט ושקול ויש מי החושב מהר (פזיז אפילו); יש שקט ויש רעשני; בעולם הישן היו מוסיפים אח עשיר ואח עני; אח מצליח ואח מתלבט והגוונים הם שונים ומרובים, יותר מאשר גווני הירוק (שבעים גוונים לירוק ויש אומרים ארבע מאות ויותר סוגי גבינה). אמר כבר מי שאמר לכל עשב יש ניגון משלו, לא כל שכן כל אדם ואדם. קשה לדעת סיבות אפיו המיוחד; שלא לדבר על מראה-פניו, שנדמה לנו כי אנחנו יודעים למי במשפחה דמיונם. עשירים המקורות רחוקים ונסתרים.

ישעיהו

באר-שבע, שבט תשמ"ב

פברואר 1982

חמישה דורות של משפחת פונדק – בארץ ישראל

(מעודכן אייר תשס"ב – מאי 2002)

דור ראשון - סמייאטיץ' פולין נולדו סביב 1880 נספו בשואה ב- 1942
לאה פועה (לבית רדזינסקי) + משה פונדק

דור שני - נולדו בסמייאטיץ' פולין החל מ- 1906 עד 1920
מנחם (1906 – 1930), ישעיהו (1912 – 2000), זרובבל (1913-2001),
רבקה (1915 – 1942), בנימין (1917 – 1995), גדעון (1920 – 1942), אמיתי

דור שלישי

ענף אשדות יעקב איחוד **ישעיהו פונדק** + צילה (לבית ברו, 1914)
מנחם (1937 – 1964), דפנה (1940), שלמה (1947), דוד (1950)



בחנוכה תש"ס החליטה דפנה לארגן מפגש משפחתי שהוקדש ליום ההולדת של אמא,
סבתא צילה פונדק ולכבוד 66 שנה לעליית ישעיהו וצילה לארץ. בתמונה זו צילה וישעיהו

מוקפים בבניהם, נכדיהם וניניהם.

שורה ראשונה (יושבים מימין לשמאל) פרח ים, כרמל פונדק-מינץ, יובל פונדק-מינץ, גור ים.
שורה שניה: אורנה רבינוביץ-פונדק, שרה כהן, ציביה לסקי, צילה וישעיהו פונדק, טל וערן מן,
יהודה מחזיק את אורי מן.

שורה שלישית: אורין פונדק, ברכה ודודו פונדק, דפנה מן (מחזיקה את אמיר מן), רנית ים,
תמר סמילנסקי-מן (מאחרי יהודה).

שורה רביעית: לימור ועדי פונדק-מינץ (מחזיק את גיל), גולן פונדק, שלמה פונדק, דן מן, גלעד
פונדק, אחיק מן, נתי ים.

ענף עין-חרוד (איחוד)

זרובבל פונדק + חופשיה (לבית הורוביץ, 1913)

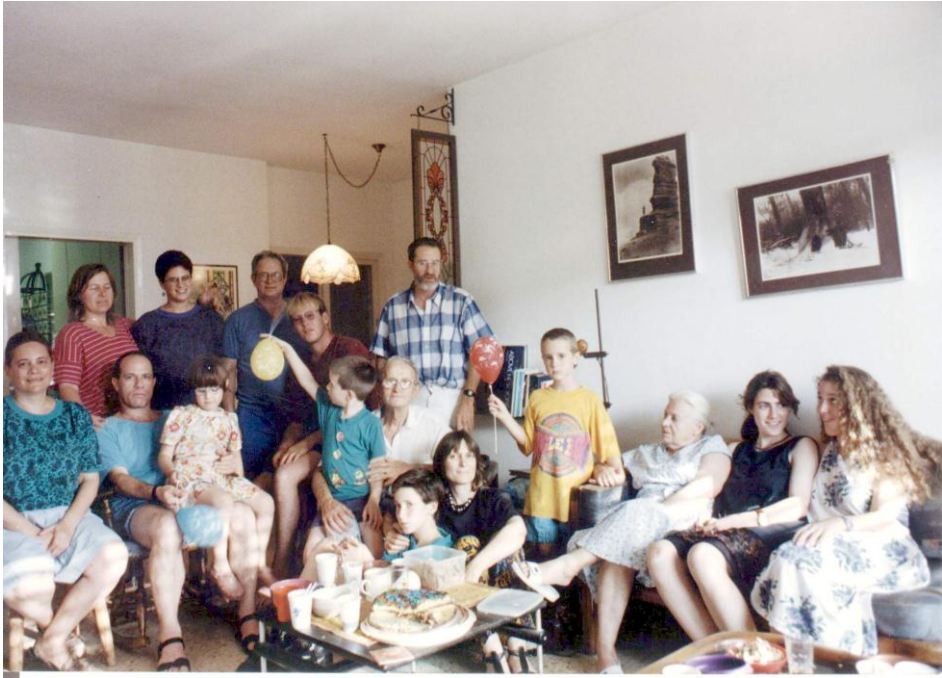
נורית (1936), נחמן (1940), משה (1948)



התמונה מיום הולדת 60 של נורית בשנת 1996
בגוש הימני: זרובבל בכסא הגלגלים ולידו חפשיה. נורית ויוסי גדעוני. דליה משה'לה נועה
נדב ויואב פונדק במרכז: זוהר פונדק עם חבר, אבנר גדעוני, הדר וארנון סובול, רן ידן
בגוש השמאלי, מימין לשמאל: נחמן פונדק ובידו נכדו מתן ידן ולידו אשתו רחל, מעליהם
ביתם יעל פלד, אסנת רעי מור ותומר סבוראי
יושבים מימין לשמאל: לוטם סבוראי, איריס, ורד וסיגל ידן

ענף טבעון

בנימין פונדק + חווה (לבית קצן, 1917 - 2000)
יונתן (1942), לאה (1949), רבקה (1949)



התמונה צולמה בביתם של סנדרה ויונתן פונדק ברעננה, נובמבר 1992, לכבוד יום הולדת 50 של יונתן.

יושבים על הרצפה: לאיק פונדק-דישון, גדעון דישון.

יושבים בשורה אמצעית, מימין לשמאל: אילת דישון, הילה דישון-קולודני, חווה קצן-פונדק, יובל דישון (עומד), בנימין פונדק, שי דוכין, רחל דוכין, יאיר דוכין, סנדרה פין-פונדק.

עומדים מאחור, מימין לשמאל: גיורא דישון, שאול פונדק, יונתן פונדק, מיכל פונדק-קנריק, רבקה פונדק-דוכין

דור רביעי

דור רביעי – לבית צילה וישעיהו פונדק

ענף תל-נוף מנחם + חיה'לה (לבית בולמברג, 1940)

שגיא (1960), עדי (1964)

ענף מרחביה דפנה + יהודה מן (1939)

רנית (1961), אחיק (1965), ערן (1970), דן (1978)

ענף נס-ציונה שלמה + אורנה (לבית כהן, 1951)

יונתן (לבית רבינוביץ, 1976), אוריין (1986)

שלמה + גבריאלה (לבית מואביה, 1946)

שרון (1976)

ענף אשדות יעקב איחוד דוד + ברכה (לבית רייכמן, 1952)

גולן (1979), ירדן (1980), גלעד (1984)

דור רביעי – לבית חפשיה וזרובבל פונדק

ענף רחובות נורית + יוסי גדעוני (1930)

אסנת (1960), יפתח (1963), אבנר (1971)

ענף עין-חרוד איחוד נחמן + רחל (לבית זית, 1943)

ורד (1964), יעל (1966), הדר (1970), זוהר (1975)

ענף טבעון משה + דליה (לבית לוי, 1950)

נועה (1975), אמיר (1977), נדב (1983), יואב (1987)

דור רביעי – לבית חווקה ובנימין פונדק

ענף רעננה יונתן + סנדרה (לבית פיין, 1947)

מיכל (1969), שאול (1971)

ענף ירושלים (רמות) לאיק + גיורא דיטשון (1944)

הילה (1972), אילת (1975), גדעון (1979), יובל (1985)

ענף ירושלים (בית הכרם) רבקה'ה + יאיר דוכין (1948)

רחלי (1986), שי (1986)

דור חמישי

לבית צילה וישעיהו

לבית מנחם וחיה'לה' פונדק

ענף שיקאגו שגיא + אמי (לבית גלוטס, 1961)

אדם (1993), טליה (1996)

ענף תל-אביב אביעד + לימור (לבית תירוש, 1964)

כרמל (1991), יובל (1994), גיל (1998)

לבית יהודה ודפנה מן

ענף מרחביה רנית + נתי ים (1960)

גור (1993), פרח (1996)

ענף תל-אביב אחיק + תמר (לבית סמילנסקי, 1965)

אורי (1999), אילת (2001)

ענף יקנעם ערן + טל (לבית דומבוק, 1969)

אמיר (1999), ניצן (2000)

דור חמישי

לבית חופשיה וזרובבל

לבית נורית ויוסי גדעוני

ענף גבעת חיים איחוד אסנת + רעי סבוראי (1957)

תומר (1984), מור (1987), לוטם (1993)

ענף כפר-ויתקין יפתח + שרית (לבית כהן, 1965)

נויה (1999), יונתן (2001)

אבנר + נעמה (לבית נבין, 1971)

לבית רחל ונחמן פונדק

ענף גבע ורד + רן ידין (1965)

איריס (1989), סיגל (1992), מתן (1995)

ענף כפר-סבא יעל + שגיא פלד (1965)

גלי (1994)

ענף רמת-הכובש הדר + ארנון סובול (1969)

עומר (1999)

דור חמישי

לבית חווקה ובנימין

לבית סנדרה ויונתן פונדק

ענף כפר-סבא מיכל + אמיתי קנריק (1969)

גל (1998), זיו (2001)

לבית גיורא ולאיך דישון

ענף בוסטון הילה + אורי קולודני (1970)

יותם (2002)

חמישה דורות במשפחת לאה פועה – אמם של ישעיהו, זרובבל, בנימין - מייסדי משפחת פונדק בארץ ישראל

דור ראשון

רדזינסקי משה + רבקה אייזנברג – ילידי 1840 לערך

דור שני

קופל, שכנא, פייבל, שפרה, גיטל, מלכה, **לאה פועה**, חנה

דור שלישי

קופל נישא בארה"ב ושינה את שם משפחתו לרוזן – נולדו לו 8 בנים ובנות

שכנא ואסתר (לבית לב) רדזינסקי
שיינה, יעקב, גרשון, חיים, ישראל, משה, מאיר, בנימין, חנצ'ה, בת
נוספת

פייבל-שרגא + שרה (לבית בש) רדזינסקי
משה, בנימין

שפרה ואתר בר
יעקב, נפתלי, בן, אלי, פולה (פועה).

גיטל ומנדל זיירמן
פאיע (פועה), היינד, מלכה, פייבל, סערל

מלכה והיינד
שפרה, ועוד שלוש בנות

לאה פועה ומשה פונדק
מנחם, ישעיהו, זרובבל, רבקה, בנימין, גדעון, אמיתי

חנה והרצל ניפלוטניק
משה'לה

דור רביעי

בית שכנא ואסתר רדזינסקי

שיינה ושלמה אליעזר טנוויצקי
צפורה, חיה רבקה, ריקל, מנוחה, מרים, שלמה

בית שרה ופייבל-שרגא רדזינסקי

משה ואסתר (פירה) רדזינסקי - רעננה
מרדכי, שרגא

בנימין ואסתר רדזינסקי
שרה

בית גיטל ומנדל זיירמן

פאיע והיינריך גולדפארב
הרשל

מלכה ושלמה אפלבאום
חסיה, רבקה

פייבל ונחמה (לבית מרמור)
אסתר, לוי, רחל

סערל ומנדל בורשטיין
שני בנים

בית **לאה פועה** ומשה פונדק – ראה פרוט בנפרד

דור חמישי

בית **שכנא** ואסתר רדזינסקי

שיינה ושלמה אליעזר טנוויצקי

צפורה + יוסף אליה פניאל
שלמה + רבקה ולהם שישה בנים ובנות

ריקל + נחמן בינדר

מנוחה + צבי רוזנטל

שלמה ורחל טנא (טנוויצקי)
מלכה, שולמית, חיה רבקה, סימה, אביגדור

בית שרה + **פייבל-שרגא** רדזינסקי
משה ואסתר (פירה) רדזינסקי - רעננה

מרדכי + רומה רביד (רדזינסקי)
דורית, טלי

שרגא – נפל במלחמת יום הכיפורים 1973.

בנימין ואסתר רדזינסקי

שרה + יצחק גרינברג
שי, איל, שני

בית **גיטל** ומנדל זיירמן

פאיע והיינריך גולדפארב

הרשל + חיה (לבית שטיינברג) זיירמן
אברהם, גולדה

בית **מלכה** ושלמה אפלבאום
חסיה + ברוך הוד
לאה, שלמה, שרה-טובה

רבקה + יעקב בוים
דב יוסף, רחל, טובה

בית **פייבל** ונחמה (לבית מרמור) זיירמן
אסתר + יעקב לוין
טובה + ישראל גרציאני

לוי + רחל (לבית קרמרמן) זיירמן
צבי + אורית (לבית קליינר)

רחל + זכריה קופרשטיין
ישעיהו, מנחם, לאה

**חמישה דורות במשפחת משה – אביהם של ישעיהו, זרובבל
ובנימין, מייסדי משפחת פונדק בארץ ישראל**
(עדכון 1993)

דור ראשון

ישעיהו, מאנס, הרשל, טויבע – ילידי 1840 לערך

דור שני

חיה פייגע (לבית קאמינצקי) + ישעיהו פונדק
יוסף, משה, שרה

דור שלישי

יוסף + אשתו
אליעזר, שרה

משה + לאה פועה (לבית רדזינסקי)
מנחם, ישעיהו, זרובבל, בנימין, רבקה, גדעון, אמיתי

שרה + ישעיהו בורשטיין
יוכבד

דור רביעי

לבית יוסף פונדיק

אליעזר + פני פונדיק
אלכסנדר, לב

לבית משה ולאה פועה פונדיק - ראה פרוט קודם

לבית שרה וישעיהו בורשטיין
יוכבד + ישראל רובינשטיין
ישעיהו (יש), אברהם (אבי)

דור חמישי

לבית אליעזר פונדיק

אלכסנדר + אולגה פונדיק
נחום, לנה

לב + מריה פונדיק
יורי

לבית יוכבד וישראל רובינשטיין

ישי + שושנה (לבית
שחר, עופר

אבי + שרון (לבית טוד) רובינשטיין
אילן

דור שישי

לבית אלכסנדר ואולגה פונדיק
נחום + לריסה
דן (דימה), ולרה

לנה + אולג
לדה, מיה

לבית לב ומריה פונדיק
יורי + נטשה פונדק - תל-אביב
אולגה, סוניה

חמישה דורות במשפחת הוריהם של: חנן, יצחק, יעקב מייסדי משפחת פונדק בארץ ישראל

דור ראשון

ישעיהו, מאנס, הרשל, טויבע – ילידי 1840 לערך

דור שני

חיה טויבע + מאנס פונדיק
שלמה, מנדל, שרה, ליפשה, משה, פישל

דור שלישי

שלמה + אסתר (לבית אורישס) פונדיק
מיינדל, מנדל, חנן, יצחק, יעקב

מנדל

אסתר, דב, חנה

ליפשה + חנוך פרלשטיין
רבקה, שולה

דור רביעי

לבית שלמה ואסתר פונדיק

חנן + רבקה פונדק - חולון
חדוה, שלמה, אהובה

יצחק + מאשה פונדק – כפר יונה
אמנון, שי

יעקב + מרים פונדק - נהריה
אביטל, אורי

מנדל + פרידה פונדיק

אסתר + שמעון פריד - שפיים
צפריה, זאביק, חדוה

חנה + גרשון גינטון – מעוז חיים
אילנה, אבישג, חדוה, מנחם

לבית ליפשה וחנוך פרלשטיין – גדרה

רבקה וזלמן שליך

אריה, בלהה

שולה ופנחס כהן – קיבוץ רעים
אמוץ, ישי, נמרוד, אריאל

דור חמישי

לבית חנן ורבקה פונדק - חולון

חדוה ופיטר לופן - ערד
מיכאל, רנית

שלמה ומירה פונדק – טבעון
ליבת, אבישג, אייל

לבית יצחק מאשה פונדק – כפר יונה

אמנון ורבקה פונדק – כפר יונה
אריה, ענת, אורי

שי ודליה פונדק – כפר יונה
לישי

לבית יעקב ומרים פונדק - נהריה

אביטל וקרול - נהריה
מיכל, אייל, ענבר

אורי נורית פונדק – מושב רמות
שירי, רוני, דן, דור

במפה זו עשינו מאמץ לדייק בפרטים, אך מטבע הדברים יתכן ונפלו טעויות. יבורך כל
מי שיביא לתיקון של טעויות אלה.

העורכים

